

Kummisetien katolinen kirkko
- *Kummisetä*-trilogian ja *Sopranos*-televisiosarjan
välittämä kuva roomalaiskatolisesta kirkosta

Jussi Haavisto
Yleisen kirkkohistorian pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2008

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	2
1.1. Tutkimustehtävä.....	2
1.2. Mafian todellisuus ja taru.....	9
1.3. Katolinen kirkko Yhdysvalloissa 1900-luvulle tultaessa.....	14
2. Uskonto, kirkko ja etiikka elokuvissa <i>Kummitä</i> ja <i>Kummitä II</i>	24
2.1. Kertomus perheen noususta ja tuhosta - <i>Kummitä</i> ja <i>Kummitä II</i> ..	24
2.2. ”Hän on kiero kuin pappi” - kuva kirkosta ja papistosta.....	27
2.3. Isä, poika ja kapitalismin henki – kristinusko ja etiikka don Viton ja don Michaelin elämässä.....	40
2.4 ”While we men burn in Hell” - mafian naiset ja kirkon miehet.....	50
3. Sovituksen, synnin ja pahuuden teemat elokuvassa <i>Kummitä III</i>	61
3.1. Murhattiinko paavi? - Kolmen paavin vuosi ja Vatikaanin pankkiskandaali.....	61
3.2. <i>Kummitä III</i> :n juoni.....	67
3.3. ”We’re back with the Borgias!” - Vuoden 1978 tapahtumat ja kirkon kahdet kasvot.....	71
3.4. Synnin, sovituksen ja anteeksiannon teemat elokuvassa <i>Kummitä III</i>	77
4. <i>The Sopranos</i> – katolista identiteettiä etsimässä uudella vuosituhanalla.....	84
4.1. <i>The Sopranos</i> - televisiosarja lyhyesti.....	84
4.2. Maallistuminen ja katolinen identiteetti <i>The Sopranos</i> -sarjassa.....	86
4.3. Mafian naiset ja kirkonmiehet uudella vuosituhanalla	95
5. Tutkimustulokset.....	105
Lähde- ja kirjallisuusluettelo.....	113
Lähteet.....	113
Elokuvalähteet.....	113
Painetut lähteet.....	114
Sanoma- ja aikakauslehdet.....	114
Kirjallisuus.....	114
Henkilöluettelo.....	119
<i>Kummitä</i> -elokuvatrilogia.....	119
<i>The Sopranos</i> - sarja.....	125

1. Johdanto

1.1. Tutkimustehtävä

Pro gradu-tutkielmani käsittelee *Kummitetä* – elokuvatrilogiaa ja *Sopranos* - televisiosarjan kahden ensimmäisen tuotantokauden antamaa kuvaa roomalaiskatolisesta kirkosta. Tietääkseni tämän tyyppistä tutkimusta ei ole aiemmin tehty teologisessa tiedekunnassa kirkkohistorian laitokselle. *Kummitetä*-trilogia ja *Sopranos*-sarja saattavat erittäin suosittuina fiktioina olla kuitenkin monelle ei-katolilaiselle ensimmäinen ja ehkäpä jopa ainoa kuvaus Yhdysvaltojen katolisesta kirkosta ja amerikkalaisesta katolisuudesta. Siksi mielestäni on aiheellista tutkia millainen ja minkälainen katolinen kirkko näiden fiktioiden mukaan on ja vastaako tämä kuvaus sitä, mitä mitä me tutkijoina Amerikan katolisesta kirkosta tiedämme.

Tulen tässä tutkielmassa käyttämään Yhdysvalloissa toimivasta roomalais-katolisesta kirkosta nimityksiä Yhdysvaltojen katolinen kirkko tai amerikkalainen ja Amerikan katolinen kirkko, vaikka nimitykset tarkkaan ottaen ovatkin virheellisiä, sillä katolinen kirkko korostaa, ettei kirkko ole kansallinen vaan universaali. Kuitenkin selkeyden vuoksi olen valinnut nämä lyhyemmät ilmaisumuodot. Lisäksi käytän sanaa Amerikka Yhdysvaltojen synonyymina.

Termi mafia vaatii myös selvennyksen, koska termiä voidaan käyttää niin monissa erilaisissa yhteyksissä kuvamaan asioita, joilla loppujen lopuksi on hyvin vähän yhteistä keskenään. Kaikkein laajin tapa ymmärtää termi tekee siitä eräänlaisen yleiskäsitteen kuvaamaan kaikenlaista edes jollain tasolla järjestäytyntä rikollisuutta, jolloin voidaan puhua esimerkiksi itämafiasta tai jopa Suomen mafiaa. Toinen, hieman rajoitetumpi käyttötarkoitus on viitata termillä nimenomaan italialaislähtöiseen rikollisuuteen. Kolmas, vielä rajoitetumpi tapa rajaa termin kuvaamaan ainoastaan tiettyä Sisiliasta lähtöisin olevaa rikollisorganisaatiota. Tämä organisaatio, joka itse käyttää itsestään nimitystä Cosa Nostra (Meidän asiamme) ja Onoratà Società (Kunnian seura) vastaa hierarkkisine valtarakenteineen ja perheysikäineen kaikkein parhaiten sitä kliseistäkin kuvaa, joka ihmisillä on mafiasta syntynyt, vaikka se todellakaan ei ole ainoa etelä-Italiasta lähtöisin oleva rikollisorganisaatio.¹

Kummitetä-elokuvan mafiosot ovat Yhdysvalloissa toimivan Cosa Nostran jäseniä. Tämä sanotaan elokuvassa *Kummitetä II* suoraan. *Sopranos*-sarjan koh-

¹ Arlacchi 1986, 3, 6; Falcone 1991, 13, 60; Dickie 2004, 1.

dalla tilanne ei ole yhtä selkeä, sillä sarjan mafiosoilla on yhteyksiä Napoliin, jossa taas toimii toinen italialaislähtöinen rikollisryhmittymä Camorra. Tosin tuomari Giovanni Falconen suorittamat tutkimukset osoittivat, että italialaislähtöiset rikollisorganisaatiot tekevät tiivistä yhteistyötä ja niiden väliset rajalinjat ovat hyvin häilyviä.² Joka tapauksessa tässä tutkielmassa käytän sanaa mafia kuvaamaan Sisi-liassa syntynsä saatutta Cosa Nostraa.

Valitsin *Kummisetä*-trilogian ja *Sopranos*-sarjan kaksi ensimmäistä tuotantokautta tutkimukseni kohteeksi, koska ne kattavat liki sadan vuoden ajanjakson Amerikan ja katolisen kirkon historiaa. Ne kuvaavat aikaa 1900-luvun alusta aina 2000-luvun alkuun keskittyen erityisesti 1920-lukuun, 1950-lukuun, 1970-lukuun ja 2000-luvun alkuun. Niitä yhdistää se, että ne ovat molemmat amerikkalaista fiktiota ja molemmat kuvaavat amerikanitalialaisia yhteisöjä ja henkilöitä. Molemmissa fiktioissa tarinan keskeinen juonielementti on mafia ja mafian toiminnan kuvaaminen sekä sen vaikutus päähenkilöiden ihmissuhteisiin, moraaliin ja eettisiin päätöksiin. Molempia pidetään elokuva- ja televisioalan klassikkoina ja ne ovat olleet niin yleisö- kuin arvostelumenestyksiäkin.³

Kummisetien ja *Sopranosin* ohjaajat, käsikirjoittajat ja luojat, Francis Ford Coppola ja Mario Puzo *Kummisetien* luojina ja David Chase *Sopranosin* luojana, ovat itsekkin lähtöisin amerikanitalialaisista yhteisöistä ja he peilaavat kokemukseen näistä yhteisöistä fiktioissaan. Lisäksi molempien fiktioiden henkeen kuuluu yhteiskunta- ja kirkkokritiikin esittäminen. Francis Ford Coppolan *Kummisedät* kritisoivat ennen kaikkea Yhdysvaltoja ja sen tilaa ja kehittymistä, jossa pioneeri-ajan arvot saivat väistyä paljon pragmaattisempien arvojen ja ”bisnesajattelun” tieltä. David Chasen *Sopranos* kääntää kritiikkiä enemmänkin kohti keskiluokasta amerikkalaista perhettä ja elämäntapaa kohti.⁴

Molempien suhde roomalaiskatolisuuteen näyttäisi olevan samalla tavalla yhdenaikaisesti etäinen ja läheinen: David Chasen suvun enemmistö oli katolilaisia, mutta hän itse ja hänen vanhempansa olivat protestantteja; Chasen äidin vanhemmat taas olivat katolisen kirkon jättäneitä sosialisteja. Francis Ford Coppola taas varttui katolilaisessa perheessä ja sai katolisen kasvatuksen, mutta perhe ei ollut lainkaan uskonnollinen; Coppola ja hänen isoveljensä August kävivät Augustin mukaan kirkossa vain, koska sieltä sai iskettyä tyttöjä.⁵

²Kummisetä II (The Godfather Part II) 1974 b 0:13:22-0:18:39; The Sopranos; Falcone 1991, 126-128.

³Phillips 2004, xvii-xix; IMDb s.a.

⁴Clarens 1980, 270; Cowie 1997, xii, 10-11; Rucker 2000, 139; Feeney 2004, 269.

⁵Cowie 1989, 16; Rucker 2000, 139; Phillips 2004, 74, 118, 123.

Kummisetä-trilogia pohjautuu Mario Puzon romaaniin *The Godfather* eli *Kummisetä*, jota olen myös käyttänyt tutkimukseni lähteenä, joskin pääpaino on nimenomaan elokuvissa eikä romaanissa, jonka tapahtumat ja kuvaus poikkeaa joiltain osin suurestikin siitä tehdyistä elokuvaversioista. *The Godfather* julkaistiin vuonna 1969 ja se oli aikanaan arvostelu- ja kassamenestys ollen kolmas Puzon kirjoittama romaani – ja samalla kirja, josta hän omien sanojensa mukaan piti vähiten. Kaksi aiempaa Puzon romaania eivät olleet yhtä suuria myyntimenestyksiä. Puzon romaani sai vaikutteita Peter Maasin kirjasta *The Valachi Papers*, joka perustui mafioso Joseph Valachin kertomuksiin. Valachi oli ollut mafian hierarkiasa kohtuullisen alhaalla ja pelätessään että hänen pomonsa aikoi tapattaa hänet, hän teki parannuksen ja paljasti mafian salaisuuksia viranomaisille. Valachin muistelmista saamiensa tietojen lisäksi Puzo yhdisti todellisten mafiaperheiden ja mafiosojen piirteitä toisiinsa luodakseen fiktiivisen Corleonen mafiaperheen. Nimen ”Corleone” hän valitsi kertomansa mukaan, koska piti sitä tarpeeksi ”ei-italialaisena”. On ironista, että sittemmin Sisilian mafian johtoon on oikeasti noussut perhe nimeltä Corleone tai Corleones, mitä muotoa myös käytetään. Perhe on lähtöisin täsmälleen samassa sisilialaisessa Corleonen kaupungissa, josta Puzon romaanin päähenkilö Vito Andolino pakeni 12-vuotiaana.⁶

Romaani filmattiin elokuvaksi vuonna 1972, jolloin valmistui myöhemmin trilogiaksi paisuneen elokuvasarjan ensimmäinen osa *Kummisetä*, alkuperäiseltä nimeltään *The Godfather* tai *Mario Puzo's The Godfather*. Elokuvan ohjasi Francis Ford Coppola, joka käsikirjoitti elokuvan yhdessä Mario Puzon kanssa. Ennen suostumistaan elokuvan ohjaajaksi Coppola oli itse asiassa pitänyt Puzon romaania melko huonona tekeleenä, jota hän ei ollut jaksanut lukea edes loppuun. Sittemmin hän kylläkin muutti mielensä jätettyään huomioimatta sellaiset juonikuviot, joita ei pitänyt merkityksellisinä. Elokuvan pääosaa esitti Marlon Brando ja tuolloin joukko suhteellisen tuntemattomia nuoria näyttelijöitä, joista merkittävin oli Michael Corleonen roolissa nähty Al Pacino. Elokuvan tuottanut studio ei ollut lainkaan tyytyväinen Coppolan näyttelijävalintoihin ja hän joutui käymään kovaa kamppailua tuottajien kanssa saadakseen oman linjansa läpi. Lisäksi amerikanitalialaisten yhdistys kampanjoi elokuvaa vastaan ja syytti sitä rasismista ja rikollisuuden yhdistämisestä italialaisuuteen. Pelästyneiden studiojohtajien vaatimukses-

⁶ Puzo 1969, 197; Clarens 1980, 285; Cowie 1997, 5-6, 15, 17-18.

ta elokuvassa ei kertaakaan mainita esimerkiksi sanaa mafia, jota pidettiin liian leimaavana.⁷

Elokuva oli kuitenkin suuri arvostelu- ja kassamenestys, minkä vuoksi vuonna 1974 valmistui toinen osa *Kummitä II*, alkuperäiseltä nimeltään *The Godfather Part II/ Mario Puzo's The Godfather Part II*. Tämänkin elokuvan ohjasi Coppola, joka käsikirjoitti sen yhdessä Puzon kanssa. Tähän elokuvaan hän sai studioltan vapaammat kädet ja sisällytti elokuvaan pienen piikin amerikanitalialaisten etujärjestölle, kun mafiaa tukeva roolihenkilösenaattori paasaa amerikanitalialaisten arvojen puolesta samoin sanoin kuin etujärjestökin.⁸

Toista osaa on yleisesti pidetty arvostelijoiden keskuudessa parempana kuin ensimmäistä osaa varsinkin elokuvan tavassa rikkoa aikajanaa ja seurata kahta eri ajassa etenevää tarinaa. Tässäkin elokuvassa pääosan esitti Al Pacino ja nuorena Vito Corleonena esiintyi Robert De Niro.⁹

Kolmas *Kummitä*-elokuva valmistui vuonna 1991 ja se menestyi edeltäjiään heikommin katsojatuloissa ja arvosteluissa. Erityisesti ohjaajan päätös palkata oma tyttärensä Sofia Coppola esittämään hyvin tärkeää Mary Corleonen roolia aiheutti paljon kritiikkiä ja moni piti valintaa epäonnistuneena ja elokuvan juonkehittelyä heikompana kuin edeltäjien.¹⁰ Tyypillistä näyttääkin olevan, että elokuva-arvostelijat käsittelevät *Kummitä*-elokuvia kahtena erillisenä ryhmänä, kahta ensimmäistä omana ryhmänään ja kolmatta erillään. Elokuvien valmistusajankohdat huomioon ottaen tämä on ihan ymmärrettävää, mutta mukana on luultavasti hitunen elokuvien arvottamistakin.

Amerikkalainen televisiosarja *Sopranos* eli englanniksi *The Sopranos* jatkoi amerikkalaisen elämäntavan ja modernin amerikkalaisen perheen kuvaamista mafian kautta. Sarjan ensimmäinen jakso esitettiin kaapelikanava HBO:lla (Home Box Office) 10.1.1999. Sarjan valmistus on päättynyt ja sitä tehtiin kaiken kaikkiaan kuusi tuotantokautta vuosien 1999-2007 välisenä aikana. Sarjan viimeinen tuotantokausi jaettiin kahteen osaan ja esitettiin HBO-kanavalla vuonna 2007. Yhdessä tuotantokaudessa on yhteensä 13 jaksoa, joista kukin kestää noin 51-55 minuuttia.¹¹

⁷Clarens 1980, 289; Cowie 1989, 61, 64, 76; Cowie 1997, 11-12, 23-24, 40, 66-74; Phillips 2004, 89-90, 92-96

⁸Cowie 1997, 40-41, 68-71.

⁹Cowie 1997, 20, 75-76, 93.

¹⁰Cowie 1997, 132, 146, 220-222.

¹¹IMDb s.a.

The Sopranos on yksi kaikkien aikojen menestyneimpiä kaapelisarjoja ja se on saanut runsaasti kiitosta tavastaan kuvata mafiaa, amerikkalaista perhe-elämää, amerikanitalialaisuutta ja yhteiskuntaa. Toisaalta sarjan – samoin kuin *Kummisetä* – on syytetty antavan stereotyyppisen kuvan amerikanitalialaisista.¹² Tässä tutkimuksessa keskityn ainoastaan kahteen ensimmäiseen tuotantokauteen, jotka esitettiin Yhdysvalloissa vuosina 1999 ja 2000. Rajausta oli tarpeen tutkielman pituuden kannalta, mutta valitsemani tuotantokaudet tuovat kuitenkin hyvin esiin *Kummisetä*-elokuvien kuvaaman ajan jälkeisen kehityksen Amerikan katolisessa kirkossa.

Pyrin tutkielmassani selvittämään millaisen kuvan nämä fiktiot antavat roomalauskatolisesta kirkosta. Peilattaessa kuvaamansa ajan amerikanitalialaisten ihmisten, perheiden ja yhteisöjen elämää ne peilaavat samalla ajan katolisen kirkon tilaa. Millaisena katolinen kirkko näyttäytyy tässä kuvauksessa? Millä tavalla se toimii, millaisia ihmisiä sen jäsenenä on? Millaisena sen papisto kuvataan? Millaiseksi kuvaksi muodostuu fiktion henkilöiden katolinen identiteetti? Onko mahdollista esittää jotain syitä sille, miksi fiktio kuvaa katolisen kirkon tai katolisen identiteetin tietyllä tavalla? Pohjautuuko tai vastaako muodostunut kuva todellisuutta?

Pohdin myös sitä näkykö lähteissä jotenkin Amerikan katolisen kirkon kehitys, muuttuminen ja kiistakysymykset. Periaatteessa tämän pitäisi olla mahdollista, koska lähteeni kattavat ajallisesti niin pitkän ajan. Kysymys on erittäin mielenkiintoinen *Kummisetä*-elokuvien kohdalla. Elokuvat valmistuivat vuosina 1972, 1974 ja 1991, mutta niissä kuvataan kuitenkin 1920- ja 1950-lukua sekä vuotta 1979. Onko elokuvien ajan- ja kirkkokuvauksessa siis nähtävissä jotain selkeää, mikä oli tyypillistä kysymyksenasettelua ja kuvaamista nimenomaan 1970-luvulla ja 1990-luvulla, eikä niinkään elokuvien kuvaamalle ajalle?

Olen käyttänyt apunani tässä tutkielmassa kirjallisuutta, jonka voi oikeastaan jakaa kolmeen luokkaan: katolista kirkkoa koskeva tutkimus, mafiaa käsittelevä tutkimus ja lähteisiin liittyvä tutkimus. Lähteisiin liittyvänä tutkimuksena olen käyttänyt erityisesti Peter Cowien kirjoja *The Godfather Book* ja *Coppola* sekä Gene D. Phillipsin kirjaa *Godfather: The intimate Francis Ford Coppola*. Cowien *The Godfather Book* on nimensä mukaisesti *Kummisetä*-elokuvien tekemisestä kertova kirja. Kirjan muistelmallisen osuuden – jossa siis kerrotaan elokuvien tekemisestä – lisäksi siinä on myös teemallinen osuus, jossa käsitellään tiettyjä elokuvista nousseita teemoja. Sieltä löytyy osio *Religion and Redemption*,

¹² Wikipedia s.a.

jossa käsiteltiin *Kummitähti*-elokuvissa esiin tuotua uskonnollisuutta. Tämän tutkimuksen kannalta osio oli kovin suppea, joskin hyödyllinen. Cowien kirja *Coppola* ja Phillipsin *Godfather* taas keskittyvät enemmänkin Francis Ford Coppolaan, hänen elämäänsä ja uraansa elokuvantekijänä.¹³

Katolisen kirkon tutkimuksessa olen nojautunut erityisesti David Gibsonin vuonna 2003 julkaistuun kirjaan *The Coming Catholic Church* ja Peter Steinfelsin niin ikään vuonna 2003 julkaistuun kirjaan *A People Adrift*. Molemmat kirjat kuvaavat Yhdysvaltojen katolisen kirkon tilannetta vuosituhaten vaihteessa ja vuonna 2002 paljastuneen pedofiiliskandaalin synnyttämässä tilanteessa. Niissä on laajoja osuuksia, joissa käsitellään ja kuvataan kirkossa 1900-luvulla ja 2000-luvun alussa tapahtuneita muutoksia jäsenmäärän, teologian, pappien ja yhteisöjen suhteen ja pohditaan kirkon tulevaisuutta.¹⁴ Niiden suhtautuminen katoliseen kirkkoon on kuitenkin ajoittain hyvin kriittinen ja olen pyrkinyt tasapainottamaan tätä käyttämällä Andrew Greeleyn laatimaa tutkimuskirjallisuutta, kuten esimerkiksi kirjaa *Catholic Revolution* ja Chester Gillisin vuonna 1999 julkaistua kirjaa *Roman Catholicism in America*. Gillisin kirja on selkeämmin tarkoitettu perustietopaketiiksi Yhdysvaltojen katolisesta kirkosta eikä se keskity niin voimakkaasti kuvaamaan kirkossa tapahtuneita muutoksia kuin Steinfelsin ja Gibsonin kirjat. Lisäksi Gillis pyrkii käsittelemään katolisuutta mahdollisimman laajasti, esimerkiksi omistamalla yhden luvun katoliselle medialle, jossa tosin ei *Kummitähti*-elokuvia tai *Sopranosia* mainita. Katolisen kirkon historiasta aina siirtolaisajoista asti Yhdysvalloissa kertoo Patrick W. Carey'n kirja *Catholics in America* sekä Jay P. Dolanin huomattavasti laajempi historiallinen tutkimus *The American Catholic Experience. A History from Colonial Times to the Present*.¹⁵

Olen käyttänyt näitä tutkimuksia avukseni siten, että olen pyrkinyt lukemaan lähteitteni kuvaamien ajanjaksojen katolisen kirkon tilannetta ja pohtinut, miten tuo tilanne näkyy lähteissä kuvatuissa tapahtumissa. Samalla olen verrannut lähteiden luomaa kuvaa katolisesta kirkosta siihen, millaisen kuvan tutkimukset antavat kirkon tilanteesta.

Samalla tavalla olen käyttänyt mafiasta tehtyjä tutkimuksia. Eniten olen turvautunut John Dickien vuonna 2004 julkaistua kirjaa *Cosa Nosta. A History of the Sicilian Mafia*. Kirja on laaja ja erittäin kattava esitys Cosa Nostran synnystä, ke-

¹³Cowie 1989; Cowie 1997; Phillips 2004.

¹⁴Gibson 2003; Steinfels 2003.

¹⁵Dolan 1985; Gillis 1999; Carey 2004; Greeley 2004.

hityksestä ja toimintavoista Sisiliassa ja Yhdysvalloissa aina 2000-luvun alkuun asti.¹⁶

Kaikkien tutkimusten kohdalla ongelmanani oli, että niissä ei ole sellaisia osioita, jotka olisivat suoraan liittyneet aiheeseeni. Todellisten mafiosoiden suhdetta katoliseen kirkkoon ei ole suuremmin tutkittu eikä myöskään näin laajasti fiktion tai *Kummisetien* ja *Sopranosin* suhdetta katoliseen kirkkoon.

Tutkielmani ensimmäisessä pääluvussa kartoitan tutkimusajankohtaa edeltänyttä historiallista kehitystä. Pyrin vastaamaan siihen, millainen oli Amerikan katolinen kirkko ennen 1900-lukua, miten se toimi ja millaisia ihmisiä sen jäsenenä oli. Lisäksi selvitän mafian historiaa lyhyesti, koska mafia näyttelee niin suurta roolia molemmissa lähteissäni. Tämän vuoksi on mielestäni lukijalle hyödyksi tutustua mafiaan liitettyihin yleiskäsitteisiin ja järjestön historiaan ja organisaatioon, jotta lähteiden luoma kuva tulisi selkeämmäksi. Samalla kuvaan amerikkalaisen gangsteri-elokuvagenren kehittymistä ennen *Kummisetä*-elokuvia.

Toinen pääluku keskittyy kuvaamaan katolista kirkkoa ja katolista identiteettiä kahden ensimmäisen *Kummisetä*-elokuvan kautta. Täydennän elokuvien antamaa kuvaa Mario Puzon romaanin kerronnalla silloin kun se on tarpeen. Romaani on tietyiltä osin hyvin samankaltainen kuin elokuvat, jotka perustuvat ainakin joiltain osin vahvasti – varsinkin ensimmäinen elokuva – romaanin tapahtumiin. Elokuvat kuvaavat ajanjaksoja 1900-luvun alusta 1920-luvulle ja vuodesta 1945 aina 1950-luvun loppuun ja 1960-luvun alkuun, mutta elokuvien valmistusajankohtien vuoksi tämä pääluku keskittyy kuvaamaan katolisen kirkon kehitystä 1970-luvulle asti.

Kolmas pääluku keskittyy kuvaamaan *Kummisetä III*:a. Elokuva eroaa kahdesta aiemmasta *Kummisedästä* siten, että siinä kuvataan selkeää historiallista tapahtumaa, paavi Johannes Paavali I:n lyhyeksi jäänyttä paaviutta ja siihen liittyneitä salaliittoteorioita, joiden varaan elokuvan juoni rakentuu. Tässä pääluvussa en niinkään keskity kuvaamaan katolilaista identiteettiä tai Amerikan katolisen kirkon kehitystä, vaan elokuvassa esitettyjä salaliittoteorioita ja niiden suhdetta todellisuuteen ja kirkkohistoriaan. Mihin salaliittoteorioihin elokuva pohjautuu? Missä määrin elokuva perustuu tositahtumiin ja mitä todella tapahtui paavi Johannes Paavali I:lle? Ja millaisen kuvan katolisesta kirkosta elokuva antaa?

Neljäs pääluku keskittyy vuosituhaten vaihteen amerikkalaiseen yhteiskuntaan ja *Sopranos*-sarjaan. Pyrin vastaamaan millaisena amerikkalainen katoli-

¹⁶Dickie 2004.

suus ja katolilainen identiteetti näyttäytyvät sarjassa vuosituhanen vaihdetta lähestyttäessä.

Tutkielmani loppuun olen koonnut henkilöluettelon, johon olen kirjannut ylös kaikki tutkielmassa esiintyvät fiktiohenkilöt ja lyhyen tietopaketin heistä lukijan helpottamiseksi, sillä sekä *Kummisedissä* että *Sopranosissa* on varsin laaja henkilökaarti.

Alaviitteissä olen käyttänyt elokuvalähteiden kohdalla merkintätapaa, johon on kirjattu elokuvan tai sarjan suomenkielinen nimi ja sulkeisiin teoksen alkupe-
räinen englanninkielinen nimi. Sen jälkeen olen kirjannut teoksen ensiesitysvuo-
den. Kun viittaa johonkin tiettyyn *Sopranos*-sarjan jaksoon, olen merkinnyt jak-
son numeron ensiesitysvuoden eteen ja erottanut ne toisistaan poikkiviivalla. Vii-
tatessani johonkin tiettyyn kohtaukseen olen merkinnyt kohtauksen alkamis- ja
päättymiskohdan.

Lähteenä olen käyttänyt *Kummisetä*-elokuvien kohdalla vuonna 2001 jul-
kaistua DVD-juhlapakkausta, jonka on julkaissut Paramount Pictures. Tässä juhla-
pakkauksessa elokuva *Kummisetä II* oli jaettu kahteen levyyn. Jotta lukija löytäisi
tarvittaessa oikean levyn, olen merkinnyt elokuvan ensimmäisen puoliskon ala-
viitteisiin kirjaimella a ja toisen puoliskon kirjaimella b. *Sopranos*-televisiosarjan
kohdalla olen käyttänyt DVD-julkaisuja, joiden oikeudet omistaa HBO Video.
Lukijan on hyvä ottaa huomioon, että kohtausten tarkat ajat voivat vaihdella jon-
kin verran eri julkaisumuodoissa.

Lähdeluetteloon olen kirjoittanut ylös lähteinä käyttämäni teosten tärkeim-
mät tekijät, valmistusmaan, pituuden, tuottajan ja päänäyttelijät.

1.2. Mafian todellisuus ja taru

Mafia on syntymisestään asti ollut ilmiö, jossa todellisuus ja taru ovat kulkeneet
käsi kädessä ja sekoittuneet toisiinsa lähes täydellisesti. Hurjat, ajoittain suoras-
taan viihteellisetkin kertomukset mafiasta ovat olleet osa mafian todellisuutta jo
kauan ennen kuin Hollywood kiinnostui aiheesta. Sen jälkeen, kun mafia päätyi
valkokankaalle todellisuuden erottaminen tarusta on ollut monesti vaikeaa. Osit-
tain tämä johtuu ihan mafiasta itsestään, mutta osittain viihteenkin voimasta.¹⁷

Mafian synnystä on lukuisia teorioita. Joissain teorioissa sen uskotaan saa-
neen alkunsa jo keskiajalla taistelemaan ranskalaisia valloittajia vastaan ja ollen

¹⁷Dickie 2004, xvi-xvii.

siten aina osa Sisiliä. Kun 1800-luvun loppupuolella Italian viranomaiset alkoivat ensimmäisen kerran saada raportteja sisilialaisesta ”rikollisten lahkosta” monet teoretisoivat että ”lahko” oli saanut alkunsa saaren köyhimmissä ja takapajuisimmissa osissa, lähinnä siis itä- ja saaren keskiosissa ja se tuhoutuisi kehityksen saapuessa niihin osiin. Kolmannen teorian mukaan mitään organisaatiota tai ”lahkoa” ei ollut edes olemassa: mafia ja mafioso olivat vain termejä, joilla tietämättömät kutsuivat sisilialaista kansanluonnetta, joka oli kiivas, omanarvontuntoinen, ylpeä ja itsevarma ja suhtautui epäluuloisesti viranomaisiin luottaen hätätilanteessa enemmän itseensä ja sukulaisiinsa kuin poliisiin ja oikeuslaitokseen. Tällainen luonne herkästi johti rikolliselle polulle.¹⁸

Tosiasiassa mafia on ilmiönä nuori ja syntynyt 1860-1880-luvuilla Italian yhdistymisen aikana. Eikä se suinkaan ole syntynyt itä-Sisilian köyhillä alueilla, vaan pikemminkin mafian voima-alue on aina ollut rikas ja moderni läntinen Sisilia, erityisesti Palermon kaupunki ja sen lähiympäristö, jossa mafia kehittyi suojelemaan vandalismin herkkiä sitruunapuuviljelyksiä.¹⁹

Mafian taustalla ei vaikuttanut ’kansanluonne’, vaan Sisiliassa vallinnut valtatyhjiö ja suoranainen anarkia, joka sai alkunsa vuonna 1812, kun brittien avustuksella Sisiliassa alettiin luopua feodalismista, jolloin maaomaisuuden hankkiminen tai pitäminen ei ollutkaan enää riippuvainen suhteista hallitsijaan vaan rahavaroista. Taistelu maaomaisuudesta on aina ollut tyypillistä Sisilian historiassa eikä feodalismin päättyminen lopettanut sitä. Kun valtio ei kyennyt valvomaan tai puuttumaan väkivaltaisuuksiin ja rikollisuuteen syntyi tilanne, jossa riittävä röyhkeys ja häikäilemättömyys mahdollisti rikastumisen. Näin ollen eri rikollisryhmitymät pystyivät hankkimaan itselleen vaurautta ja toisaalta verkostumaan tehokkaasti.²⁰

Cosa Nostra on tiukasti organisoitu, hierarkkinen ja jäsenensä tarkkaan valitseva järjestö. Jäsenten muodostamaa perusyksikköä kutsutaan perheeksi (italialaisittain *cosca*). Perhe hallitsi maantieteellistä aluetta, jossa se hankki elantonsa kiristämällä, uhkapeleillä, prostituutiolla ja huumekaupalla tehden yhteistyötä muiden perheiden kanssa. Käytännössä Cosa Nostra muodosti siis eräänlaisen valtion valtioon käyden tarvittaessa sotaa toisia perheitä tai valtiota vastaan. Hierarkkisen perherakenteen kaikkein alimmalla tasolla olivat perheen ulkopuoliset ’alihankkijat’ ja liitännäisjäsenet, jotka työskentelivät perheen hyväksi olematta kui-

¹⁸ Falcone 1991, 96-97; Dickie 2004, xvi-xvii, 24-25, 90-91.

¹⁹ Dickie 2004, 24-27.

²⁰ Falcone 1991, 119-120; Dickie 2004, 50-53, 62.

tenkaan varsinaisia jäseniä. Toisella tasolla olivat jo varsinaiset jäsenet, joita kutsuttiin sotilaiksi, joskin yksi sotilas saattoi johtaa useita liittäjäjäseniä. Kolmannella tasolla olivat capodecinat eli kapteenit, jotka johtivat yleensä noin kymmenen sotilaan muodostamaa ryhmää. Capot taas raportoivat perheen päällikölle, jonka alapuolella oli vielä perheen varapäälikkö sekä yksi tai useampi neuvonantaja eli consiglieri.²¹

Varsinaiseksi jäseneksi pääseminen saattoi olla vuosienkin työn tulos, jona aikana kokelaan oli osoitettava kelpoisuutensa ja läpäistävä pääsyvaatimukset. Vasta sen jälkeen hänet otettiin jäseneksi initiaatoritissa, jossa hän vannoi uskollisuutta järjestön säännöille ja perheensä päällikölle. Riitissä vihittävä mafioso antoi uskollisuudenvalansa pitäen samalla kädessään palavaa pyhimyksenkuvaa, jonka hän oli ensin tuhrinut omalla verellään. Verisukulaisuutta ei vaadittu, joskin varsinkin Sisiliassa tyypillistä oli, että yhden perheen jäsenet olivat oikeastikin sukua toisilleen joko veren tai sitten avioliiton kautta. Mafiaperheen muodostamaa ”sukulaisuussuhdetta” pidettiin kuitenkin vahvempana siteenä kuin avioliittoa tai biologista sukulaisuutta. Monimutkainen ja erittäin muodollinen riitti jo itsessään antaa ymmärtää, että se voisi olla erittäin vanha, mutta mitä todennäköisemmin se on lähes suora laina Sisiliassa 1820-luvulla kovasti suosiota kasvattaneilta vapaa-muurareilta. Epävarmuus riitin alkuperästä on vain yksi osoitus siitä, miten tarut ovat aina kietoutuneet mafiaan.²²

Lopullisesti mafia sai muotonsa ja nimensä 1870-1890-luvuilla, kun mafia vedettiin mukaan Italian politiikkaan. Italian poliittista näyttämöä hallitsi 1800-luvun loppupuolella varsin sekava ja löyhä yhteenliittymä, jota on tutkimuskirjallisuudessa on kutsuttu oikeistoksi ja jonka kannattajat koostuivat lähinnä Pohjois-Italian maanomistajista. Sen vastapuolena oli yhtä lailla sekava ja vieläkin löyhempi yhteenliittymä, jonka kannattajat olivat lähinnä eteläitalialaisia ja jota on kutsuttu vasemmistoksi. Keskinäisessä valtataistelussa hallituspuolueena ollut oikeisto päätyi syyttämään mafiaa tai maffiaa, kuten järjestöä aiemmin kutsuttiin, oppositio-vasemmiston aseeksi hallitusta vastaan saaden siten oikeuden lähettää sotilaita Sisiliaan. Tarkoitus oli yhtä lailla kukistaa maffia kuin vahvistaa hallituksen asemia epävakaa Sisiliassa. Loppujen lopuksi yritys kuitenkin epäonnistui ja oikeisto menetti asemansa Italian johdossa. Vasemmisto otti samalla päävastuun Sisilian rauhoittamisesta onnistuen siinä oikeistoa paremmin. Tämä johtui ennen kaikkea siitä, että sen sijaan että yritti kukistaa mafian väkivalloin, vasem-

²¹ Falcone 1991, 45-46, 117-119; Dickie 2004, xix, 2.

²² Falcone 1991, 38, 113-115; Dickie 2004, 5-6, 12, 34-38.

misto sen kanssa jossain määrin yhteistyötä. Mafiosot saivat jäädä rauhaan, kunhan he pitivät huolen siitä, että Sisilian rikostilastot pysyivät kohtuullisen siisteinä. Näin ollen voidaan sanoa poliitikkojen olleen luomassa mafiaa: oikeisto antoi sille nimen ja pelottavan maineen, vasemmisto liitti sen lähtemättömäksi osaksi paikallispolitiikkaa.²³

Mafian tulo Yhdysvaltoihin on niin ikään aina ollut erilaisten legendojen ja teorioiden aihe. Yhden näkemyksen mukaan mafia ja ylipäättänsä järjestäytynyt rikollisuus tuli Yhdysvaltoihin 1900-luvun alussa italialaisten mukana, kun jopa noin 800 000 sisilialaista lähti siirtolaisiksi. Tuolloin amerikkalainen lehdistö aloitti mafiarummutuksen valittamalla italialaisesta ”roskasakista”, joka uhkasi amerikkalaista elämänmenoa. Toisen, 1960-1970-luvuilla syntyneen teorian mukaan järjestäytynyt rikollisuus syntyi Yhdysvalloissa, kun vaatimattomista oloista tulleiden sisilialaisten perinteiset perhe- ja kunnia-arvot törmäsivät yhteen rasistisen ja heitä sortavan suurkaupunkielämän kanssa.²⁴

Kumpikin teoria on mitä ilmeisemmin tarua. Sisilia ei suinkaan oloiltaan poikennut Yhdysvalloista niin dramaattisesti kuin nuorempi teoria antaisi olettaa eivätkä sisilialaiset olleet ”avuttomia” suurkaupungissa. Sisilian mafialla oli yhteyksiä Yhdysvaltoihin jo 1880-1890-luvulla ja arvioiden mukaan maahan muuttaneista sisilialaisista vain pieni murto-osa oli rikollisia ja heistäkin vain pieni osa edusti niin sanottua järjestäytynyttä rikollisuutta. Eivätkä sisilialaiset suinkaan tuoneet järjestäytynyttä etnistä rikollisuutta mukanaan. Jo useita vuosikymmeniä aiemmin irlantilaiset ja juutalaiset katujengit ja rikollisryhmittymät olivat toimineet tavalla jota saattaa kutsua ainoastaan järjestäytyneeksi rikollisuudeksi.²⁵ Italialaiset järjestöt huomasivat itse asiassa olevansa Yhdysvalloissa kilpailuasemassa muiden organisaatioiden kanssa.

Mafian menestystä Yhdysvalloissa helpottivat ennen kaikkea siirtolaisten olot: töiden saamiseksi siirtolaisten oli saatava itselleen suosittelija eli padrone, joka vaikutusvaltaansa käyttäen hankki asiakkaalleen töitä. Monet näistä suosittelijoista tekivät lisäksi yhteistyötä poliittisten tahojen kanssa taaten poliitikoille aina riittävän suuret kannattajamäärät siirtolaiskortteleissa. Poliitiikan, rahan ja korruption yhteen kietoutuminen loi siis varsin hyvät edellytykset mafian menestymiselle.²⁶

²³ Dickie 2004, 56, 59, 61-64, 67-69, 74-78.

²⁴ Falcone 1991, 130-132; Dickie 2004, 195-196.

²⁵ Dickie 2004, 195-198.

²⁶ Falcone 1991, 109-110; Dickie 2004, 196-198.

Ennen kaikkea mafian menestykseen vaikutti kuitenkin sen saama suorastaan kohtuuton julkisuus, joka teki italialaisesta termistä mafia maailmankuulun ja osan amerikkalaista kulttuuriperintöä. Vuonna 1920 Yhdysvalloissa hyväksyttiin kieltolaki, joka teki alkoholin nauttimisesta ja myymisestä laitonta. Samalla se teki gangstereista kerta heitolla tavallisten kuluttajien parhaimpia ystäviä. Laki kumottiin vasta vuonna 1933, johon mennessä rikollisten taskuun oli siirtynyt arviolta noin kaksi miljardia dollaria ja gangsterielokuvista oli tullut uusi suosittu elokuvagenre westernien rinnalle.²⁷

Varhaisimmat gangsterielokuvat tehtiin jo mykkäelokuvien aikana, mutta suureen suosioon ne nousivat vasta 1930-luvulla, kun ääniefektien käyttö tuli mahdolliseksi. Samalla gangsterielokuvien suosioon vaikuttivat lamakauden ja kieltolain tapahtumat, jotka olivat vieneet amerikkalaisten optimismin, mikä näkyi elokuvien kuvakielessä. Lisäksi julkisuuteen nousivat todelliset mafiosot, joista kuuluisin oli eittämättä Al Capone. Monet 1930-luvun alun gangsterielokuvista perustuivatkin lähes suoraan tositapahtumiin ja niissä kuvatut gangsterit kuvattiin eräänlaisina kansansankareina. Tuon ajan kuuluisimpia elokuvia ovat muun muassa *Little Caesar* (1930), *The Public Enemy* (1931) ja *Scarface: A Shame of the Nation* (1932).²⁸

Kiristynyt sensuurilaki pakotti studiot muokkaamaan gangsterigenreä 1930-luvun puolivälissä; gangstereita ei saanut enää kuvata sankarillisina, vaan psykopaatteina ja selvästi halveksuttavina hahmoina. Tätä sääntöä kierrettiin esimerkiksi ottamalla päähenkilöiksi poliiseja tai FBI-agentteja, jotka olivat ainakin yhtä kovaotteisia ja kyynisiä kuin gangsterit, mutta ”lain oikealla puolella”. Niin sanottujen G-men-elokuvien (termi tulee englanninkielen sanoista Government-men, ”valtion miehet” ja samannimisestä elokuvasta *G-men* vuodelta 1935) suosiota vielä lisäsi se, että samat näyttelijät, joka olivat aiemmin esittäneet gangstereita esittivät nyt niissä poliiseja. Toinen tapa kiertää sensuuria oli valmistaa moralistisia niin sanottuja Kain ja Abel-elokuvia, joissa kuvattiin kahta päähenkilöä, joista toinen päätyy tuhoisin seurauksin lain väärälle puolelle. Elokuvien moraalinen opetus siis oli, ettei rikos kannata. Hyvä esimerkki Kain ja Abel-elokuvasta on *Angels With Dirty Faces*, jossa kahdesta päähenkilöstä toisesta tulee gangsteri (ja jonka pitkä kävelymatka sähkötuoliin on yksi elokuvan kuuluisimmasta kohtauksista) ja toisesta taas pappi.²⁹

²⁷ Clarens 1980, 11; Dickie 2004, 213-214.

²⁸ Munby 1999, 5, 39-41, 43-45, 51, 56.

²⁹ Munby 1999, 66-67, 72, 110-112, 115-116.

Toisen maailmansodan jälkeen gangsterielokuvat muuttuivat sävyiltään tummemmiksi ja entistä brutaaleimmiksi. Niissä esiintyvät gangsterit olivat usein nimettömiä yrityksiä edustavia miehiä. Toisaalta samalla henkilökuvauksessa palattiin takaisin kohti 1930-luvun gangsterikuvausta monien päähenkilöiden perustuessa joko suoraan tai epäsuoraan ”suuriin todellisiin gangstereihin”, kuten esimerkiksi Al Caponeen tai Lucky Lucianoon. 1950-luku toi gangsterielokuvaan järjestyneen rikollisuuden eli mafian kuvaamisen. 1970-luvun alussa valmistuivat lopulta kaikkien aikojen kuuluisimmat ja menestyneimmät gangsterielokuvat; *Kummisetä*-elokuvasarjan kaksi ensimmäistä osaa.³⁰

1.3. Katolinen kirkko Yhdysvalloissa 1900-luvulle tultaessa

Vielä 1800-luvun alussa katolinen kirkko oli mitättömän pieni tunnustuskunta Yhdysvalloissa. Se oli onnistunut vakiinnuttamaan asemansa Yhdysvalloissa vuonna 1634, kun joukko englantilaisia aatelismiehiä oli perustanut Marylandin osavaltion, jossa vallitsi aluksi uskonnonvapaus. Katolinen kirkko pysyi kuitenkin pienenä tunnustuskuntana protestanttisessa maassa. Sillä oli 1820-luvulla ainoastaan 124 kirkkoa koko maassa – vähemmän kuin yhdelläkään toisella tunnustuskunnalla – ja jäseniä vain 195 000.³¹

Ensimmäinen amerikkalainen piispa John Carroll valittiin virkaansa vuonna 1789. Amerikan vapaussodan ihanteet olivat lyöneet leimansa myös amerikkalaiseen katolisuuteen, joka pyrki rakentumaan vapaan valtion vapaaksi kirkoksi. Amerikkalainen papisto valitsi Carrollin virkaansa demokraattisesti ja heille oli tärkeää tehdä selväksi, että Carroll nimenomaan valittiin sen sijaan, että häntä olisi vain ehdotettu piispaksi, minkä jälkeen paavi olisi suorittanut lopullisen valinnan. Rooma hyväksyi vastentahtoisesti piispan demokraattisen valinnan ja vahvisti Carrollin nimityksen Baltimoren eli käytännössä Yhdysvaltojen piispaksi.³²

Carroll olikin varsin merkittävässä asemassa, kun siirtokuntien katolisesta kirkosta muodostettiin lähes kansallisen kirkon piirteet saanut Amerikan katolinen kirkko. Hän jakoi monien aikalaistensa halun itsenäisyyteen ja vapauteen ja mielsi paavinkin ensisijaisesti hengelliseksi, ei maalliseksi johtajaksi. Carroll vaati eurooppalaista papistoa sopeutumaan ja noudattamaan amerikkalaisia tapoja, joihin

³⁰Munby 1999, 126-127, 141-143.

³¹Cogley 1973, 15; Dolan, 158-161; Gillis 1999, 52-54; Carey 2004, 10-14.

³²Cogley 1973, 21; Roach 1983, 247; Gillis 1999, 56-57.

kuuluivat olennaisesti käsite itsenäisyydestä, vapaudesta ja kirkon irrallisuus valtiosta ja pyrki parantamaan amerikkalaissyntyisen papiston koulutusta.³³

Carroll ei kuitenkaan ollut täysin johdonmukainen linjassaan ja erityisesti kirkollisessa valtapolitiikassa nojasi eurooppalaiseen pappiskeskiseen malliin. Vuonna 1808 Yhdysvaltoihin perustettiin uusia hiippakuntia eikä piispoiksi valittu kotimaisia miehiä. Lisäksi vaikka Carroll itse oli valittu demokraattisesti, hän ei enää jatkanut tätä tapaa, vaan siirsi käytännön valtaa enemmän Rooman käsiin, joka sai valita Carrollin seuraajan itsenäisesti.³⁴

John Carroll kuoli vuonna 1815 ja Amerikan katolisen kirkon tilanne muuttui samaan aikaan dramaattisesti. Vain muutamassa vuosikymmenessä Euroopasta tulleet siirtolaiset nostivat katolisen kirkon jäsenmäärän yli miljoonaan ja 1860-luvulle tultaessa katolilaisia oli Yhdysvalloissa jo yli kolme miljoonaa. Kirkkojen määrä kasvoi 124:stä 2385:een ja papiston määrä oli yli viisitoistakertaistunut. Katolisuudesta oli tullut kerta heitolla Yhdysvaltojen suurin tunnustuskunta ja sen jäsenmäärä vain jatkoi rajua kasvuaan. Katolilaisten määrä kasvoi erityisesti itä-rannikon suurissa kaupungeissa ja samalla katolisen kirkon rakenne muuttui entistä monipuolisemmaksi. Angloamerikkalainen katolinen kirkko käytännössä hävisi 1860-luvulle tultaessa; Amerikan katolisesta kirkosta tuli siirtolaisten kirkko.³⁵

Siirtolaisten ensimmäinen aalto ajoittui 1840-lukuun ja se koostui suurimmaksi osaksi irlantilaisista ja saksalaisista siirtolaisista. Näistä irlantilaiset muodostivat suurimman siirtolaisryhmän. Vuosien 1820-1920 välisenä aikana irlantilaisia muutti Yhdysvaltoihin peräti 4.3 miljoonaa. Heidän vaikutuksensa Amerikan katoliseen kirkkoon oli huomattava. Esimerkiksi vuonna 1860 New Yorkin kaupungissa oli 32 katolista kirkkoa, joista noin 70 prosenttia oli käytännössä irlantilaisten kirkkoja. Papisto koostui suurimmaksi osaksi irlantilaisista tai irlantilaissyntyisistä miehistä, jotka nousivat nopeasti kirkon hierarkiassa. Toiseksi suurimman ryhmän muodostivat saksalaiset, joita saapui Amerikkaan vuosien 1820-1920 välisenä aikana yli miljoona.³⁶

Siirtolaisten tulo muutti amerikkalaisen seurakuntamallin. Perinteisen mallin mukaan seurakunta koostui tietyistä maantieteellisestä alueesta, jolla asuvat ihmiset kuuluivat kaikki samaan seurakuntaan. Siirtolaisten kohdalla tämä malli osoitautui kuitenkin toimimattomaksi. Siirtolaiset halusivat osallistua jumalanpalvel-

³³Cogley 1973, 22-24; Gillis 1999, 56-57; Carey 2004, 17-19.

³⁴Carey 2004, 20-21, 27.

³⁵Cogley 1973, 34; Hatch 1983, 354; O'Brien 1983, 413; Dolan 1985, 160-161; Gillis 1999, 59-60.

³⁶Dolan 1985, 128-131, 160-161; Gillis 1999, 60-61; Carey 2004, 30.

uksiin omalla kielellään ja noudattaa omia perinteisiä kirkollisia tapojaan ja kulttuuriaan. Irlantilaiset puhuivat kylläkin englantia, mutta ylpeys omasta irlantilaisesta kirkollisesta kulttuurista ja identiteetistä teki heistä haluttomia osallistumaan ja sulautumaan angloamerikkalaisiin seurakuntiin. Saksalaiset ja muut siirtolaiset, joiden äidinkieli ei ollut englantia, eivät taas tahtoneet luopua omasta kielestään. Mitä kirjavammaksi siirtolaisten joukko kasvoi, sitä vaikeammaksi sulautuminen tuli. Niinpä maantieteellisten seurakuntien rinnalle syntyi etninen seurakuntamalli. Kullakin etnisellä ryhmällä oli oma seurakuntansa ja kirkkonsa. Se antoi siirtolaisille mahdollisuuden osallistua jumalanpalvelukseen omalla kielellään ja noudattaa omia perinteisiä tapojaan. Samalla se toimi oman kansallisuuden ja identiteetin vahvistajana ja toisaalta helpotti sulautumista valtaväestöön.³⁷

John Carrollin piispakauden jälkeen Amerikan katolinen kirkko ajautui kamppailemaan paikallisseurakuntien hallinnasta. Vastakkain olivat maallikkojohtoinen järjestelmä, jossa maallikoiden muodostama johtokunta omisti kirkon ja sen omaisuuden ja oli oikeutettu esimerkiksi päättämään seurakuntaansa lähetettävistä papeista. Vastapuolena taas oli pappisjohtoinen järjestelmä, jossa pappien ja piispojen muodostama hierarkia johti kirkkoa ja paikallisseurakuntia. Siirtolaiset toivat omat kulttuurinsa tähän tilanteeseen. Saksalainen katolisuus oli perinteisesti ollut hyvin maallikkojohtoista. Tämä toiminta jatkui Amerikassakin, jossa saksalaiset siirtolaiset yleensä omatoimisesti muodostivat seurakunnan ja ostivat maan, jolle he rakensivat kirkon. Sen jälkeen he pyysivät paikallista piispaa lähettämään heille papin, joka ”ymmärtäisi saksalaista katolisuutta”. Irlantilainen malli taas oli hyvin pappisjohtoinen. Irlantilaiset pyysivät yleensä ensin pappia, jonka kanssa he sitten yhdessä perustivat uuden seurakunnan ja avasivat kirkon. Näiden kahden mallin yhteiselo ei onnistunut kovin kivuttomasti ja asiasta käytiin katkeria kamppailuja useissa seurakunnissa. Siinä missä 1800-luvun amerikkalaiset protestantit taistelivat teologiasta, amerikkalaiset katolilaiset taistelivat yleensä vallasta ja seurakunnan hallinnasta.³⁸

Toinen siirtolaisaalto rantautui Yhdysvaltoihin 1800-luvun loppupuolella. Tämän aallon enemmistö koostui italialaisista. Italialaisten massamuutto Amerikkaan ei alkanut kuin vasta 1880-luvulla, mutta sen jälkeen heidän siirtolaisuutensa yleistyi niin rajusti, että kahdessakymmenessä vuodessa italialaisia oli saapunut maahan jo miljoona ja vuoteen 1920 mennessä heitä oli maassa arviolta jo noin kolme miljoonaa. Päinvastoin kuin irlantilaisilla, joilla miehet ja naiset lähtivät

³⁷Dolan 1985, 162-165, 168-169; Gillis 1999, 61-64; Carey 2004, 29-30.

³⁸Hatch 1983, 354; Dolan 1985, 163, 165-167, 172-173; Gillis 1999, 60-62; Carey 2004, 27-28.

yhtä lailla siirtolaisiksi, italialainen siirtolaisuus oli pitkälti miehinen ilmiö; vain yksi kolmesta siirtolaisesta oli nainen. Tyypillinen italialainen siirtolainen oli 14-44-vuotias naimaton tai naimisissa oleva mies; perheet jäivät yleensä Italiaan ja seurasivat aviomiestä ehkä vasta useita vuosia myöhemmin Amerikkaan.³⁹

Italialaisten siirtolaisuuteen vaikutti Italian väestönkehitys: väkiluku kasvoi ennätysmäärin yli kuudella miljoonalla, mutta samanaikaisesti maa eli taantuman aikaa. Tämä koetteli erityisen rankasti ennestäänkin köyhää eteläistä Italiaa, josta suurin osa siirtolaisista oli kotoisin. Kahdeksan kymmenestä siirtolaisesta oli kouluttamatonta työväkeä, joka oli työskennellyt Italiassa maanviljelijöinä, päivätyöläisinä tai rakennuksilla. Heille Amerikka muodosti keinon rikastua ja päästä kiinni parempaan elämään. Moni tuli Amerikkaan ainoana tarkoituksenaan tienata riittävän hyvin ja sitten palata takaisin Italiaan; joinain vuonna paluumuuttajien määrä oli jopa suurempi kuin Amerikkaan muuttavien määrät.⁴⁰

Amerikassa italialaiset siirtolaiset asettuivat yleensä asumaan itärannikon suuriin kaupunkeihin, kuten esimerkiksi New Yorkiin ja New Jerseyhin. Suurin osa siirtolaisista oli kotoisin maalta, mutta amerikkalaisissa kaupungeissa oli mahdollisuus saada työtä. Italialaisten asettuminen noudatti lähes samaa kaavaa kuin irlantilaisten ja saksalaisten vuosikymmeniä aiemmin noudattama kaava ja samalla katolinen kirkko muuttui entistä selkeämmin urbaaniksi tunnustuskunnaksi, kaupunkilaisten kirkoksi. Italialaiset ”perivät” irlantilaisten siirtolaisten aiemmin tekemät yksinkertaiset ja vähän arvostetut ruumiilliset työt, kun irlantilaiset puolestaan kapusivat ylöspäin yhteiskunnassa. Italialaiset työskentelivät usein ryhmissä maanmiestensä kanssa esimerkiksi rakennuksilla.⁴¹

Koska tyypillinen italialainen siirtolainen ei puhunut englantia, hän tarvitsi työtä saadakseen apua. Tämän avun tarjosivat padronet, jotka neuvottelivat työnantajien ja virkamiesten kanssa työntekijöiden puolesta. Padrone teki tavallaan molemmille töitä; hän tarjosi työnantajille työvoimaa ja työntekijöille työtä ja asunnon ja piti heistä muutenkin huolta. Padrone-järjestelmä oli altis väärinkäytöksillekin, mutta tuon ajan oloissa se toimi kohtuullisen hyvin ja oli yksi osa italialaista kulttuuria, jonka siirtolaiset toivat mukanaan Amerikkaan.⁴²

Italialaisten tulo järkytti Amerikan katolista kirkkoa, joka ei ollut valmistautunut siihen lainkaan. Uskonto oli merkittävä tekijä eteläitalialaisten elämässä,

³⁹Briggs 1983, 360; Dolan 1985, 131-132.

⁴⁰Briggs 1983, 360-36; O'Brien 1983, 413; Dolan 1985, 131-132, 148.

⁴¹Cogley 1973, 053-154; Dolan 1985, 138-139, 148-151, 161.

⁴²Dolan 1985, 148-151.

mutta se ei ollut lainkaan samanlaista uskonnollisuutta kuin irlantilaisten, saksalaisten ja angloamerikkalaisten katolilaisten. Italialaiseen uskonnollisuuteen kuului olennaisena osana niin sanottu kansanhurskaus, jonka tavat ja perinteet olivat siirtyneet eteenpäin vuosisadoista toiseen. Tämän jonkin verran pakanallisiakin ja maagisia, taikauskoisia piirteitä sisältävän kansanhurskauden rinnalla eli virallinen roomalaiskatolisuus. Tämä kahden ”uskonnon” rinnakkaiselo johti siihen, että toisaalta uskonto oli koko ajan läsnä italialaisten elämässä; toisaalta heidän asenteensa esimerkiksi säännölliseen messussa käymiseen saattoi olla melko välinpitämätöntä ja antiklerikalismi oli joissain yhteisöissä melko tyypillinenkin piirre. Italialaisten asenne kristinuskoa ja kirkkoa kohtaan järkytti muita katolilaisia ja vaikeutti heidän sopeutumistaan Amerikan katoliseen kirkkoon.⁴³

Kun italialaiset siirtolaiset saapuivat Yhdysvaltoihin, seurakunnat – jotka olivat useimmiten irlantilaisia – pyrkivät osoittamaan uusille seurakuntalaisilleen jonkun oman paikan harjoittaa uskontoa erillään muusta seurakunnasta. Tyypillinen ”italialaisten paikka” oli esimerkiksi kirkon kellari ja papisto ei yleensä suuremmin edes pyrkinyt tekemään italialaisten oloa kotoisaksi seurakunnissa tai otamaan huomioon heidän uskonnollisia tapojaan ja tarpeitaan. Italialaiset puolestaan eivät tunteneet itseään yleensä tervetulleiksi ja pyrkivät organisoitumaan omiksi seurakunnikseen, jotka vastaisivat heidän uskonnollisiin ja kulttuurisiin tarpeisiinsa. Varsinainen maallikkojohtoisuus ei ollut kuitenkaan tyypillinen italialaisen seurakunnan piirre. Joissain seurakunnissa toimi maallikoista koostuva johtokunta, joka muun muassa päätti seurakunnan budjetista, mutta paikallinen kirkkoherra yleensä valitsi sen jäsenet. Niiden harvojen maallikkojohtojen italialaisten siirtolaisten seurakuntien taival päättyi yleensä riitautumiseen paikallisen piispan kanssa kirkon omaisuuden omistusoikeudesta.⁴⁴

Italialainen maallikkoaktiivisuus kanavoitui avustusjärjestöihin, joilla oli pitkät perinteet Italiassa ja jonka järjestelmän siirtolaiset toivat mukanaan Amerikkaan. Nämä avustusjärjestöt esimerkiksi keräsivät tarvittavat varat uusia seurakuntia ja kirkkoja varten ja tarjosivat italialaisille tilapäisen väylän harjoittaa uskontoa ennen seurakunnan perustamista. Kun varat oli kerätty, avustusjärjestö pyysi paikallista piispaa tai jopa Italian piispoja lähettämään seurakunnalle italiankielisen papin. Italialaisen papiston määrä pysyi kuitenkin kokonaisvaltaisesti pienenä. Pohjoisitalialaiset papit eivät yleensä kelvanneet eteläitalialaisille; eteläitalialaisia pappeja taas piispat eivät yleensä pitäneet riittävän kyvykkäinä ja oppi-

⁴³Cogley 1973, 147, 156; Briggs 1983, 361; Dolan 1985, 173-174.

⁴⁴Cogley 1973, 154; Briggs 1983, 361; Dolan 1985, 174-176.

neina vastaamaan seurakuntalaisten uskonnollisiin tarpeisiin ja toisaalta samalla auttamaan heitä sulautumaan amerikkalaiseen kulttuuriin. Siirtolaiset eivät myöskään yleensä kannustaneet omia lapsiaan hakeutumaan kirkolliselle uralle, koska se esti lapsia aikanaan hankkimasta maallista omaisuutta Amerikasta.⁴⁵

Vaikka eri kansallisuutta edustavien katolilaisten välit saattoivatkin olla kiireät, katolilaisia kuitenkin yhdisti toisiinsa ympäröivän protestanttisen yhteiskunnan heitä kohtaan tuntema epäluulo ja viha. Katolisuutta kohtaan tunnettu epäluuloisuus oli lähes perinne amerikkalaisessa protestanttisuudessa ja katolilaisten määrän kasvu johti epäluulojen kärjistymiseen 1800-luvulla. Suhtautumisen taustalla oli paitsi epäluulo siirtolaisten uskoa kohtaan myös pelko siitä, että siirtolaiset heikentäisivät paikallisten elintasoja ja mahdollisesti vaarantaisivat Yhdysvaltojen vapauden tottelemalla ensisijaisesti paavia. Lisäksi siirtolaisia syytettiin yhteiskunnan moraalin heikentämisestä, mikä kohdistettiin erityisesti irlantilaisia vastaan. Erilaiset katolisuuden vastaiset pamfletit ja katolisuutta pilkkaavat pornografisetkin teokset yleistyivät huomattavasti ja politiikkaan ilmestyi ”Rooman” vastaisia liikkeitä. Epäluulo ei jäänyt pelkän puheen asteelle kaikkialla, vaan kiristynyt tunnelma johti monin paikoin väkivaltaisiin yhteenottoihin katolilaisten ja protestanttien välillä ja seurakuntien omaisuutta turmeltiin siinä määrin, että seurakunnat joutuivat palkkaamaan aseistettuja vartijoita suojelemaan omaisuuttaan väkijoukkojen vandalismilta. Katolilaiset vastasivat protestanttien epäluuloon yhtäläisellä aggressiivisuudella eikä katolisissa sanomalehdissä säästelty pilkkakirvestä, kun oli aika pilkata protestantteja.⁴⁶

Katolinen opetus painotti 1800-luvulla erityisen voimakkaasti synnin käsitettä. Se oli niin olennainen osa katolista identiteettiä, että 1800-luvun katolilaiset muistuttivat syntipainotuksineen 1600-luvun protestanttisia puritaaneja. Synti kontrolloi, vaikutti ja toimi koko ajan katolisten mielissä ja omissatunnoissa. Synnin rinnalla vaikutti syyllisyydentunne, joka väritti voimakkaasti katolilaisten identiteettiä. Syntiä vastaan taisteltiin noudattamalla kirkon sääntöjä ja opetuksia sekä turvautumalla sakramenteihin, erityisesti rikkiin. Ripin merkitys kasvoi niin valtavasti 1800-luvun loppupuolella, että ihmiset jonottivat tuntikausia päästäkseen ripittäytymään papille, jotka taas kertoivat piispoilleen synnintunnustusten kuuntelemisen vievän jo suurimman osan heidän ajastaan. Toisaalta papisto itse vahvisti synnin ja syyllisyyden kulttuuria saarnoillaan, jotka 1800-luvulla käsitte-

⁴⁵Cogley 1973, 47, 155-156; Briggs 1983, 361-362; Dolan 1985, 174-176

⁴⁶Cogley 1973, 40; Hatch 1983, 355-356; O'Brien 1983, 413-414; Dolan 1985, 201-203; Gillis 1999, 59-60, 64; McGreevy 2003, 94; Carey 2004, 31-33.

livät helvettiä tai sitten hyvin negatiivisessa ja maailmanloppua enteilevässä sävyssä maailman yleistä tilaa.⁴⁷

Toisaalta katolista identiteettiä värittivät rituaalien ja mystiikan maailma. Pyhä saavutettiin rituaaleille, joista merkittävin oli messu ja eukaristian vietto; katolinen seurakuntalainen ei välttämättä täysin ymmärtänyt messun kaikkia osia, mutta latinankielinen rukous, kellojen soitto, kynttilät ja suitsukkeet toivat kuitenkin voimakkaan pyhän kokemuksen ja auttoivat määrittelemään mitä katolisuus oli. 1800-luku oli mystiikan kulta-aikaa ja katolinen hartauselämä syrjäytti 1700-luvun enemmän järkeen ja etiikkaan keskittyneen katolisen uskonkulttuurin.⁴⁸

Ennen kaikkea katolisuus oli kuitenkin auktoriteettiuskonto. Katolisen tuli sopeutua Jumalan välikappaleena maailmassa toimivan kirkkonsa johdettavaksi. Kirkon säännöt ja kanonisen lain määräykset ja pykälät säätelivät ja määrittelivät sen mitä tarkoitti olla katolilainen. Paavin valta-aseman korostaminen oli keskeinen 1800-luvun katolisuuden piirre. Siihen vaikutti ennen kaikkea Italian yhdistyminen, minkä vuoksi paavi lopulta menetti kaiken maallisen valtansa. Vuonna 1864 julkaistu kiertokirje *Syllabus Errorum* tuomitsi modernin maailman ilmiöt, kuten muun muassa kirkon ja valtion eron ja uskonnonvapauden. Vuonna 1870 paavi Pius IX:n koolle kutsuma Vatikaanin I kirkolliskokous vahvisti kiertokirjeen sisällön ja määritteli samalla opin paavin erehtymättömyydestä tarkoituksena nimenomaan vahvistaa kirkon ja papiston asemaa ja vaikutusvaltaa suhteessa maallisiin valtioihin ja aatteisiin. Teologisesti kirkko jakaantui kahteen luokkaan: paimeniin ja laumaan. Paimenten eli pappien tehtävä oli johtaa, lauman eli maallikoiden tehtävänä oli seurata.⁴⁹

Myös Amerikan katolisen kirkon papisto oli huolissaan auktoriteetista. Amerikkalaiset pitivät hyveenään vapautta ja demokratiaa, joiden nähtiin haastavan kirkon ja papiston auktoriteetin. Seurakuntapapiston saarnoissa käsiteltiin usein paavin aseman merkitystä ja paavin muutokuvat katolisissa kouluissa ja erilaiset paaviin liittyvät juhlat entisestään vahvistivat maallikoiden kokemusta paavista kirkon ylimpänä hallitsijana. Valta ei kuitenkaan rajoittunut paaviin, vaan hänen alapuolellaan olivat hiippakuntien piispat ja seurakuntien papit, jotka olivat maallikon ensisijainen kosketus auktoriteettiin. Sakramentaalinen elämä entises-

⁴⁷Dolan 1985, 225-229.

⁴⁸Dolan 1985, 229-230, 233-234, 238-239.

⁴⁹Hatch 1983, 356; Dolan 1985, 221-222; Carey 2004, 51-53; Cornwell 2004, 155.

tään vahvasti papiston auktoriteettiasemaa, koska sakramenttien jakaminen, ja siten kosketuksiin pääseminen pyhän kanssa, oli papiston yksinoikeus.⁵⁰

Vatikaanin I kirkolliskokous muodostui käännekohtaksi Amerikan katolisessa kirkossa. Monet sellaiset piispat ja papit, jotka olivat aiemmin nähneet paavin pikemminkin hengellisenä johtajana ja yhtenäisyyden symbolina, muuttuivat lähes yhdessä yössä tiukoiksi ultramontanisteiksi, jotka uskoivat, että ainoastaan paavin tiukka johto voisi auttaa kirkkoa selviytymään modernin maailman haasteista. Samalla se johti länsimaiseen kulttuuriin ja kehitykseen kielteisesti suhtautuvien mielipiteiden yleistymiseen. Vatikaanin vaikutusvalta aivan arkisissakin hallinnollisissa asioissa kasvoi. Toisaalta kaikki eivät kuitenkaan jakaneet paavin näkemyksiä mitä tuli demokratiaan ja moderniin maailmaan. Paavin valta-aseman vahvistuminen ja *Syllabus Errorum* muodostuivat monelle katolilaiselle vaikeiksi kysymyksiksi, koska toisaalta katolisuuden menestystä Yhdysvalloissa ei voinut kiistää. Kuitenkin samalla kirkko oli erotettu valtiosta. Oliko katolisen kirkon suhde valtioon Amerikassa toivottava vai epätoivottava, oli se kysymys, joka jakoi Amerikan katolisen kirkon kahteen leiriin.⁵¹

Konservatiivisia näkemyksiä edustaneiden piispojen vastustajina olleita piispoja on sittemmin kutsuttu ”amerikanisteiksi”, minkä nimen he saivat kiistan lopulta päättäneestä paavin kiertokirjeestä. He itse eivät käyttäneet nimitystä itsestään ja olivat varsin kiusaantuneita, kun termi vakiintui kuvaamaan heidän esittämiään ajatuksia. Amerikanistien pääajatuksena oli kirkon ja katolisuuden sopeutuminen ja sulautuminen osaksi amerikkalaista kulttuuria.⁵²

Kiistakysymyksiä oli runsaasti, kuten esimerkiksi suhtautuminen työväenliikkeisiin, pappien toimintaan siirtolaisten parissa ja uskonnonvapauteen. Ultramontanistit saivat kannanottoihinsa tukea Roomalta, mutta toisaalta amerikanistitkaan eivät varsinaisesti nähneet olevansa eri mieltä Rooman tai edes *Syllabus Errorum* kanssa. Hekin tunnustivat modernin kulttuurin vaarat, mutta näkivät modernissa maailmassa jotain hyvääkin ja arvostivat ajan progressiivista, optimistista ja kehityksellistä henkeä. He esittivät toiveita kirkon uudistumisesta ja ekumeenisen yhteistyön aloittamisesta protestanttien kanssa. Amerikkalaista kulttuuria he luonnehtivat demokraattisesti, aktiiviseksi, opportunistiseksi ja energiseksi ja arvostivat yksilöllistä vapautta politiikassa ja uskonnossa samoin kuin Yhdysvalloissa vallitsevaa kirkon eroa valtiosta. Heidän vastustajansa taas ajattelivat *Sylla-*

⁵⁰Dolan 1985, 222-225.

⁵¹Hatch 1983, 356; Cornwell 2001, 249-250; Carey 2004, 53-55.

⁵²Cogley 1973, 71; Ellis 1983, 362; Hatch 1983, 357; O'Brien 1983, 414; Carey 2004, 55.

bus Errorum hengessä, että modernin ajan liberaalin hengen taustalla vaikuttivat sellaiset tuomitut aatteet kuin individualismi, rationalismi, sosialismi ja materialismi, ja ettei kirkko voinut olla näiden aatteiden kanssa missään tekemisissä. He luonnollisesti vastustivat kirkon eroa valtiosta, jota amerikanistit pitivät amerikkalaisen katolisen kirkon menestyksen salaisuutena ja koko kirkon tulevaisuutena.⁵³

Kiista jatkui koko 1880-1890-luvun, kunnes lopulta näkemyserot johtivat paavilliseen kurinpalautukseen. Vuonna 1895 paavi Leo XIII huomautti amerikkalaisille piispoille suunnatussa kiertokirjeessään *Longinqua Oceani*, että menestyksestä huolimatta katolisen kirkon tila Yhdysvalloissa ei ollut tavoiteltavin ja että Yhdysvalloissakin kirkon kannalta parasta olisi päästä valtiokirkon asemaan, jossa valtio tukisi kirkkoa rahallisesti. Seuraavana vuonna hän poisti joitain amerikanismia edustaneita teologeja opetusviroista.⁵⁴

Kiertokirje ei kuitenkaan päättänyt kiistaa, vaan se siirtyi entistä enemmän Euroopan ja Yhdysvaltojen poliittiselle näyttämölle, mikä sai paavin pitämään keskustelua silmällä entistä tarkemmin. Lopullisen niitin viralliselle keskustelulle antoi paavin uusi kiertokirje *Testem Benevolentia* vuodelta 1899, jossa paavi tuomitsi harhaoppiseksi ”teologisen amerikanismin”, joka voisi johtaa kansallisen kirkon syntyyn. Paavi oli kuitenkin varovainen eikä nimennyt yhtään amerikkalaista piispaa harhaoppiseksi, ainoastaan varoitti kyseisen harhaopin vaarasta. Epäsuora varoitus kuitenkin tepsii: konservatiiviset piispat saattoivat kiittää paavia valppaudesta, amerikanismia edustaneet piispat taas kiistivät, että yksikään heidän riveistään edustaisi ajatusmaailmaa, josta paavi oli varoittanut. Joka tapauksessa kaikki saattoivat vakuuttaa uskollisuuttaan paaville.⁵⁵

Virallisesti kiista päättyi tähän, käytännössä monet amerikanismia edustaneet piispat jatkoivat yhä edelleen julkisesti mielipiteittensä esittämistä katsoen ettei paavi ollut tuominnut heidän edustamaansa amerikanismin muotoa. Monet amerikanismia aiemmin edustaneet piispat kuitenkin säikähtivät varoitusta ja vetäytyivät pois poliittisesta ja teologisesta keskustelusta. Lopullisen niitin keskustelulle modernin kulttuurin ja katolisuuden sulautumisesta toisiinsa toi paavi Pius X:n kiertokirje *Pascendi Dominici Gregis* vuodelta 1907, jossa hän tuomitsi modernismin ”kaikkien harhaoppien äidiksi”. Kiistakysymykset kirkon ja katolisuuden sulautumisesta amerikkalaiseen kulttuuriin jäi kuitenkin kytemään, pulpah-

⁵³Cogley 1973, 73, 75-76; Carey 2004, 55-56, 61-62.

⁵⁴Hatch 1983, 357; Gillis 1999, 65-66; Carey 2004, 61.

⁵⁵Cogley 1973, 71; Gillis 1999, 65-66; Carey 2004, 64-66.

taakseen uudelleen pintaan Vatikaanin II kirkolliskokouksen ja sen jälkiselvittelyissä 1960-1970-luvuilla.⁵⁶

⁵⁶Hatch 1983, 357; Gillis 1999, 65-66; Carey 2004, 64-66, 68

2. Uskonto, kirkko ja etiikka elokuvissa *Kummitä II* ja *Kummitä II*

2.1. Kertomus perheen noususta ja tuhosta - *Kummitä II* ja *Kummitä II*

Mario Puzon romaanissa ja Francis Ford Coppolan elokuvissa tarinan aikajana ei ole lineaarinen, vaan tapahtumat etenevät aikajanaa rikkoen. Ensimmäinen elokuva ja kirjan alku ja loppuosa kuvaavat Michael Corleonen nousua Corleone-perheen johtoon ja Viton vanhuudenpäiviä; romaanin keskiosa ja osa elokuvasta *Kummitä II* kuvaa taas Viton nuoruutta ja sitä miten hän perusti Corleonen rikollisperheen; elokuvassa *Kummitä II* kuvataan myös Michaelin yrityksiä kasvattaa perheen vaikutusvaltaa. Tässä luvussa käsittelen kuitenkin tapahtumia lineaarisessa järjestyksessä selkeyden vuoksi.

Elokuvasaaga alkaa ajallisesti vuodesta 1900 ja sijoittuu Sisiliaan Corleonen kaupunkiin, jossa 9-vuotiaan Vito Andolinin isä Antonio ja isovelji Paolo murhaan paikallisen mafiapäällikön don Ciccion käskystä. Don Ciccio haluaa Vitonkin kuolevan, koska hän on perheensä viimeinen miespuolinen jäsen ja voi jonain päivänä kostaa. Viton äidin epätoivoinen yritys pyytää don Cicciolta armoa johtaa äidinkin kuolemaan, mutta Vito säilyttää henkensä, kun perheen ystävät ja muut sukulaiset lähettävät hänet yöllä pois tappajien ulottuvilta Amerikkaan matkalla olevaan laivaan. Yhdysvalloissa Ellis Islandin vastaanottokeskuksessa maahanmuuttoviranomaiset sekoittavat englantia osaamattoman pienen pojan sukunimen ja lähtökaupungin keskenään ja merkitsevät hänen nimekseen Vito Corleone.¹ Romaanissa Vito on jo 12-vuotias, kun hänen isänsä tapetaan. Äidin ja isoveljen murhia romaanissa ei ole ja Vito vaihtaa itse sukunimensä Corleoneksi.²

Vito varttuu aikuiseksi New Yorkissa italialaisten siirtolaisten asuttamassa korttelissa. Samaan aikaan italialaiskorttelia terrorisoi mafiaan kuuluva don Fanucci, jota kaikki asukkaat pelkäävät ja jonka vuoksi Vitokin menettää työnsä. Ystävystyminen Pete Clemenزان ja Salvatore Tession kanssa johtaa Viton rikollisille poluille ja rikosten avulla hän pystyy takaamaan kohtuullisen toimeentulon yhä kasvavalle perheelleen. Don Fanucci huomaa Viton rikastumisen ja yrittää kiristää tätä uhkaamalla Viton perhettä. Sen sijaan Vito tappaakin don Fanuccin tämän kotiovelle.³

¹ Kummitä II (The Godfather Part II) 1974, 0:01:05, 0:03:17

² Puzo 1969, 197.

³ Kummitä II (The Godfather Part II) 1974, 1:50:34

Murha tekee Vitosta korttelin uuden johtajan, jolta ihmiset käyvät pyytämässä apua ja palveluksia. Viton vaikutusvalta kasvaa ja hän luo suhteet Sisiliaan don Tommassinon ja matkaa tapaamaan perheineen sisilialaisia sukulaisiaan. Tällä matkalla hän kostaa perheensä kuoleman ja tappaa vanhan don Ciccion.⁴

Loppujen lopuksi Viton perheeseen kuuluvat hänen vaimonsa, vanhin poika Santino eli Sonny, Fredo, Michael, tytär Constanza eli Connie, tämän aviomies Carlo Rizzi ja Viton adoptioima orpo Tom Hagen. Sonny, Fredo ja Tom ovat seuranneet Viton jalanjalkia, Michael sen sijaan opiskelee yliopistossa ja liittyy merijalkaväkeen toisen maailmansodan sytyttyä isänsä vastustuksesta huolimatta. Hän seurustelee ei-italialaisen Kay Adamsin kanssa. Toisen maailmansodan päättyessä Vito eli don Corleone on valtansa huipulla ja hallitsee niin alamaailmaa kuin tuomareita ja senaattoreitakin.⁵

Uusi rikollispomo Virgil ”Turkkilainen (The Turk)” Sollozzo haluaisi aloittaa huumekaupan New Yorkissa ja pyytää Corleoneja käyttämään vaikutusvaltaansa poliiseihin ja tuomareihin, jotta kaupankäynti onnistuisi. Toinen mafiaperhe, Tatagliat, ovat jo suostuneet osallistumaan Sollozzon projektiin. Vito sen sijaan kieltäytyy vedoten turvallisuussyihin, koska ei hyväksy huumekauppaa. Viton seuraajaksi koulutettu Sonny sen sijaan olisi kiinnostunut tienaamaan rahaa huumeilla. Tämä vahingossa paljastunut erimielisyys Corleone-perheen sisällä saa Sollozzon ja Tatagliat tekemään uhkarohkean liikkeen: he tappavat Corleone-perheen huippusotilaan, Luca Brasin, ja yrittävät tappaa Viton, joka tosin vain loukkaantuu vakavasti. He toivovat, että perheen johtoon noussut Sonny suostuisi pyörtämään Viton päätöksen huumekaupan suhteen.⁶

Vito on joutua uuden murhayrityksen uhriksi maatessaan sairaalassa, mutta paikalle vahingossa osunut Michael onnistuu pelastamaan isänsä murhaajilta oveluutensa ansiosta. Temppu johtaa kuitenkin siihen, että korruptoitunut poliisikapteeni McClusky murtaa raivoissaan Michaelin leuan. Koska Michael ei ole osallistunut aiemmin perheen rikollisiin bisneksiin, hän pääsee Sollozzon ja kapteeni McCluskyn luo tullakseen muka neuvottelemaan rauhasta. Sen sijaan Michael ampuu molemmat ja pakenee poliiseja ja mafiovoja Sisiliaan don Tommassinon luo. Sonny puolestaan johtaa Corleone-perheen sotaan Tataglioita ja muita mafia-perheitä vastaan. Sisiliassa Michael avioituu nuoren Apollonian kanssa, joka kuitenkin kuolee Michaelia vastaan suunnatussa murha-yrityksessä. Sonny taas tape-

⁴ Kummisetä II (The Godfather Part II) 1974, 2:05:05

⁵ Kummisetä (The Godfather) 1972, 0:16:52.

⁶ Kummisetä (The Godfather) 1972.

taan Yhdysvalloissa tämän ollessa matkalla sisarensa Connien luo, jonka väkivaltainen aviomies Carlo on piessyt.⁷

Sonnyn kuolema pakottaa Viton nousemaan sairasvuoteelta ennen aikojaan. Hän solmii rauhan Tataglioiden kanssa, vaikka tajuaakin, että toinen mafioso, don Barzini, olikin oikeasti Sonnyn kuoleman taustalla. Michael palaa Yhdysvaltoihin, avioituu Kay Adamsin kanssa ja alkaa pikkuhiljaa ottamaan perheen johtoa käsiinsä isänsä avustuksella. Corleonet menettävät pikkuhiljaa vaikutusvaltaansa muille perheille, ja kun Vito kuolee vanhuuteen, Michaelista tulee perheen uusi johtaja. Hän ja Vito ovat kuitenkin suunnitelleet iskun muita perheitä vastaan ja samalla kun Michael itse osallistuu sisarensa uuden lapsen kasteeseen, Corleone-perheen tappajat surmaavat kaikki perheen viholliset. Viimeisenä tekonaan, joka lopullisesti sinetöi Michaelin aseman ja kohtalon uutena rikollispäällikkönä, hän määrää Sonnyn kuolemaan sekaantuneen lankonsa Carlon tapettavaksi.⁸

Michaelin johdolla perhe siirtyy New Yorkista Nebraskaan, jossa perheen vaikutusvalta kasvaa entisestään. Perheen sisäiset suhteet eivät ole kuitenkaan kunnossa. Connie syyttää Michaelia Carlon kuolemasta, Fredo on onneton avioliitossaan ja katkera Michaelin menestyksestä, ja Michaelin vaimo Kay alkaa olemaan liian selvillä aviomiehensä todellisesta luonteesta. Kun Michaelille tarjoutuu mahdollisuus laajentaa vaikutusvaltaansa Kuubaan, hän epäröi, minkä vuoksi hänen rahanahne liikekumppaninsa Hyman Roth päättää Fredon avulla tappaa hänet. Corleone-rikollisperheen kapteeni Frankie Pentangeli puolestaan päätyy FBI:n suojiin ja lupautuu todistamaan Michaelia vastaan senaatissa. Michael selviää murhayrityksestä ja Corleone-perhe lähtee jälleen kostoretkelle niitä vastaan, jotka ovat yrittäneet tuhota perheen. Pentangeli vaiennetaan senaatissa ja Tom Hagen ylipuhuu hänet tekemään itsemurhan lupaamalla, että Pentangelin perheestä tul- laan pitämään huolta; Hyman Roth puolestaan ammutaan lentokentälle FBI-agenttien ympäröidessä häntä.⁹

Samalla Michael kuitenkin päätyy itse tuhoamaan perheensä: hänen välinsä ottoveljeen Tom Hageniin viilenee näkyvästi, koska Hagen ei pysty kunnolla hyväksymään Michaelin häikäilemättömyyttä. Kay, joka seuraa miehensä joutumista senaatin kuulusteluihin epäiltynä kytköksistä mafiaan, ensin vieraantuu tästä ja päätyy lopulta tekemään abortin. Avioliitto päättyy eroon ja anteeksiantamaton Michael erottaa lapsensa Kaysta. Ja Fredo – joka petti veljensä, mutta rukoili

⁷Kummisetä (The Godfather) 1972.

⁸Kummisetä (The Godfather) 1972.

⁹Kummisetä II (The Godfather Part II) 1974.

myöhemmin anteeksiantoa – tapetaan kesken kalaretkä Michaelin seurattessa tilannetta sivusta.¹⁰

Elokuvat päättyvät kuvaan, jossa harmaantunut Michael istuu yksin keskellä kuolleita keltaisia lehtiä, käytännössä perheensä menettäneenä miehenä.¹¹

2.2. ”Hän on kiero kuin pappi”¹² - kuva kirkosta ja papistosta

Kahden ensimmäisen *Kummisetä*-elokuvan perusteella kristillisellä uskolla ei tunnu olevan kovin näkyvää merkitystä Corleone-perheen elämässä. Vahvimmin roomalaiskatolisen kirkon vaikutus näkyy nuoren Vito Corleonen elämästä kertovissa jaksoissa. Elokuva *Kummisetä II* alkaa Viton mafian murhaaman isän Antonio Andolinin hautajaissaatolla, joka kuitenkin keskeytyy, kun mafian tappajat ampuvat 9-vuotiaan Viton isoveljen Paolon, koska tämä oli vannonut kostavansa isänsä kuoleman. Jälkiselvittelyissä Viton äitikin ammutaan. Ja kun Andolinin perheen ystävät piilottavat Viton aasin selkään kiinnitettyyn koriin kuljettaakseen tämän Yhdysvaltoihin menevään laivaan pakoon mafian vihaa, mafian tappajat seisovat kirkon portailla huutamassa, miten Vito Andolini on toimitettava heille tai muuten... Kohtauksissa tulee hyvin näkyville toisaalta mafian armottomuus ja toisaalta kirkon kykenemättömyys tai haluttomuus suojella uskoviaan.¹³ Kyse saattaa olla sattumasta, mutta pappeja erityisesti silmällä pitävä katsoja ei voi olla huomaamatta, että laukausten alkaessa kuulua hautajaissaaton pappi juoksee ensimmäisenä karkuun, eikä ole enää paikalla, kun Vito ja Viton äiti löytävät verisenä maassa makaavan Paolon.

Vito varttuu aikuiseksi ja avioituu New Yorkin Little Italy-korttelissa 1920-luvulla.¹⁴ Nämä siirtolaisten etniset korttelit, jotka toisaalta yhdistivät siirtolaisia, mutta toisaalta erottivat heidät muusta valtaväestöstä, pysyivät voimissaan pitkälle 1900-luvulle. Uskonto pysyi suurimpana erottavana tekijänä. Toisaalta katolisen kirkon menestys Amerikassa sai vihdoinkin tunnustuksen, kun vuonna 1908 Rooma virallisesti poisti Amerikan katolisen kirkon aseman ”lähetyskenttänä” ja tunnusti sen samanveroiseksi eurooppalaisten kirkkojen kanssa. Katolisuuden ja protestanttisuuden väliset raja-aidat näyttivät jopa kaatuvan ensimmäisessä

¹⁰ *Kummisetä II* (*The Godfather Part II*) 1974, 2:17:38.

¹¹ *Kummisetä II* (*The Godfather Part II*) 1974.

¹² Puzo 1969, 205-206.

¹³ *Kummisetä II a* (*The Godfather Part II*) 1974, 0:01:05, 0:03:17; Cowie 1989, 106.

¹⁴ *Kummisetä II* (*The Godfather Part II*) 1974.

maailmansodassa vuosina 1914-1918 katolilaisten yleisesti tunnustetun sota-ajan patriotismin ansiosta.¹⁵

Ensimmäisen maailmansodan jälkeistä katolisuutta sävytti Amerikassa optimismi ja tulevaisuudenusko. Vaikka Ku Klux Klaani aktivoitui katolisuudenvastaisuudessaan 1920-luvulla ja Al Smith koki tappion presidentinvaaleissa vuonna 1928, se ei onnistunut estämään katolisuuden astumista entistä näkyvämmiin julkiseen keskusteluun. Piispat ja papit eivät enää pidättäytyneet ottamasta kantaa julkisesti eettisiin kysymyksiin ja toiminta ”katolisen Amerikan” hyväksi vahvistui niin maallikoiden kuin papistonkin parissa.¹⁶

1920-luvulla Amerikan katolista kirkkoa pitkään repinyt taistelu paikallisseurakuntien hallinnasta päättyi lopulta pappisjohtoisen mallin voittoon. Voitto saavutettiin hitaasti ja suuri joukko eri siirtolaisryhmittymiä vastusti sitä pitkään, mutta lopulta pappisjohtoisuus syrjäytti maallikkojohtoisen järjestelmän niin, että 1920-luvulla se oli ainoa vallalla oleva järjestelmä. Syitä pappisjohtoisen järjestelmän menestykseen oli useita: ensinnäkin siihen vaikutti 1800-luvulla alkanut paavin ja kirkon keskusjohdon aseman voimistuminen. Vatikaanin I:ssä kirkolliskouksessa vuonna 1870 hyväksytty oppi paavin erehtymättömyydestä vahvisti tätä kehityskulkua. Paavin erehtymättömyys heijastui tavallisiin seurakuntapappeihin, joiden asema ja arvostus koheni. Toiseksi papiston määrä ja ammattitaito kasvoi 1900-luvun aikana Amerikassa niin, että maallikkojohtoinen malli, joka oli monesti korvannut ammattitaitoisen papin puutteen, tuli tarpeettomaksi. Ja kolmanneksi asiaan vaikutti yksinkertaisesti se, että irlantilaiset katolilaiset, joiden kirkolliseen kulttuurin pappisjohtoisuus perinteisesti kuului, muodostivat niin maallikoiden kuin papistonkin enemmistön ja vähemmistön oli lopulta seurattava heidän malliaan. Maallikoilla ei enää 1920-luvulta lähtien ollut tilaa kirkon tai paikallisseurakuntien johdossa.¹⁷

Vaikka Sisiliassa vieraileva Vito Corleone poseeraakin perheineen liturgiassa asussa olevan papin kanssa saman kirkon portailla, jolla mafiantappajat aikanaan huusivat hänen nimeään, säännöllinen messuun osallistuminen ei ollut italialaisille siirtolaisille niin merkittävä uskonnonharjoittamisen muoto kuin muille katolilaisille. Paljon merkittävämpiä heille olivat kotien uskonnollisaiheet koristelut, kuten esimerkiksi krusifiksit, neitsyt Mariaa, Kristusta ja eri pyhimyksiä esittävät maalaukset, votiivilamput ja pienet alttarit. Ne olivat erilaisten värikkäi-

¹⁵Hatch 1983, 358; Dolan 1985, 203; Carey 2004, 75-77.

¹⁶Dolan 1985, 351-352; Carey 2004, 79-80, 82-83.

¹⁷Dolan 1985, 189-192, 194.

den uskonnollisten juhlien ohella yksi tärkeimmistä keinoista opettaa lapsille katolista uskoa ja sen mysteereitä sekä perinteistä italialaista kansanhurskautta. Niinpä korttelinsa kunnianarvoisaksi johtajaksi nousseen Vitonkin työpaikan seinää koristaa neitsyt Mariaa ja Jeesus-lasta esittävä maalaus.¹⁸

Italialaissiirtolaiset toivat mukanaan oman maansa uskonnollisia perinteitä ja tapoja, joista yksi näkyvimmistä olivat erilaiset uskonnolliset juhlat, eli festat, jollaiseen Vitonkin perhe osallistuu. Ne keräsivät aina innokkaan osanottajakunnan ja muodostivat jyrkän vastakohdan irlantilaislähtöiselle, melko karullekin katolisuudelle. Tällaiset karnevalistiset juhlallisuudet saattoivat kestää päiviä ja esimerkiksi New Yorkissa italialaissiirtolaisten perinteinen heinäkuussa pidetty festa ”Our Lady of Mount Karmel”, joka oli omistettu Karmelinvuorelle perustetun karmeliittasääntökunnan suojeluspyhimykselle neitsyt Marialle, kesti viikon verran. *Kummisetä* II:ssa kuvattu uskonnollinen kulkue liittyy todennäköisesti tähän samaan juhlaan. Italialaisille siirtolaisille erilaiset pyhimysjuhlat ja uskonnolliset kulkueet, joihin koko perhe osallistui, muodostivat italialaisen katolisuuden selkärangan. Samalla nämä juhlallisuudet olivat katolisen ja kansallisen identiteetin ja itsetunnon kohottamista. Kukaan ei voinut niiden aikana erehtyä siitä, etteikö kortteli olisi ollut nimenomaan katolinen ja vieläpä italialainen sellainen.¹⁹

Don Fanucci osallistuu näyttävästi kulkueeseen tehden selväksi oman uskonnollisen vakaumuksensa. Hän lahjoittaa rahaa kulkueeseen väkijoukon taputtaessa ja poistaa lakkinsa ihmisten kantaman ja seteleihin käärityn Jeesus-patsaan ohittaessa hänet. Uskonnollinen vakaumus ja sen julkinen esiin tuominen ei ole mitenkään poikkeuksellista mafiosoilta, mutta ennen kaikkea mafian tarkoituksena oli rikastua. Sisiliassa kohtauksessa kuvatunkaltaiset uskonnolliset kulkueet ja pyhimysjuhlat olivat yleensä osa mafian bisneksiä. Mafiosot kuuluivat juhlallisuudet organisoiviin komiteoihin ja auttoivat keräämään tarvittavat varat ja esineistön – ottaen tietysti oman osansa vaivannäöstä. Esimerkiksi juhlallisuuksissa käytetyt kynttilät ja ilotulitteet – joiden räjäyttämisen aikana Vito lopullisesti liittyy osaksi järjestäytynyttä rikollisuutta tappaessaan don Fanuccin – hankittiin yleensä mafian omistamilta valmistajilta. Myös uskonnolliset patsaat ja reliikit olivat monesti mafian tehtailta hankittuja.²⁰ Kohtaus saa siis jopa ironisia piirteitä: katsoja ei voi olla varma siitä, että poistaako Fanucci hattunsa itse patsaan edustamien arvojen

¹⁸Kummisetä II b (The Godfather Part II) 1974, 0:10:26, 0:41:42; Cogley 1973, 147, 155-156; Dolan 1985, 254-255.

¹⁹Kummisetä II a (The Godfather Part II) 1974, 1:56:23-1:59:30; Cogley 1973, 155-156; Dolan 1985, 208, 217, 237.

²⁰Kummisetä II a (The Godfather Part II) 1974, 1:50:34; Lewis 1964, 39-40.

vuoksi vaiko rahojen takia, jotka patsaan ympärille on kääritty vai koska patsas on mahdollisesti hankittu yritykseltä, joka maksaa don Fanuccin kaltaisille ihmisille liiketoiminnoistaan!

Vanhentunut Vito Corleone paljastaa kerran Michaelille haaveilleensa, että joku hänen lapsistaan tai lapsenlapsistaan voisi nousta yhteiskunnan huipulle asti hänen avullaan. Että joskus olisi olemassa senaattori Corleone. Ehkä jopa presidentti Corleone.²¹ Monet muutkin katolilaiset jakoivat Viton haaveen ja mahdollisuus osallistua poliittiseen elämään oli jo kauan hiertänyt katolilaisten ja protestanttien välejä. Evankelikaalisten protestanttien 1920-luvulla aloittama 100 prosenttinen amerikkalaisuus- kampanja oli suunnattu nimenomaan ”ulkomaalaisia” eli katolilaisia vastaan, jotka olivat tulleet yhä näkyvimmiksi tekijöiksi ja joiden pelättiin vaarantavan protestanttien johtoasema Yhdysvalloissa.²²

Kampanjan poliittinen luonne vahvisti entisestään katolilaisten kokemusta siitä, että he olivat vainottu ja eristetty luokka Yhdysvalloissa. Esimerkiksi vuonna 1928 presidentinvaalikamppailuun osallistuneen Al Smithin tappion yksi suurimmista syistä oli hänen katolisuutensa ja vuosina 1921 ja 1924 voimaansaatetut ankarat siirtolaislainsäädännöt oli suunnattu nimenomaan itä- ja etelä-eurooppalaisia vastaan, joista suurin osa oli katolilaisia. Katolisten lehtien vastalauseet eivät tuottaneet tulosta. Toisaalta rajoitukset tuottivat yllättävää hyötyä katoliselle kirkolle, sillä se mahdollisti paremman organisoitumisen, kun kirkon jäsenmäärä ei ollutkaan jatkuvassa hallitsemattomassa kasvussa. Näin ollen kirkolla ja katolilaisilla oli jatkossa paremmat mahdollisuudet ja resurssit vastata protestanttien haasteisiin.²³

Ennen toista maailmansotaa katolilaiset – niin kuin muutkin amerikkalaiset – jakaantuivat mielipiteineen siitä, miten suhtautua fasismin ja natsismin nousuun Euroopassa. Osa näki natsismin jo kommunismin veroisena kirkon uhkaajana, mutta kuitenkin vielä 1939 kysyttäessä kumman valitsisi mieluummin kommunismin vai fasismin, 66 prosenttia amerikkalaisista katolisista valitsi ennemmin fasismin. Katolilaisten mielipiteet alkoivat muuttua, kun maahan alkoi tulla tietoa juutalaisten ja muiden uskonnollisten ryhmien vainoista Euroopassa. Marraskuussa 1941 katolisten piispojen yhteislausuma tuomitsi jyrkästi Euroopassa tapahtuneet uskonnolliset vainot, mainiten erityisesti juutalaisiin kohdistuvan vainon.

²¹Kummisetä (The Godfather) 1972, 2:22:44-2:22:52.

²²Carey 2004, 100.

²³Gillis 1999, 69; Carey 2004, 80-83, 100; Korpijärvi 2007, 14-16.

Poliittisesti useimmat katolilaiset kuitenkin kannattivat Amerikan pysymistä erillään Euroopan asioista, kunnes Pearl Harbouriin joulukuussa 1941 kohdistunut hyökkäys kertaheitolla muutti asenteet ja katolilaiset tukivat ja hyväksyivät presidentti Rooseveltin aloittamat sotatoimet akselivaltoja vastaan.²⁴

Toisen maailmansodan päättyminen synnytti ihmisissä valtavan halun ja kiinnostuksen hengellisyyteen. Tämä näkyi Amerikan katolisessakin kirkossa. 1950-luku olikin monella tavalla amerikkalaisen katolisuuden kirkollisen hartaus-elämän kulta-aikaa, jolloin yksikään muu kirkko ei kyennyt kilpailemaan katolisen kirkon kanssa osanottajamääristä. Suurin osa katolilaisista haki vastauksia kaipuuseensa osallistumalla kerran viikossa messuun ja kirkon sakramentaaliseen elämään, mutta uudenlaistakin katolista hartauselämää, jossa korostui maallikko-hengellisyys ja meditointi, syntyi.²⁵

1950-luvulle ympäröivän yhteiskunnan näkemys katolisuudesta muuttui dramaattisesti: katolisuus alkoikin merkitä isänmaallisuutta ja amerikkalaisuutta. Elokuvateollisuus kuvasi katoliset papit aiempien vuosikymmenten kavalien viettelijöiden sijaan huumorintajuisina, viisaina ja myötätuntoisina sankareina. Ironista kyllä, suuri tekijä katolisuuden muuttumisesta halveksutusta ryhmästä amerikkalaisuuden symboliksi johtui katolisuuden aiempien vuosikymmenten eristyneisyydestä. Kulttuurin ja arvojen muutos oli vaikuttanut ympäröivään yhteiskuntaan, kun taas erillään pysyneen katolisen kirkon nähtiin nyt edustavan niitä vanhanaikaisia, ”kunnon amerikkalaisia arvoja”, jotka olivat muualta yhteiskunnasta katoamassa. Muutos ei tapahtunut kivuttomasti ja jyrkkää katolisuuden vastaisuutta esiintyi yhä, mutta katolisuus oli kuitenkin nousemassa hitaasti etnisten ghettosten uskonnosta amerikkalaisen keskiluokan uskonnoksi. Samalla katolilaiset itse olivat kipuamassa yhteiskuntaluokissa ylöspäin yhä korkeammin koulutetuiksi.²⁶

1950-luvulla yhä useampi katolilainen poliitikko onnistui nousemaan poliittiseen elämään. Aiemmin katoliset poliitikot olivat monesti törmänneet lasikattoon ennen pääsyään poliittisiin huippuvirkoihin, koska heidän pelättiin päätyvän Vatikaanin käsikassaroiksi. Vatikaani taas ei hyväksynyt Yhdysvaltojen uskonnonvapauslakia ja näin ollen monilla katolilaisilla poliitikoilla oli huomattavia vaikeuksia perustella uskottavasti miten he pystyisivät olemaan yhtä aikaa tunnus-

²⁴McGreevy 2003, 172-174; Carey 2004, 89-92.

²⁵Dolan 1985, 433; Gibson 2003, 55; Carey 2004, 101.

²⁶O'Brien 1983, 415; Gibson 2003, 89; Steinfels 2003, 4, 70-72; Carey 2004, 111; Greeley 2004, 31.

tuksellisia katolilaisia ja kunnioittamaan maan perustuslakia, joka takasi kirkon ja valtion eron toisistaan.²⁷

Yhdysvaltalainen teologi John Courtney Murray käsitteli aihetta tutkimuksessaan, jossa hän väitti, että valtion takaama uskonnonvapaus oli sopusoinnussa katolisen yksilön arvokkuuden ja vapauden kanssa. Näin ollen katolilaisten tulisi hyväksyä valtioiden lainsäädännön kehitys, koska uskonnonvapaus takasi yhteiskuntarauhan ja harmonian, mikä taas oli koko valtion olemassaolon tarkoitus. Tämä taas takasi kirkon vapauden ja oli siis sopusoinnussa kaikkien niiden julistusten kanssa, joita kirkko oli menneisyydessään antanut. Mitään kirkon ja valtion ideaalia yhteiseloa ei olisi mahdollista saavuttaa. Murrayn tutkimus avasi amerikkalaisille katolisille poliitikoille uskottavan tien perustella vakaumustaan, mutta se kohtasi rajua vastustusta Vatikaanissa. Jesuiittajärjestöön kuuluva Murray pakotettiin vaikenemaan, mutta loppujen lopuksi hänen näkemyksensä muodosti perustan Vatikaanin II kirkolliskokouksen uskonnonvapautta koskeville asiakirjoille.²⁸

Politiikkaan pääsy paljasti katolisuudessa jo kauan muhineet mielipide-erot siitä millaisen katolisen politiikan tulisi olla. Osa poliitikoista, kuten esimerkiksi senaattorit Joseph McCarthy ja John F. Kennedy, pitivät uskontonsa yksityisasia-
na ja erossa politiikasta. Osa taas piti katolisuuttaan hyvinkin vahvasti näkyvillä ja toi poliittiseen työhönsä selviä vaikutteita ja piirteitä kirkon opetuksesta.²⁹

Kun John F. Kennedy lähti presidentinvaalikampanjaan mukaan vuonna 1959, se herätti monissa kipeitä muistoja aiemmista yrityksistä. Kun Kennedy sitten voitti vaalikampanjan – tosin vain marginaalisella erolla – sen merkitys katoliselle yhteisölle oli valtava, koska se osoitti, että katolisuus oli viimeinkin siirtynyt vainotusta uskosta hyväksytyksi ja arvostetuksi osaksi amerikkalaista yhteiskuntaa. Kennedystä tuli menestyvän ja hyvin koulutetun katolisen symboli.³⁰

Viton lasten elämästä katolinen kirkko näyttäisi puuttuvan lähes kokonaan. Elokuva *Kummit* alkaa hääjuhlalla, joka on täysin sekulaari tapahtuma, riemujuhla, joissa viini virtaa ja musiikki soi perheen juhliessa Connien ja Carlon häitä sekä toisen maailmansodan päättymistä. Pappia tai muitakaan viittauksia häiden kirkolliseen luonteeseen ei ole, vaikka avioliiton vihkiminen onkin katolisen kirkon opin mukaan sakramentti. Pappi elokuvassa nähdään ensimmäisen kerran vasta elokuvan edettyä reilusti yli puolen välin, Apollonian ja Michaelin häissä. Muut

²⁷Carey 2004, 100.

²⁸Dolan 1986, 425; Steinfels 2003, 73; Carey 2004, 100, 211-212; Cornwell 2004, 126.

²⁹Steinfels 2003, 4; Carey 2004, 108-109.

³⁰Dolan 1985, 421-422; Steinfels 2003, 73; Carey 2004, 110-111; Korpijärvi 2007, 52, 56-57.

suorat viittaukset katolilaiseen identiteettiin ovat Viton hautajaisissa tehdyt ristimerkit ja elokuvan lopussa oleva kastekohtaus.³¹

Elokuvatrilogian toinen osa etenee hyvin pitkälti samoilla linjoilla. Elokuvan alussa tosin seurataan Michaelin esikoisen, Anthonyn, ensimmäistä ehtoollista. Myöhään yöhön kestävät juhlat ovat kuitenkin alkoholitarjoiluineen, musiikkiesityksineen, juhlapuhujineen ja poliittikkovieraineen pikemminkin maallinen kuin uskonnollinen juhla ja Corleonen dynastian voimannäytös. Muuten uskonto ja kirkko vaikuttaisi puuttuvan lähes kokonaan Michael Corleonen perheen elämästä.³²

Ainoastaan Fredo Corleone osoittaa elokuvan loppupuolella tuntevansa katolista perinnettä lausuessaan Ave Marian kalastusretkellä: tosin hänkin käyttää rukousta lähinnä loitsuna uskoessaan saavansa siten kalaa, tietämättä että hänen veljensä on määrännyt hänet tapettavaksi samalla kalastusretkellä. Coppola on kertonut, että Fredon rukousloitsu on peräisin hänen kokemuksistaan: hän sai keran 22 kalaa rukoillessaan 22 Ave Mariaa. Coppola on sanonut kohtauksen rukouksesta: ”Ja sitten sanot Ave Marian ja yllättäen se ei toimikaan kaikkein järjestyvimmällä tavalla, jonka voi kuvitella”.³³ Fredon rukous ei pelasta häntä oman pikkuveljen vihalta.

Kummisetä-elokuvien kohdalla on paradoksaalista, että elokuvat sijoittuvat ajallisesti 1900-luvun alkuun ja 1945-1950-luvun loppupuolelle. Ne on kuitenkin kuvattu vuosina 1972 ja 1974, aikakautena, jolloin Yhdysvaltojen katolisessa kirkossa elettiin lähes kaaoksen mittasuhteet saanutta murroskautta. Vatikaanin II konsiili muutti katolilaisten käsityksiä kirkosta ja sellaiset yhteiskunnalliset ilmiöt kuin Vietnamin sodan vastustus, naisten tasa-arvoliike, mustien kansalaisoikeusliike, poliittiset skandaalit, sekä keskustelu ehkäisy- ja aborttioikeudesta muokkasivat rajusti amerikkalaista yhteiskuntaa ja samalla katolista kirkkoa. 1960-luvun alkupuolen toiveikkuus ja idealismi muuttuivat kyynisyydeksi 1970-luvulle tultaessa. Osa protestanttisista kirkkoista menetti valtaisesti jäseniään ja julkisessa keskustelussa Jumalan ja uskontojen tarpeellisuus modernina aikana kyseenalaistettiin.³⁴

Vatikaanin II:n konsiilin mukanaan tuomat muutokset toteutuivat Yhdysvalloissa vuosien 1964 ja 1970 välisenä aikana. Tuolloin sellaisetkin asiat, kuten esi-

³¹Kummisetä (The Godfather) 1972; Gillis 1999, 163-164.

³²Kummisetä II a (The Godfather Part II) 1974, 0:06:55, 0:11:20.

³³Kummisetä II b (The Godfather Part II) 1974, 1:01:00; Cowie 1997, 191, 203-204.

³⁴Dolan 1985, 422, 424; Gillis 1999, 95-96, 104; Cornwell 2001, 25, 50; Steinfels 2003, 5; Carey 2004, 115.

merkiksi liturgia, joita aiemmat sukupolvet olivat tottuneet pitämään universaalin ja muuttumattoman kirkon symboleina, kokivat dramaattisiakin muutoksia. Tämä pakotti katolilaiset – hyväksyivät he sitten muutokset tai eivät – pohtimaan sitä, mitä todella tarkoitti olla katolilainen.³⁵

Liturgian muuttuminen kansankieliseksi, alttarien kääntäminen seurakuntaan päin, kirkoissa olevien patsaiden vähentäminen, paastosäännösten uudistaminen ja poistaminen, pappien ja nunnien oikeus pukeutua arkisiin vaatteisiin; nämä kaikki olivat näkyviä asioita, jotka tekivät amerikkalaisille katolilaisille selväksi sen, että kirkko oli uudistumassa. Ja koska kukaan, ei edes paavi itse, ollut täysin varma siitä, miten uudistukset tulisi toteuttaa, kirkon täytti innokkaan kokeilemisen henki. Samalla muutokset jakoivat katolilaiset eri ryhmittymiin. Osa maallikoista ja papeista vastusti niitä jyrkästi ja piti niitä tarpeettomina; osa taas toivotti ne erittäin tervetulleiksi. Ja osa uskoi ja toivoi, että nämä muutokset olisivat vasta alkua vieläkin rajummalle katolisuuden muokkautumiselle. Siinä missä 1950-luvulla katolisuus oli symboloinut pysyvyyttä ja vakautta, se 1960-luvun puolivälin jälkeen symboloikin jo muutosta ja muuttumista, joidenkin mielestä jopa kirkon kriisiä. Tämä ajattelutavan muutos ei tapahtunut hetkessä, mutta sitä vahvistivat lukuisat muutokset kirkossa.³⁶

Päädyttyään Corleone-perheen johtoon Michael tukeutuu perheen uskonnolliseen perinteeseen, mutta hänen suhteensa siihen pysyy ristiriitaisena eikä hän epäröi käyttää kirkkoa ja sen seremonioita hyväkseen oman valtansa vakiinnuttamiseen tai kuten elokuvassa *Kummisetä II* suvun mahdin ja rikkauden esittelyyn. Romaanissa kerrotaan, että Michael avioitui Kayn kanssa kaikessa hiljaisuudessa eikä heidän syntyviä lapsiaan kasteta katolilaisiksi. Kayn päätös kääntyä katolilaiseksi ja alkaa käydä säännöllisesti messussa herättää Michaelissa huvituksen sekaista ärtymystä: ”Miksi helvetissä sinun täytyy käydä kirkossa joka aamu?”³⁷

Vuosien 1945 ja 1965 välisenä aikana katolisen kirkon jäsenmäärä kasvoi ennätysmäisesti 90 prosentilla eli 23.9 miljoonasta katolilaisesta 46.6 miljoonaan katolilaiseen. Kuitenkin vuoden 1965 jälkeen ja 1970-luvulle tultaessa myös kirkosta vieraantuneiden tai eronneiden määrä kasvoi. Katolinen kirkko ei ollut ainoa instituutio 1960-1970-luvuilla, joka menetti jäseniään, mikä kertoo että muutoksen taustalla oli yhteiskunnallinen kehitys, ei niinkään välttämättä itse kirk-

³⁵O'Brien 1983, 415-416; Dolan 1985, 428-429; Carey 2004, 115-117.

³⁶Fichter 1983, 485-486; Dolan 1985, 428-429; Gillis 1999, 95-96; Steinfels 2003, 6-7, 167; Carey 2004, 115-117.

³⁷Puzo 1969, 395-396, 443; *Kummisetä* (*The Godfather*) 1972; *Kummisetä II a* (*The Godfather Part II*) 1974, 0:11:20; Cowie 1997, 186-187.

koon kohdistunut mielenilmaus. Kirkon kokonaisjäsenmäärä pysyi kuitenkin kasvusuunnassa.³⁸

Samalla kuitenkin 1960-luvulle siirryttäessä katolisten messuun osallistumisaktiivisuus alkoi laskea rajusti ja 1950-luvulla tyypillinen kirkon sakramenttaalliseen elämään liittynyt hengellinen innostuneisuus alkoi kadota. Vuonna 1963 vielä 71 prosenttia katolisista kävi messussa viikoittain, vuonna 1965 messussa kävi säännöllisesti keskimäärin 65 prosenttia katolisista ja vuonna 1971 enää 52 prosenttia. Katolisiet eivät olleet protestantteja maallistuneempia, vaan pikemminkin putosivat samalla tasolle osallistumisaktiivisuuden suhteen; kuitenkin aiempi osallistumisaktiivisuus oli ollut niin korkea, että aktiivisuuden putoaminen shokeerasi kirkon johtoa. Ripittäytymässä kerran kuukaudessa kävi vielä 1963 noin 38 prosenttia väkiluvusta, vuonna 1971 enää seitsemäntoista prosenttia. Yhteiskunnallisten murrosten keskellä moni haki pysyvyyttä kirkoista, mutta katolinen kirkko oli itsekin muutoksen kourissa, mikä vieraannutti osan katolilaisista kirkostaan. Kuitenkin amerikkalaisista katolilaisista ylivoimainen enemmistö oli pitänyt Vatikaanin II konsiilin uudistuksia hyödyllisiä. Mitä siis tapahtui?³⁹

Osallistumisaktiivisuuden laskun syyksi on esitetty Vatikaanin II:n kirkolliskokouksen myötä tapahtunutta muutosta papiston painotuksissa messuun osallistumisesta. Opetuksessa ei enää korostettu messusta poisjäämisen olevan vakava synty, vaan puheissa ja kirjoituksissa korostui enemmän säännöllisen messussa käymisen hyöty ihmisen hengelliselle elämällä. Toisaalta jotkut ovat syyttäneet uudistuneen kansankielisen liturgian karsineen pois kaiken mysteerin eikä se siis enää vastaa ihmisten haluun kokea pyhää. Eräiden arvioiden mukaan vaikuttava tekijä on vuosi 1968 ja *Humanae Vitaen* tuoma järkytys ja pettymys kirkkoon, joka kanavoitui osallistumisaktiivisuuden laskemisena. Vatikaanin II konsiilin synnytti ihmisten mielissä muutoksenhengen ja positiivisen uskon siihen, että muutos olisi mahdollista, mitkä odotukset *Humanae Vitae* mursi. Näiden muutosten arvellaan vaikuttaneen laskeneeseen messussa käymiseen.⁴⁰

Toisaalta Vatikaanin II konsiili synnytti ja tuki uudenlaista uskonnollista osallistumista, mikä oli ollut liturgiauudistusten tarkoituskin. Ajatuksena oli, että seurakunta ei enää olisi passiivinen seuraaja, vaan aktiivinen osallistuja messussa. Tämä ajatus toteutui vaihtelevalla menestyksellä eri seurakunnissa. Messu alkoi

³⁸Gallup&Castelli 1987, 28; Gillis 1999, 247; Steinfels 2003, 29; Carey 2004, 91, 119.

³⁹Fichter 1983, 486; Gallup&Castelli 1987, 26, 28; Gibson 2003, 64; Steinfels 2003, 29; Carey 2004, 119-120; Greeley 2004, 35 37-38.

⁴⁰Steinfels 2003, 172, 174-175; Greeley 2004, 55-58, 64.

saada enemmän paikallista väriä ja kaikkialla yhteinen, yhdenmukainen ja samanlainen katolinen messu katosi. Ajatus osallistuvasta maallikosta oli kylvetty ja se tuotti monenlaista hedelmää. Katolinen karismaattisuus sai alkunsa ja organisoi-
tui, erilaiset rukoushetket yleistyivät, Raamatun säännöllinen lukeminen tuli osak-
si maallikoidenkin hengellistä elämää. Kaiken kaikkiaan uudistukset johtivat par-
haimmillaan liturgiseen ja uskonnollisen elämän rikkauteen, pahimmillaan kuiten-
kin sekasortoon ja epätietoisuuteen siitä, mikä oli nyt sallittua ja mikä ei.⁴¹

Corleone-perheen johtoon päädyttyään Michael, joka aiemmin suhtautui
jopa kriittisesti isäänsä, päätty lopulta puolustamaan isänsä tekoja. Hän jopa ver-
taa tätä presidentteihin ja senaattoreihin. Kun Kay protestoi, että presidentit eivät
tapata ihmisiä, Michael sanoo ironisesti naurahtaen: ”Kuka nyt onkaan naiivi”.
Lausahdus on selvästi kytköksissä kuvaushetken poliittiseen tilanteeseen, jossa
Vietnamin sota ja Watergate-skandaali olivat riistäneet amerikkalaisten uskon val-
tiovallan pohjimmaiseen rehtyyteen.⁴²

Watergate-skandaali sai nimensä Washingtonissa sijaitsevasta Watergate--
hotellista, jossa sijaitsevaan demokraattisen puolueen päämajaan republikaanipuolueen
presidenttiehdokkaan Richard Nixonin avustajat murtautuivat toukokuussa
ja kesäkuussa 1972 kopioidakseen demokraattien presidentinvaaleihin liittyviä
asiakirjoja ja asensivat salakuuntelulaitteita. He jäivät kiinni jälkimmäisellä ker-
ralla. Nixon oli voittanut vuoden 1972 vaalit, mutta kun Watergate-oikeudenkäyn-
ti alkoi tammikuussa 1973, presidentti joutui erottamaan avustajan toisensa jäl-
keen ja lopulta luovuttamaan oikeudelle nauhat, joihin oli tallennettu hänen ja
avustajien välisiä keskusteluja skandaalista. Samana vuonna Nixonin varapresi-
denti Agnew jäi kiinni verotietojen salaamisesta ja hänet erotettiin; tilalle valittiin
Gerald R. Ford. Lisäksi Israelin ja arabimaiden välinen sota nosti öljynhintaa ja
pahensi Yhdysvaltojen inflaatiota. Lopulta elokuun 9. päivänä 1974 yhä pahem-
min Watergate-skandaaliin sotkeutunut Nixon erosi presidentinvirasta. Useita hä-
nen avustajistaan tuomittiin vankilaan, mutta Nixon itse säästy, sillä uusi presi-
denti Ford armahti hänet oltuaan presidenttinä vain kuukauden ”kaikista niistä
rikkomuksista, joita tämä oli tehnyt Yhdysvaltoja vastaan.”⁴³

Amerikkalaisten uskoa johtajiensa rehtyyteen järkyttivät lisäksi senaatin sel-
vitykset keskustiedustelupalvelu CIA:n ja liittovaltion poliisin FBI:n toiminnasta.
Kävi ilmi, että CIA oli osallinen useisiin ulkomailta sattuneisiin salamurhiin, jois-

⁴¹Dolan 1985, 430-433; Carey 2004, 101, 119-120; Greeley 2004, 38.

⁴²Kummisetä (The Godfather) 1972, 2:07:33; Feeney 2004, 299.

⁴³Kero&Kostiainen&Virtanen 1991, 476-478.

sa Yhdysvalloille epämieluisia poliitikkoja oli raivattu pois tieltä ja lisäksi ainakin 10 000 amerikkalaista, niin poliitikkoja, virkamiehiä kuin rauhanaatteen kannattajiakin, oli joutunut sen vakoilemiksi. FBI taas oli johtajansa J. Edgar Hooverin johdolla vainonnut sellaisia amerikkalaisia, joiden näkemyksistä Hoover ei sattuutut pitämään ja osallistunut Chicagossa sattuneisiin Mustien pantterin johtajien murhiin.⁴⁴

1960- ja 1970-luvuilla amerikkalaisessa yhteiskunnassa nousi yhä voimakkaammin esiin vaatimuksia oikeudenmukaisemman maailman puolesta ja kritiikkiä valtion tilaa kohtaan. Katolisuus oli yhä selkeämmin muokkautumassa keskiluokan uskonnoksi ja katolilaiset osallistuivat yhä näkyvämmiin yhteiskunnalliseen toimintaan. Amerikan katoliset ottivat yhä enemmän ja näkyvämmiin kantaa sotaan ja rauhaan, köyhyyteen, ulkomaanpolitiikkaan, naisten ja miesten sekä rotujen tasa-arvoon ja ihmisoikeuksiin. Vaatimukset oikeudenmukaisesta maailmasta johtivat radikaaleihinkin toimiin, kun joukko katolilaisia maallikoita, pappeja ja nunnia ottivat osaa Vietnamin sotaa vastustaviin mielenosoituksiin laajan mediajulkisuuden seuraamana.⁴⁵

Radikaalikatolinen kansalaisaktiivisuus kuitenkin näivettyi kokoon 1970-luvulle tultaessa räväkästä alustaan huolimatta ja jopa 61 prosenttia katolilaisista oli sitä mieltä, ettei radikaalien toiminta ollut vastuullista kristillistä toimintaa. Varsinkin pappien ja nunnien osallistuminen mielenosoituksiin aiheutti ankaraa paheksuntaa. Kuitenkin toiminta jo itsessään osoitti, että amerikkalaisessa katolisuudessa oli tapahtunut muutos. Katoliset eivät enää tahtoneet olla pelkästään keskustelukumppaneita, vaan evankeliumin sanoma haluttiin myös elää todeksi. Aiempien sukupolvien varovaisuutta ja uskollisuudenvakuutteluja yhteiskunnalle ei näkynyt enää 1960-luvun katolilaisten toimijoiden puheissa.⁴⁶

Italialaiseen uskonnolliseen kulttuuriin – jonka edustajia Francis Ford Coppola ja Mario Puzo molemmat ovat – kuului antiklerikaalinen henki, jossa papiston arvostelu on ollut tyypillistä. Niinpä esimerkiksi romaanissa *Kummit* Tessio varoittaa nuorta Vito Corleonea don Fanuccista, joka on ”kiero kuin pappi.”⁴⁷

Amerikkaan siirtolaisiksi tulleet italialaiset myös toivat tämän saman hengen mukanaan Uudelle mantereelle (muiden katolilaisten siirtolaisten järkytykseksi) ja antiklerikalismi eli ja voi hyvin useissa amerikanitalialaisten yhteisöissä.

⁴⁴Kero&Kostiainen&Virtanen 1991, 478-479.

⁴⁵Dolan 1985, 426-427, 445, 451-452; Gillis 1999, 104, 106; Steinfels 2003, 75; Carey 2004, 117-118, 123-125.

⁴⁶Dolan 1985, 447; Gillis 1999, 104, 106; Carey 2004, 124-126.

⁴⁷Puzo 1969, 205-206; Cogley 1973, 155; Dolan 1985, 173-174.

Vatikaanin II kirkolliskokous teki muillekin sallituksi kirkon kritisoimisen ja 1960-luvulta lähtien vain harva asia kirkossa oli sellaista, mikä ei olisi herättänyt jonkun tahon kritiikkiä. Kritiikki ja erimielisyydet johtivat entistä näkyvämmiin katolilaisten jakaantumisiin useisiin eri leireihin, joiden keskinäiset välit saattoivat olla hyvinkin viileät ja katkerat. Erityisesti kiistat paavin, Vatikaanin ja papiston johtoasemasta nousivat esiin kerta toisensa jälkeen. Kirkon papisto ja luostarien jäsenet saivat osakseen yhä kasvavaa kritiikkiä niiden joukosta, jotka mielsivät itsensä uudistusmielisiksi, kuin niiltäkin, jotka kutsuivat itseään perinteiden säilyttäjiksi. Erityisesti paavi Paavali VI:n kiertokirjeellä *Humanae Vitaella* vuodelta 1968, jossa paavi kielsi ehkäisyn käytön, oli laajat seuraukset Yhdysvaltojen katolisessa kirkossa.⁴⁸

Vaikka kiertokirje ei varsinaisesti tuonutkaan esiin mitään uutta vaan ainoastaan vahvisti vuoden 1930 kiertokirjeen *Casti Connubiin* sisällön, sitä seurasi valtaisa vastalauseiden myrsky. Yli 600 amerikkalaista katolista teologia ja pappia sanoutui julkisesti irti kiertokirjeen sisällöstä moraaliteologi Charles Curranin johdolla ja 40 pappia osoitti sitä vastaan mieltään Washington D.C:n arkkihiippakunnassa; heidän arkkipiispansa Patrick O'Boyle pidatti heidät välittömästi virantoimituksesta. Kiertokirje synnytti maallikoidenkin parissa yhä kasvavaa vastustusta paavin opetusasemaa ja erehtymättömyyttä kohtaan ja ensimmäistä kertaa Yhdysvaltojen katolisuuden historiassa katolilaiset julkisesti vastustivat kirkon opetusta. Toki katolilaiset olivat aiemminkin sulkeneet silmänsä joiltain kirkon opetuksilta, mutta vain harva oli aiemmin julkisesti kiistänyt kirkon opetusvirkaa. Nyt kiistat ulottuivat kaikkialle kirkossa: yliopistoteologit kamppailivat kirkon johdon kanssa, piispat kamppailivat keskenään ja papistonsa kanssa; papisto riiteli piispojen, toistensa ja maallikoiden kanssa; ja maallikot riitelivät keskenään.⁴⁹

Katolisten jyrkkä reaktio johtui luultavasti siitä, että väestön keskuudessa oli elänyt jo pitkään optimistinen usko siihen, että kirkko tulisi tarkistamaan kantaansa ehkäisyyn. Jo vuonna 1955 tilastot olivat osoittaneet, että 45 prosenttia katolisista naisista käytti jonkinlaista ehkäisyä, vaikka kirkon johto tuomitsikin keinot moraalittomiksi. *Humanae Vitae* ei tuonut minkäänlaista muutosta tähän. Pikemminkin päinvastoin: mielipidemittaukset osoittivat, että ylivoimainen enemmistö katolilaisista yksinkertaisesti jätti noudattamatta kiertokirjettä ja vuonna 1977 tehty tutkimus osoitti, että jopa 73 prosenttia katolilaisista oli sitä mieltä, että ehkäi-

⁴⁸Dolan 1985, 434; Gillis 1999, 106-107; Steinfels 2003, 37, 255; Carey 2004, 122-123, 131-133;

⁴⁹Dolan 1985, 435-436; Gallup&Castelli 1987, 50-51; Gillis 1999, 106-108; Collins 2002, 49; McGreevy 2003, 221; Carey 2004, 131-133; Greeley 2004, 34-35.

synkäytön tulisi olla sallittua. Jotkut tutkijat ovatkin syyttäneet *Humanae Vitaeta* siitä, että se syöksi Yhdysvaltojen katolisen kirkon ennennäkemättömään uskottavuuskriisiin, josta se ei ole koskaan kunnolla toipunut. Kirkon auktoriteettiasema, opetusvirka ja koko seksuaalietiikan opetus joutui kyseenalaiseksi ja jopa kirkon oma papisto kyseenalaisti sen.⁵⁰

Kiista nosti esiin kysymyksen akateemisesta ajattelunvapaudesta. Vaikka Yhdysvalloissa kirkko ja valtio olivatkin virallisesti erotettu toisistaan, katolisissa yliopistoissa opettavat teologit olivat sitoutuneet katoliseen uskonkäsitykseen. Charles Curran, joka opetti moraaliteologiaa Catholic Universityssä, päätyi kiistan ukkosenjohdattimeksi. Vuonna 1969 hän kirjoitti yhdessä kymmenen muun teologin kanssa *Humanae Vitaeta* ja kirkon seksuaaliopetusta kritisoivan kirjoituksen ja toimi muutenkin *Humanae Vitaeta* kritisoivien amerikkalaisten teologien, pappien ja maallikoiden kärkimiehenä. Keskustelu jatkui vasta kymmenen vuotta myöhemmin, kun vuonna 1979 Curranille ilmoitettiin, että Vatikaanin Uskonopin kongregatio (entinen inkvisitio) oli aloittanut tutkimukset hänen seksuaalietiikan opetuksensa takia. Vuonna 1987 Curran sai tietää, ettei hän saisi jatkossa enää opettaa yliopistossa. Curranin Yhdysvalloissa nostama oikeusjuttu yliopistoa vastaan päättyi yliopiston voittoon. Curran itse oli sitä mieltä, että hän oli joutunut Vatikaanin hampaisiin, koska Vatikaani ei pitänyt amerikkalaisessa katolisuudessa esitetyistä ajatuksista, ja hänet valittiin varoittavaksi esimerkiksi.⁵¹

Curran ei kuitenkaan ollut ainoa teologi, joka joutui vuonna 1979, paavi Johannes Paavali II:n toisena hallintovuonna, tekemisiin Uskonopin kongregaation kanssa. Niin Edward Schillebeeckx kuin Hans Künginkin joutuivat tutkimusten kohteeksi teologisten mielipiteittensä takia, kun paavi Johannes Paavali II pyrki vahvistamaan Vatikaanin opetusasemaa teologien keskuudessa. Hans Küng menetti Charles Curranin tavoin opetus oikeutensa yliopistossa. Kyse oli selkeästi uuden paavin kampanjasta, jolla hän pyrki palauttamaan ne ryhmittymät ja ajattelijat, joiden hän näki kiistävän Vatikaanin ehdottoman johtoaseman, takaisin paavilliseen johtoon.⁵² Kiista osoitti sen, että Vatikaanin virallisen opetuksen ja amerikkalaisten katolilaisten – jopa teologien – ajatusten välillä oli suuri kuilu.

Katolilaisten asenteet muuttuivat seksuaalietiikan alueella koko ajan yhä suvaitsevammaksi ja samalla ristiriita kirkon opetuksen kanssa kasvoi koko 1970-

⁵⁰Dolan 1985, 435-436; Gallup&Castelli 1987, 50-51; Gillis 1999, 108-109; Cornwell 2001, 179; Steinfels 2003, 257; Carey 2004, 131-133; Greeley 2004, 34, 56-57.

⁵¹Gillis 1999, 108-110; Collins 2001, 64-65, 72-75; Cornwell 2001, 202-203; Cornwell 2004, 73, 115.

⁵²Cornwell 2001, 202-203, 210-211; Steinfels 2003, 33; Cornwell 2004, 72-73, 115-116.

luvun ajan. On tosin vaikea arvioida johtuiko ajatusmaailmojen eron kasvu kirkon seksuaalietiikan kriisistä vaiko amerikkalaisessa yhteiskunnassa yleisesti tapahtuneesta seksuaalisesta vallankumouksesta.⁵³

Vaikka Vito ja Michael periaatteessa jakavatkin samat arvot ja saman kulttuurisen taustan, heidän suhtautumisensa niihin on erilaista. Michaelille kirkossa valehtelu ja kirkon seremonioiden käyttö oman aseman ajamiseen ei ole ongelma. Vaimonsa Kayn kiinnostukseen katolista kirkkoa kohtaan hän suhtautuu välinpitämättömän hyväksyvästi. Vitolle taas kirkolla ja perinteisillä arvoilla on paljon suurempi merkitys kuin hänen pojalleen, vaikka hänkään ei ilmaise vakaumustaan mitenkään suoraan omassa elämässään. Vaikka Vitokin osoittaakin pystyvänsä tarvittaessa raakaan väkivaltaan, hänen toiminta perustuu ennen kaikkea haluun auttaa ja suojella perhettään. Tämä laajenee koskemaan kaikkia perheeseen jollain tavalla kytköksissä olevia ihmisiäkin.⁵⁴

2.3. Isä, poika ja kapitalismin henki – kristinusko ja etiikka don Viton ja don Michaelin elämässä

Vaikka suorat viittaukset kirkkoon ovat vähissä Coppolan kahdessa ensimmäisessä *Kummisetä*-elokuvassa ja Mario Puzon romaanissa, niin viittauksia etiikkaan löytyy runsaammin. Osa viittauksista on joko henkilöiden itsensä tekemiä tai sitten elokuvantekijöiden kohtauksiin ujuttamia viestejä katsojille. Miten kristinusko ja kristillinen etiikka sitten näkyvät Viton ja Michaelin elämissä ja miten elokuvantekijät aihetta käsittelevät?

Tarinan kantavimpia teemoja on vallan, varsinkin ehdottoman vallan, moraalialue turmeleva vaikutus. Teema ei ollut mitenkään harvinainen Vietnamin sodan ja Watergate-skandaalin värittämällä 1970-luvun alkupuolella. Watergate-skandaali alkoi paljastua vain muutama kuukausi *Kummisedän* maaliskuussa 1972 olleen ensi-illan jälkeen ja presidentti Nixon erosi virastaan elokuussa 1974, vain muutamaa kuukautta ennen *Kummisetä II:n* ensi-iltaa.⁵⁵

Tutkijat ovat arvelleet, että yksi syy *Kummisedän* kassamenestykseen oli, että elokuva antoi kaikesta huolimatta inhimillisen kuvan pahuudesta. Ihmiset kokivat jotenkin huojentavana ajatuksen siitä, että rikollisuuden takana oli kaikesta huolimatta ihminen eikä kasvoton organisaatio. Ja samasta syystä *Kummisetä II* ei ollut niin menestyksekkäs katsojatilastoissa, koska Coppola antoi elokuvassa enem-

⁵³Gillis 1999, 108-109; Carey 2004, 131-133.

⁵⁴Cowie 1989, 99-100, 106.

⁵⁵Kero&Kostiainen&Virtanen 1991, 476-478; Feeney 2004, 269.

män tilaa Michael Corleonen yrityksille rakentaa perheestään kasvoton bisnesimperiumi. Michael Corleonen epäromanttinen toimitusjohtajamainen ja tunteettoman laskelmoiva hahmo oli Watergate-skandaalin oikeudenkäynnin aikaan kenties liiankin osuva kuva ajan pahuudesta. Coppola on itsekin myöhemmin myöntänyt, että käytti mafiaa ja Corleonen perhettä Yhdysvaltojen ja kapitalismin vertauskuvana.⁵⁶

Kaikkein vahvimmin vallan moraalia turmeleva vaikutus näkyy juuri Michael Corleonen hahmossa, joskaan muutkaan hahmot eivät ole immuuneja sille. Michael, joka elokuvan ja romaanin *Kummit* alussa on lähes kaikessa ahkeran ja isänmaallisen amerikkalaisen perikuva, päättyy elokuvan lopulla jokseenkin moraalittomaksi rikollispäälliköksi, joka ei epäröi valehdella kenellekään.⁵⁷

Elokuvan ja romaanin *Kummit* alussa Michael vielä hymyilee ja laskee leikkiä ja osoittaa olevansa moraalisesti arvostelukykyinen henkilö. Hän ei halua osallistua perheensä rikollisiin bisneksiin ja on ollut valmis jopa uhmaamaan isänsä tahtoa liittyessään armeijaan. Hän kertoo Kaylle totuuden perheestään, vaikka se tuntuukin hänestä ilmeisesti varsin kiusalliselta.⁵⁸

Tarinan aikana Michael kuitenkin muuttuu. Isän haavoittuminen mafiasodassa, pelko perheen tuhoutumisesta ja vihollisten häikäilemättömyys pakottavat Michaelin ”palaamaan juurilleen” ja ottamaan osaa perheen rikolliseen toimintaan.⁵⁹ Kostonhimo ja mafiapäällikön ehdoton valta rangaista vihollisiaan osoittautuu kuitenkin lopulta yllättävän houkuttelevaksi.

Michaelin suhde uskontoon ja perheen perinteisiin on ristiriitainen molemmissa elokuvissa. *Kummit* alussa Michael haluaa selkeästi irrottautua omasta perinteestään. Osa tätä irrottautumista on hänen suhteensa Kay Adamsiin. Yliopistossa opiskelevana ei-italialaisena protestanttina, jonka isä on baptistisaarnaaja, Kay ei vastaa muun Corleone-perheen näkemystä hyvästä miniästä. Michael on lisäksi halukas avioitumaan Kayn kanssa siviilivihkimisessä, ilman kirkon seremonioita.⁶⁰ Baptistien ja katolilaisten välit ovat pitkään olleet Yhdysvalloissa jännittyneet. Epäluuloisuudet alkoivat 1800-luvulla ja jatkuivat pitkälle 1900-luvulle, osittain 2000-luvullekin. Baptistit kokivat katolilaisten siirtolaisten ja katolisen uskon muodostavan uhan amerikkalaiselle kulttuurille ja

⁵⁶Clarens 1980, 270; Feeney 2004, 269.

⁵⁷Kummit (The Godfather) 1972.

⁵⁸Puzo 1969, 12-16, 19, 21-22, 24; Kummit (The Godfather) 1972, 0:16:52-0:18:35; Clarens 1980, 279.

⁵⁹Kummit (The Godfather) 1972.

⁶⁰Puzo 1969, 14, 78-79, 234; Cowie 1997, 196.

uskonnollisuudelle ja moni baptisti liittyi antikatalisiin liikkeisiin 1800-luvulla. Moni myös kyseenalaisti koko katolisen uskon pitäen sitä ei-kristillisenä, mistä näkemyksestä osa baptistikirkoista piti kiinni vielä 2000-luvullakin. Baptistit ja baptistisaarnaajat olivat myös äänekkäimpiä katolisten presidenttiehdokkaiden Al Smithin ja John F. Kennedyn vastustajia. Kennedyn salamurhan jälkeen osa baptisteista piti sitä jopa Jumalan johdatuksena, koska katolilaisen Kennedyn isä Joseph Kennedy oli tienannut omaisuutensa alkoholikaupoilla, mitä baptistit jyrkästi vastustivat.⁶¹

Se, että Kay on protestantti, ei Coppolan elokuvassa tule esiin lainkaan, mutta Puzon romaanissa tälle puolelle Michaelin ja Kayn suhteessa annetaan enemmän tilaa, mutta baptistien ja katolilaisten perinteinen vastakkainasettelu Amerikassa ei nouse esiin.

Michaelin tapa käyttää kirkon symboleja toimiensa varjona saa elokuvassa lähes jumalanpilkkaan viittaavia sävyjä, millä elokuvantekijät pyrkivät korostamaan mafiamaailman turmeltuneisuutta. Elokuvan mafiosot osoittavat uskollisuuttaan ylemmilleen suutelemalla heidän kättään samalla tavalla kuin katolilaiset suutelevat paavin kättä.⁶² Tätä tapaa oikea entinen mafioso Tommaso Buscetta itse asiassa piti elokuvan kaikkein epäuskottavimpana kohtana korostaen, että mafiosot eivät oikeasti tee niin.⁶³

Aivan elokuvan *Kummit*ä lopussa Michael osallistuu sisarensa Connien ja tämän miehen Carlon lapsen kastejuhlaan lapsen kummitenänä. Kohtaus tuo jälleen kerran ilmi Michaelin turmeltuneisuuden, mutta samalla hänen kompleksisen suhteensa omaan perheeseensä ja perinteeseensä. Elokuvan alusta alkaen Michael on halunnut irrottautua perheestään ja perinteistään ja kastekohtauksessa hän jatkaa tätä irrottautumista, vaikka toisaalta samalla koko ajan käyttää hyväkseen perinteitä.⁶⁴

Kasteseremonian aikana Corleonen mafiaperheen tappajat valmistautuvat eliminoimaan perheen viholliset ja kilpailijat Michaelin suunnitelman mukaisesti. Kun kastepappi alkaa kysyä perinteisiä kastekysymyksiä, joihin Michael vastaa kummina perheen tappajat aloittavat verilöylyn. ”Luovutko Saatanasta?” pappi kysyy ja samalla kuva leikkaa kaikkiin kysymyksiin myöntävästi vastaavasta Michaelista uuteen murhaan kaupungissa. Papin kysyessä tahtooko Michael kas-

⁶¹Leonard 2005, 164-167.

⁶²Kummitä (The Godfather) 1972, 2:37:31; Kummitä II (The Godfather Part II) 1974, 0:00:00, 0:03:17, 2:38:17; Cowie 1989, 106.

⁶³Dickie 2004, 9.

⁶⁴Kummitä (The Godfather) 1972, 2:30:03; Clarens 1980, 285-287; Cowie 1989, 66-70, 74.

teen, tämä vastaa myöntävästi – ja jälleen kuva leikkaa verilammikoissa makaa-viin murhattuihin ihmisiin. Kohtaus päättyy kun pappi siunaa Michaelin. ”Michael Francis Rizzi, mene rauhassa ja olkoon Herra sinun kanssasi. Aamen.”⁶⁵

Murhien yhdistäminen kirkon muinaiseen latinankieliseen kastekaavaan antaa niille elokuvassa suorastaan sakramentaalisen ja mysteerisen siirtymäriitin luonteen.⁶⁶ Ne ovat ikään kuin Michaelin uhri, jonka myötä hän vakiinnuttaa valtansa ja kuulumisensa alamaailmaan ja tekevät hänestä todella isänsä seuraajan. Niiden myötä Michaelilla ei ole enää paluuta entiseen elämäänsä.

Kastekohtauksessa papin kastekysymys ja Michaelin vastaus siihen:

- Michael Francis Rizzi, will you be baptized?
- I will.⁶⁷

saa kaksi merkitystä. Toisaalta Michael ilmaisee kirkon virallisen opetuksen mukaisesti halunsa tulla kastetuksi, mutta käytännössä hän ilmaisee halunsa tulla osaksi alamaailmaa, Saatanan valtakuntaa, josta Michael hetkeä myöhemmin suullisesti sanoutuu irti, vaikka hänen tekonsa itse asiassa liittävät hänet tiukasti osaksi sitä.⁶⁸ Käytetty symboliikka on selkeää. Kastetoimituksen ja murhien myötä Michael toimii kummisetänä kahdessa mielessä. Hän on toisaalta kirkon tunnustama sisarenlapsensa kummisetä, mutta aivan yhtä vahvasti hänestä tulee saman toimituksen myötä alamaailman Kummisetä. Michaelin tyynet kasvot antavat ymmärtää, että hän on täysin tyytyväinen tekemäänsä päätökseen ja että hän ymmärtää esittäneensä juuri varsin järkevän valheen.

Siirtymäriittinä kastekohtaus vastaa todellisen mafian rituaaleja, erityisesti initiaatioseremoniaa, johon ei tosin *Kummisetä*-elokuvassa viitata, mutta jonka sisältö ja teemat jopa jossain määrin muistuttavat kohtauksen teemoja. Riitissä vihittävä mafioso vannoi ikuista uskollisuutta ja kuuliaisuutta järjestölle pitäen samalla kädessään palavaa pyhimyksenkuvaa, jonka hän oli ensin tuhrinut omalla verellään. Palavaan pyhimyksenkuvaan liitettiin vihittävän mafia-kummisedän antama varoitus: ”Jos petät Cosa Nostran, lihasi palaa niin kuin tämä pyhimys.” Vasta seremonian läpikäyneestä tuli todellinen mafioso, ”kunnian mies” eli amerikkalaisittain ”made guy” eikä paluuta entiseen elämään enää ollut. Kastekohtaus ja initiaatioseremonia molemmat käyttivät samalla tavalla hyväkseen kirkon arvo-

⁶⁵Kummisetä (The Godfather) 1972, 2:30:03; Clarens 1980, 287-288; Cowie 1989, 70; Phillips 2004, 105-106

⁶⁶Clarens 1980, 287-288; Phillips 2004, 105.

⁶⁷Kummisetä (The Godfather) 1972, 2:30:03.

⁶⁸Kummisetä (The Godfather) 1972, 2:30:03; Phillips 2004, 105.

valtaa ja seremonioita oikeuttaakseen toimintansa.⁶⁹ Tosin tietoa siitä, tiesivätkö Coppola ja Puzo tästä mafian rituaalista, ei ole.

Kohtausta tehdessään elokuvantekijät ovat hieman oikaisseet mutkia suoraksi saadakseen kohtauksen puhuttelevammaksi: romaanissa Michael ei osallistu kasteeseen, vaan hän toimii kummina konfirmaatiossa ja murhatkin tapahtuvat vasta useita päiviä myöhemmin. Mario Puzon romaanissa konfirmaatio on vain yksi episodi Michael Corleonen elämässä, Francis Ford Coppolan elokuvassa taas kastekohtaus saa paljon syvemmän merkityksen.⁷⁰ Lisäksi ennen Vatikaanin II:n konsiilia kastekysymyksiä ei osoitettu kummille suoraan; ne osoitettiin kastettavalle lapselle käyttäen tämän nimeä ja kummien tehtävänä oli ainoastaan vastata kastettavan nimissä; *Kummisedässä* esitetty kastekaavan muoto, jossa kastekysymykset esitetään suoraan kummille nimellä mainiten tuli käyttöön vasta Vatikaanin II:n konsiilin jälkeen, jolloin alettiin korostamaan entistä enemmän kummin osuutta kristinuskon opettajana lapsen elämässä.⁷¹

Kummisetä-elokuva on moitittu siitä, että se kuvaa mafiaa sympaattisessa ja romanttisessa valossa eikä tuo riittävän selkeästi esille mafiosojen eettisiä puutteita.⁷² Kuitenkin juuri kastekohtaus tuo varsin voimallisesti esiin ainakin Michaelin roolihahmon rappeutumisen, sillä katsoja pystyy näkemään Michaelin tekojen ja sanojen syvän ristiriitaisuuden. Elokuvantekijät selkeästi käyttävät kirkkoa ja uskontoa tässä kohtauksessa tuodakseen ilmi nimenomaan Michaelin ja Michaelin edustaman maailman turmeltuneisuuden ja ristiriitaisuuden.

Don Vito Corleone kuvataan elokuvassa täysin toisella tavalla kuin moraalistaan hitaasti luopuva Michael. Vito on vanhan maailman edustaja, jota nuorempi ja armottomampi polvi jopa halveksuu, mutta jonka Coppola kuitenkin kuvaa paljon sympaattisemmassa valossa kuin Michaelin. Viton tapa johtaa perhettään on paljon maanläheisempi ja suurisuuntaisempi kuin Michaelin tapa. Vito tapaa henkilökohtaisesti avunpyytäjiä ja tekee palveluksia ystävilleen jakaen oikeutta niille, jotka ovat kärsineet vääryyttä. Ajoittain hän tuntuu jopa hieman häpeilevän sitä, että hänen perheensä elämään kuuluu väkivalta: ”Me emme ole murhaajia huolimatta siitä mitä tämä hautausurakoitsija sanoo”. Kuitenkin heti tämän jälkeen Vito antaa Hagenille käskyn, jonka seurauksena kaksi nuorta miestä hakataan pahoin.⁷³ Vitossakin on armoton puolensa, mutta nuo piirteet peittyvät hänen char-

⁶⁹Cowie 1989, 106; Falcone 1991, 113-115; Dickie 2004, 12.

⁷⁰Puzo 1969, 417-418; *Kummisetä* (The Godfather) 1972, 2:30:03; 285; Clarens 1980, 285.

⁷¹Lempiäinen 2004, 51, 55.

⁷²Clarens 1980, 285-287; Cowie 1989, 66-70, 74, 106; Ahtokivi 1994, 152; Dickie 2004, 9.

⁷³Puzo 1969, 63-66; *Kummisetä* (The Godfather) 1972, 0:00:45; Cowie 1997, 172, 183.

minsa ja vaatimattomuutensa alle eikä Coppola tunnu haluavan pröystäillä Viton epämiellyttävämpien piirteiden kanssa, vaikka hän Michaeliin suhtautuukin paljon kriittisemmin.

Vitokin suorittaa ensitapponsa kesken uskonnollisen toimituksen. New Yorkin Little-Italyn kaduilla etenee uskonnollinen kulkue samalla kun Vito Corleone valmistautuu murhaamaan paikallisen mafioson don Fanuccin. Kohtauksessa on selkeitä yhtymäkohtia ensimmäisen elokuvan kastekohtaukseen: kuva leikkaa jälleen vuorotellen kadulla liikkuvaan uskonnolliseen kulkueeseen, Jeesus--patsaaseen, väkijoukkoon ja liturgiseen asuun pukeutuneeseen pappiin ja välillä taas käytävän varjossa uhriaan väijyvään Vitoon. Kadun juhlien huipentuessa iltatulitteiden räjäyttämiseen Vito ampuu kylmäverisesti kotiovelleen ehtineen don Fanuccin. Osoituksena Viton lankeemuksesta hänen aseensa ympärille kietoma pyyhe syttyy palamaan samalla kun ihmiset riemuitsevat kadulla.⁷⁴

Kohtaus saa samanlaisen sakramentaalisen tapon merkityksen kuin Michaelin kastekohtaus. Ampuessaan don Fanuccin Vito sinetöi kohtalonsa osana alamaailmaa. Tapa, jolla Francis Ford Coppola kuvaa Vitoa ja Michaelia ja heidän lankeemuksiaan on kuitenkin erilainen. Vaikka kohtauksen väkivalta onkin raakaa ja sen liittäminen uskonnolliseen aineistoon osoittaa Viton irrottautumista normaalista maailmasta, pohjimmiltaan elokuva kuvaa Vito Corleonen melko lailla positiivisessa valossa. Tätä korostaa entisestään se, että Viton tappamat ihmiset – ensin don Fanucci, joka uhkasi Viton perhettä, ja myöhemmin Viton vanhemmat tapattanut sisilialainen don Ciccio – ovat vastenmielisiä. Tapettuaan don Fanuccin Vito menee suoraan perheensä luo ja ottaa syliinsä lapsistaan nuorimman, vielä kapaloikäisen Michaelin kuiskaten tälle: ”Michael, isäsi rakastaa sinua hyvin paljon.”⁷⁵ Kohtaus on paljon lämpimämpi kuin yksikään vastaava kohtaus Michaelista.

Vitolla on selkeitä vakaumuksia, joiden voidaan sanoa nousevan katolisesta arvomaailmasta: hän ei hyväksy prostituutiota, avointa seksuaalisuutta tai avioeroja. Kun nuori Vito Corleone ja hänen ystävänsä käyvät seuraamassa italialaista kabareeta, jossa esiintyvään nuoreen naiseen Viton ystävä on ihastunut, tämä pyytää Vitoa kommentoimaan näyttelijätärtä. Tällöin Vito toteaa pieni hymy huulillaan miettivänsä ainoastaan Kristusta, vaimoaan ja lastaan. Hän torjuu varttuneella iällä Sollozzon ehdotuksen huumekaupan aloittamisesta, koska pitää sitä pohjimmiltaan moraalittomana. Vakaa perhe-elämä, perhearvot ja miehen asema perheen

⁷⁴Kummisetä II a (The Godfather Part II) 1974, 1:50:34; Cowie 1989, 106.

⁷⁵Kummisetä II a (The Godfather Part II) 1974, 1:59:30; Cowie 1989, 99-100.

päänä merkitsevät Vitolle paljon ja jopa määrittelevät ihmisarvoa – tai ainakin miehen arvoa.⁷⁶

Viton edustama arvomaailma on todellisuudessaakin tyypillinen mafiosojen parissa ja selittää osaltaan mafian perinteisesti hyvin läheisiä kytköksiä roomalais-katoliseen kirkkoon. Mafian edustamat porvarilliset ja kapitalistiset arvot on helppo sulauttaa kirkon arvomaailmaan ja mafiosot mielellään käyttävät runsaasti kristillistä sanastoa ja pyrkivät käyttäytymään ulkoisesti hyvinkin kristillisesti ja sovinnaisesti. ”Emmehän me ole kommunisteja” mafiapäällikkö don Emilio Barzini toteaa *Kummisetä*-elokuvassa saaden muut pöydän ääreen yhteisiin neuvotteluihin kerääntyneet mafiapäälliköt nauraa hekottelemaan.⁷⁷

Kommunismien pelko on yksi suurimpia kirkkoa ja mafiaa vuosien aikana yhdistänyt tekijä. Mafia on Sisiliassa historiansa aikana kukistanut väkivaltaisesti lukuisia kansanliikkeitä ja ohjeistanut ihmisiä äänestämään kristillisdemokraattista puoluetta. Tämä ei suinkaan johdu siitä, että mafian toimintaa säätelisi poliittinen vakaumus – Yhdysvalloissa mafia on ajoittain ammattiliikkeiden parissa tehnyt läheistä yhteistyötä kommunistien kanssa – vaan siitä, että mafian suurin ja tärkein kiinnostuksen kohde on aina ollut raha. Yhteiskunnallinen murros heikentäisi liiaksi mafian tienaamismahdollisuuksia.⁷⁸

Yhdysvaltojen katolinen kirkko taas vastusti voimakkaasti kommunismia ja maailmanpolitiikan tapahtumat Meksikon sisällissodasta aina Neuvostoliiton nousuun ja Vietnamin sotaan nähtiin maailmanlaajuisena katolisen kirkon ja kommunismin välisenä taisteluna. Kylmän sodan alkuvuosina 1950-luvulla Yhdysvaltojen katoliset piispat korostivat maallistumista vastaan taistelemisen olevan kirkon tärkein tehtävä. Maallistumisen pahoiksi hedelmiksi piispat esittivät natsismin, fasismin ja kommunismin, joita vastaan kristillisen kirkon olisi taisteltava niin perheiden parissa kuin yhteiskunnassakin. Sen lisäksi, että kommunismin katsottiin uhkaavan kristinuskoa, se nähtiin amerikkalaisen elämäntavan uhkaajana. Kristinuskoko ja amerikkalaisuus siis liitettiin olennaisesti toisiinsa ja kommunismi oli niiden molempien vihollinen. Katolilaisen senaattori Joseph McCarthyn johtamat senaattikuulustelut kommunistien paljastamiseksi 1950-luvulla saivat voimakasta tukea katolilaisilta. Samalla ”Rautaesirippu” ja Yhdysvaltojen nousu supervallaksi nosti monien amerikkalaisten katolilaisten tietoisuuteen halun tehdä lähetystyötä. Eri-

⁷⁶ Puzo 1969, 73, 395; *Kummisetä* (*The Godfather*) 1972, 0:16:52; *Kummisetä II a* (*The Godfather Part II*) 1974, 0:41:35; Clarens 1980, 278-279; Cowie 1989, 67-68; Cowie 1997, 173.

⁷⁷ *Kummisetä* (*The Godfather*) 1972, 2:01:00; Falcone 1991, 90-91.

⁷⁸ Dickie 2004, 15-16; Reppetto 2004, 151.

laiset kertomukset vainottujen kirkkojen ja lähetyssaarnaajien koettelemuksista Neuvostoliitossa ja muissa kommunistisissa maissa olivat omiaan lisäämään pelkoa kommunismia kohtaan.⁷⁹

Vito uskoo Jumalaan, mikä sekään ei ole harvinaista todellisten mafiosojen keskuudessa. Sisilian mafian ”päälliköiden päälliköllä” Bernardo Provenzanolla oli tapana kirjoittaa muille mafiosoille osoitetuille käskykirjeisiin lyhyitä siunauksia ja rukouksia. Vito loukkaantuu syvästi, kun hänen kuolemansairas ystävänsä laskee leikkiä mahdollisuuksistaan pelastua.⁸⁰

When the Don answered, his voice was cold, without comfort. 'You blaspheme. Resign yourself.'⁸¹

Viton ja muidenkin *Kummisetä* -elokuvan mafiosoiden suhde uskontoon, kirkkoon ja jopa Jumalaan on jossain määrin kuitenkin ristiriitainen. Vito uskoo moniin kirkon edustamiin arvoihin ja Jumalaan, mutta tiedostaa sen, että hänen tekonsa ovat ristiriidassa kirkon opetuksen kanssa, mitä hän ei tosin aina pidä edes pahana asiana. Hän syyttää kirkkoa ja pezzi’novantoja eli herroja siitä, että nämä ovat kieltäneet ihmisiltä sellaiset harmittomat paheet kuin uhkapelit, viinan ja naiset.⁸²

Viton viinankäytön kieltämiseen liittyvä syyte, mikäli se kohdistuu katoliseen kirkkoon, on kuitenkin virheellinen. Yhdysvaltojen perustuslain kahdeksastoista lisäys ja sitä seurannut Volstead Act vuodelta 1920 eli toisin sanottuna kieltolaki, joka kielsi alkoholin nauttimisen (ja samalla vahvasti alkoholin salakuljettamisesta hyötyneen järjestäytyneen rikollisuuden asemaa) oli protestanttien jo 1800-luvulla syntyneen Kristillinen Amerikka-aatteen kulmakiviä. Monet katolilaiset poliitikot, lehdistö ja kirkonmiehet suhtautuivat lakiin suurin varauksin ja jopa kielteisesti, sillä he näkivät lainsäädännön olevan osa sosialismia, jossa hallitusvalta pyrkii puuttumaan yksilön elämään. Lisäksi vuoteen 1927 mennessä laki oli jo ilmeisemmin epäonnistunut surkeasti, mikä vain vahvisti lakiin kohdistunutta kritiikkiä. Moni katolilainen kyllä jakoi protestanttien huolen alkoholin vaaroista ja kiinnostuksen kristillisen kulttuurin synnyttämiseen Amerikkaan, mutta he pitivät valistusta lainsäädäntöä parempana keinona. Lisäksi katolisen moraaliteologian näkökulmasta katsottuna alkoholinkäytössä itsessään ei ollut mitään pahaa

⁷⁹ Steinfels 2003, 77; Carey 2004, 94, 102-103.

⁸⁰ Puzo 1969, 46; Falcone 1991, 90-91; Dickie 2004, 15-16.

⁸¹ Puzo 1969, 46.

⁸² Puzo 1969, 46; *Kummisetä* (The Godfather) 1972, 2:01:00, 2:19:31.

eikä väärää. Niinpä, kun laki lakkautettiin vuonna 1930, se ei kohdannut vastustusta katoliselta taholta.⁸³

Vito ei kadu tekojaan, sillä hän on tehnyt kaiken vain ja ainoastaan perheensä vuoksi. Kuolemansairasta ystävänsä lohduttaessaan Don Vito vakuuttaa ettei tämä joudu helvettiin:

But don't fear death and don't fear hell. I will have a mass said for your soul every night and every morning. Your wife and your children will pray for you. How can God punish you with so many pleas of mercy?⁸⁴

Todelliset mafiosot ovat niin ikään turvautuneet samankaltaisiin selityksiin. Mafiatutkijoiden mukaan mafiosoiden tapa puhua Jumalasta ja uskonnosta nousee nimenomaan mafian omasta tarpeesta. Mafiosot ovat aina mielellään ylläpitäneet kuvaa itsestään poikkeuslaatuiseina ja romanttisenakin organisaationa ja puhe ”kunniasta” ja ”Jumalasta” ovat omalta osaltaan järjestön kyyninen keino oikeuttaa teot ja keino luoda yhteenkuuluvuutta.⁸⁵

Vallan rappeuttavan vaikutuksen lisäksi näkyvä teema elokuvissa on sukupolvien vaihdos ja sen synnyttämä asenteiden muutos. Tämä teema korostuu erityisesti elokuvassa *Kummisetä II*, jossa Coppola kuvaa kahta eri aikana elävää päähenkilöä: nuorta Vito Corleonea ja sitä miten tämä päättyy mafiaperheen päälliköksi ja Viton poikaa Michaelia ja tämän yrityksiä johtaa ja uudistaa perheensä. Michael johtaa Corleone-perhettään kuin liikeyritystä, jonka toimitusjohtaja hän on. Michaelin imperiumi on säälimätön, omaa etua ajava ja rahanahne. Ensimmäisen elokuvan roisto Virgil ”Turkkilainen” Sollozzo tuo keskustellessaan Tom Hagenin kanssa esiin kaikkein selkeimmin ne arvot, joita Michaelinkin perhe noudattaa: ”En pidä väkivallasta, Tom. Minä olen liikemies. Veri on kallista.”⁸⁶

Nuori Vito taas päättyy rikolliseksi lähes sattumalta. Kaikesta tästä huolimatta Vito ei kuitenkaan missään vaiheessa kadota huumorintajuaan tai charmiaan ja kerää itselleen laajan ystäväverkon. Michael taas ei juuri hymyile, juo vain soodavettä eikä luo samanlaista ystäväverkkoa kuin isänsä. Hänen taipumuksensa turvautua väkivaltaan muuttuu elokuvien aikana epäsuoraksi. Michael ei tahraa omia käsiään vereen kuin ainoastaan kerran, vaan jakaa ainoastaan tappokäskeyä. Samalla Michaelin suhde väkivaltaan muuttuu armottomammaksi: ”Minun ei tarvit-

⁸³ Carey 2004, 80.

⁸⁴ Puzo 1969, 46.

⁸⁵ Dickie 2004, 15-17.

⁸⁶ *Kummisetä* (*The Godfather*) 1972, 0:38:10; Cowie 1989, 69-70.

se tappaa kaikkia. Ainoastaan viholliseni.” Nuori Vito Corleone tekee kaikkein väkivaltaisimmatkin tekonsa itse.⁸⁷

Siinä missä Michael ensimmäisen elokuvan aikana muuttui moraalittomaksi, toisen elokuvan aikana hän menettää uskonsa kaikkein pyhimpään eli perheeseen. Siinä missä Vito kohtelee perhettään ja vaimoaan lämmöllä ja huomaavaisuudella, Michael haluaa omistaa perheensä ja reagoi perheensä tuottamiin pettymyksiin ja epäkuuliaisuuteen aggressiivisuudella ja kostonhimolla. Hitaasti Michael joutuu tajuamaan, että ”muuttuvat ajat”, kuten hän äidilleen sanoo, tulee tuhoamaan hänen perheensä.⁸⁸

Omistushaluisessa yrityksessään uudistaa perheensä Michael päätyy lopulta tuhoamaan sen. Hän hylkää Kayn ja erottaa tämän lapsistaan ja määrää veljensä Fredon tapettavaksi. Elokuvan viimeisessä kohtauksessa Michael seuraa venevajasta käsin, miten Fredo ja Michaelin henkivartija Al Neri ovat järven ulapalla veneessä kalastamassa. Fredo lausuu hiljaa Ave Mariaa, kuva leikkaa takaisin Michaeliin ja hetken päästä järveltä kuuluu laukaus. Michael painaa päänsä alas ja kuva leikkaa takaisin järvelle ja veneeseen, jossa näkyy enää vain yksi hahmo. Taivaalla liitävä lokki päästää suustaan parkaisun, ikään kuin kauhistellen juuri tapahtuneen rikoksen, veljenmurhaa, kauheutta. Ja siitä kuva leikkaa viimeiseen takautumaan, vuoteen 1941 ja Viton syntymäpäiviin, jolloin nyt jo tuhoutunut perhe kerääntyi yhteisen pöydän ääreen yllättääkseen isänsä. Ja nuoreen Michaeliin, joka samaisissa juhlissa ilmoittaa liittyneensä merijalkaväkeen irrottautuakseen siitä, mitä hänen isänsä edustaa.⁸⁹

Fredon surmaamiskohtausta käsikirjoittaessaan Coppola ja Puzo olivat mietineet sitäkin vaihtoehtoa, että Fredo rukoillessaan Ave Mariaa tietäisi, että hänet tullaan tappamaan. Molemmat kuitenkin pitivät tätä vaihtoehtoa loppujen lopuksi huonona. Fredon hahmon traagisuus on siinä, että hän ei hetkeäkään usko, että hänen veljensä voisi todella määrätä hänet tapettavaksi. Ja se tekee Michaelin, joka elokuvan viimeisessä kohtauksessa istuu yksin kasvot harmaantuneina kuolleiden lehtien keskellä, teosta, lankeemuksesta ja kohtalosta entistä hirvittävämmän.⁹⁰

Perhe oli amerikanitalialaisen yhteisön tärkein yksikkö, jopa niinkin tärkeä että perheen sanottiin muodostavan amerikanitalialaisten todellisen uskonnon, jonka merkitys oli paljon suurempi kuin roomalaiskatolisen kirkon tarjoama viral-

⁸⁷ Kummisetä II b (The Godfather Part II) 1974, 2:50:48

⁸⁸ Kummisetä II b (The Godfather Part II) 1974, 1:22:32, 2:05:02; Cowie 1997, 182-183, 190-191, 207.

⁸⁹ Kummisetä II b (The Godfather Part II) 1974.

⁹⁰ Cowie 1997, 82.

linen uskonto, joka itse asiassa jäi monen siirtolaisen elämässä melko marginaaliseksi ilmiöksi – tähän vaikutti osittain italialaisten siirtolaisten perinteinen antiklerikalismi, mutta myös italialaisten vaikeudet sopeutua amerikkalaisiin, pitkälti irlantilaisvaikutteisiin katolisiin seurakuntiin.⁹¹ Se, että Michael kääntyy perhettään vastaan tarkoittaa että hän kääntyy ja hyökkää kaikkein pyhimpiä arvoja vastaan.

Siinä missä Michaelista kertovien kohtausten värimaailma on aina synkkä ja kylmä, Vitosta kertovissa kohtauksissa Coppola käyttää runsaasti kirkkaita ja lämmintä valomaailmaa. Viton maailma on kaikessa väkivaltaisudessaankin 'kulta-aika', jonka henki Michaelin aikana menetettiin. Kun Hagen ja Pentangeli puhuvat järjestön menneistä suurista vuosista, on kyseessä ilmiselvä viittaus Yhdysvaltojen menneeseen suuruuteen ja menetettyyn viattomuuteen. Viittaus Yhdysvaltojen historiaan, jossa Vito edustaa romantisoitua kuvaa Yhdysvaltojen pioneerivuosista ja Michael maailmansotien jälkeistä järjen- ja suurten bisnesten aikaa, jolloin ihmiset yksilöinä eivät enää suuremmin merkitse, on selkeä.⁹²

Molemmat Corleonet liittävät rikollisen toiminnan osaksi perhe-elämäänsä. Rikollinen toiminta on ollut välttämätöntä perheen ja ystävien suojelemiseksi. Kiintoisaa onkin se, että vaikka molemmat ovat asiasta yksimielisiä, he toteuttavat perheensä suojelemista eri tavalla. Viton tapa suojella ja johtaa perhettään on ihmisystävällisempi – jos tällaista sanaa nyt voi mafioson kohdalla käyttää – Michael taas johtaa perhettään armottomammin, tulos-johtoisesti.

2.4 "While we men burn in Hell"⁹³ - mafian naiset ja kirkon miehet

Mario Puzon romaani ja Francis Ford Coppolan *Kummisetä*-elokuvat ovat maailmankuultaan hyvin maskuliinisia ja lähes täysin mieskeskeisiä. Corleonen perhe edustaa vahvaa macho-kulttuuria. Kömpelössä onnentoivotuksessaan don Vitolle perheen palkkatappaja Luca Brasi esittää toiveen että Connien ja Carlo Rizzin ensimmäinen lapsi olisi poika. Elokuvassa *Kummisetä II* Michael utelee hymyilen raskaana olevalta vaimoltaan Kaylta tuntuuko vauva pojalta. Ja kuullessaan että Kay on saanut keskenmenon Michaelin ensimmäinen huolenaihe on, oliko lapsi poika.⁹⁴

⁹¹Dolan 1985, 173-174, 254-255.

⁹²Kummisetä II b (The Godfather Part II) 1974, 0:52:29-0:54:10; Cowie 1997, 207-208, 210.

⁹³Puzo 1969, 36.

⁹⁴Kummisetä (The Godfather) 1972, 0:6:45; Kummisetä II a (The Godfather Part II) 1974, 0:26:15-0:30:00, 1:42:44; Cowie 1997, 152-153

Don Vito Corleonen lausahdus: ”Mies, joka ei vietä aikaansa perheensä kanssa, ei koskaan voi olla oikea mies” huokuu patriarkaalista ja autoritaarista näkemystä perheestä, jota miehekkään ja vahvan miehen tulee johtaa. Muuten rauhallisesti käyttäytyvä don Vito hermostuu silminnähden, kun hänen kummipoikansa Johnny Fontane saapuu Kaliforniasta kertomaan kummisedälleen ongelmistaan ja pillahtaa lopulta itkuun, koska ei tiedä mitä tekisi. ”Voit käyttäytyä kuin mies!” don Vito ärjyy Johnny Fontanelle ja läimäyttää tätä kasvoihin. Myöhemmin hän selittää Johnny Fontanelle, miksi tämän avioliitot ovat menneet piloille:⁹⁵

Because you acted like a finocchio. You gave her more than the court said. You didn't hit the other in the face because she was making a picture. You let women dictate your actions and they are not competent in this world, though certainly they will be saints in heaven while we men burn in hell.⁹⁶

Italialaisten siirtolaisten perheissä naisen paikka oli kotona ja miehet olivat monesti vastentahtoisia edes sallimaan naisen poistumista kotoa. Kotona naiset kantoivat päävastuun lasten kasvatuksesta, kun taas miehet toimivat ulkomaailmassa. Vielä 1900-luvun alussakin nainen, joka työskenteli kodin ulkopuolella, oli äärimmäisen harvinainen ilmiö. Nekin naiset, jotka tekivät töitä kodin ulkopuolella, tekivät yleensä kotiin jollain tavalla liittyviä töitä, joka salli lasten mukaan ottamisen. Aviottomat nuoret naiset saattoivat työskennellä muuallakin, tosin silloinkin naisen luonteva työpaikka oli vaatetehdas tai muu vastaava, jossa työtoverit olivat kaikki naisia ja avioton nainen pysyi koko ajan äitinsä ja muiden sukulaisnaisten silmien alla.⁹⁷

Corleonen perheessäkin naisten tehtävänä on joko kasvattaa lapset ja tuoda ruokaa pöytään tai sitten toimia koristeena miesten käsivarrella: kummassakin tapauksessa heidän on osattava olla vaiti silloin kun miehet alkavat puhumaan työasioita. ”Puhu sinä Carlon kanssa” Sonny ärähtää sisarelleen Connielle, kun tämä erehtyy esittämään mielipiteensä päivällispöydässä. Oikeita mafiosoja varoitetaan kertomasta asioitaan vaimoilleen ja tyttöystävillään, koska naisia pidetään pohjimiltaan epäluotettavina juoruilijoina.⁹⁸

Naisten kunnia oli ennen kaikkea riippuvainen siveydestä. Sen rikkominen – oli kyse sitten naisen omasta valinnasta tai ei – laski perheenkin kunniaa. Niinpä Amerigo Bonaserakin ääneen ilmestyy raivokkaan ylpeä sävy hänen kertoessaan siitä miten hänen tyttärensä oli yritetty raiskata: ”Hän taisteli... ja säilytti kunnian-

⁹⁵ Puzo 1969, 36; Kummisetä (The Godfather) 1972, 0:16:52.

⁹⁶ Puzo 1969, 36.

⁹⁷ Dolan 1985, 149-150, 243, 254-255.

⁹⁸ Kummisetä II b (The Godfather Part II) 1974, 1:02:32; Cowie 1997, 153.

sa.” Naisten ja samalla perheen kunnian suojeleminen oli perheen miesten tehtävä. Jo pelkkä ajatus siitä, että Michael voisi loukata Apollonian kunniaa saa Apollonian isän lähes murhanhimoisen raivon valtaan, josta hän leppyvä vastaa, kun vakuuttuu Michaelin kunniallisista aikeista. Michaelin tunne ei suuresti poikkea Apollonian isän tunteista. Puzon mukaan Michaelin rakkaussuhde Apolloniaan on erilainen kuin hänen suhteensa Kayhin: rakastuessaan Apolloniaan Michael haluaa ensimmäisen kerran omistaa.⁹⁹

Mama Corleone, joka elokuvissa esiintyy vain muutamassa kohdassa ja silloinkin lähinnä taustalla, saa romaanissa hieman suuremman roolin. Huonosti englantia puhuva Corleonen perheen keittiötä matriarkkana hallitseva nainen paljastuu yksityisyydessä jutellessaan Kaylle huumorintajuiseksi ja havainnointikykyiseksi naiseksi. Hän ei ota aviomiestään, ”suurta Donia”, lainkaan niin vakavissaan kuin hänen julkisesti käyttäytymisestään voisi kuvitella. Mama Corleone jopa pilkkaa Vitoa yksityisyydessä.¹⁰⁰

He's not the same man since the shot him. He lets Michael do all the work, he just plays the fool with his garden, his peppers, his tomatoes. As if he were some peasant still. But men are always like that.¹⁰¹

Mama ensimmäisenä opastaa uuden miniänsä siihen, mikä naisten rooli on mafiaperheessä ja houkuttelee tätä katolisen kirkon piiriin. Kun Kay kiinnittää huomiota siihen, että Mama käy kirkossa joka ikinen päivä ja utelee onko se katolinen tapa, Mama selittää käyvänsä siellä miehensä vuoksi:

'I go for my husband', she pointed down towards the floor, 'so he don't go down there.' She paused. 'I say prayers for his soul every day so he go up there.' She pointed heavenward. She said this with an impish smile, as if she were subverting her husband's will in some way, or as if it were a losing cause.¹⁰²

Uskonto kuului amerikanitalialaisuudessa perinteisesti naisten valtakuntaan. Perheenäiti kantoi päävastuun lasten uskonnollisesta kasvatuksesta ja heidän opettamisestaan katoliseen elämäntapaan ja mysteereihin. Lisäksi perheenäiti toimi perheensä eräänlaisena moraalinvartijana ja yhdyshenkilönä perheen ja Jumalan välillä.¹⁰³

Amerikanitalialaisten naisten mukanaan tuoma uskonnollisuus poikkesi tavoiltaan muiden katolilaisten tavoista, sillä siihen kuului olennaisena osana – var-

⁹⁹ Kummisetä (The Godfather) 1972, 0:00:45, 1:32:41; Arlacchi 1986, 3,6; Cowie 1997, 33, 152-153.

¹⁰⁰ Puzo 1969, 395-396.

¹⁰¹ Puzo 1969, 396.

¹⁰² Puzo 1969, 396.

¹⁰³ Dolan 1985, 243, 254-255.

sin eteläitalialaisissa perheissä – perinteet, joita muut katolilaiset pitivät ajoittain jopa taikauskoisina. Amerikanitalialaisten uskonnonharjoitus oli yleisesti ottaen värikkäämpää ja tunnevaltaisempaa kuin irlantilaislähtöinen ja amerikkalaistanut uskonharjoittaminen, jossa pyrittiin välttämään voimakkaiden tunteiden esiintuomista. Perheen, uskonnon ja keittiön yhdistäminen oli hyvin luonteenomaista siirtolaisajan italialaisille katolilaisille ja heidän perheilleen ja siihen kuuluivat olennaisesti erilaiset uskonnolliset juhlat, yhdessäolo ja juhliin tarkoitetut juhlaruoat.¹⁰⁴

Italialaisten siirtolaisten katolisuus ei ollut niin seurakuntasuuntautunutta kuin esimerkiksi irlantilaisten siirtolaisten katolisuus, mikä näkyi esimerkiksi siinä, että italialaissyntyiset papit ja nunnat pysyivät Yhdysvalloissa hyvin pienenä vähemmistönä. Tähän vaikutti tosin italialaisten näkemys siitä, että perheen lasten papiksi tai nunnaksi päätyminen oli Yhdysvalloissa askel taaksepäin siinä missä se Italiassa oli tarkoittanut askelta ylöspäin. Italiassa pappi tai nunna oli yhteisössä korkeassa arvossa, mutta Amerikassa siirtolaisten ensimmäisenä tavoitteena oli kerätä omaisuutta ja omistaa, mihin taas papistolla oli kovin huonot mahdollisuudet. Toisaalta kirkon pitkälti irlantilainen hierarkiakaan ei tehnyt helpoksi amerikanitalialaisten siirtymistä osaksi sitä ja heidän uskonharjoittamisen muotonsa jäi pitkälti italialaisten omien seinien sisäpuolelle.¹⁰⁵ Mama Corleonekin selkeästi osoittaa olevansa tässä asemassa ja pyrkii opastamaan Kayn perinteiseen naisen rooliin.

Naisten rooli uskonnollisen perinteen siirtäjänä on aina ollut suuri, vaikka naisten viralliset vaikutusmahdollisuudet ovatkin olleet kirkossa hyvin pienet. Naiset ovat perinteisesti olleet miehiä uskollisemmin kirkon jäseniä ja määrittelevät sen tilastollisesti miehiä useammin itselleen tärkeäksi. 1960-luku toi kuitenkin joitain muutoksia tähän.¹⁰⁶

Michaelin ensimmäinen morsian, mutta kuitenkin järjestyksessä toinen vaimo Kay Adams poikkeaa 'perinteisestä naisroolista'. Michaelille Kay tuntuu olevan keino irrottautua perheensä perinteestä ja Puzo kuvaa miten muut Corleonet eivät ole suuremmin vaikuttaneita Kaysta Michaelin tuotua hänet ensimmäisen kerran tapaamaan perhettään pitäen tätä liian laihaa, liian kalpeana ja liian älykkäänä naiseksi.¹⁰⁷

¹⁰⁴Dolan 1985, 254-255.

¹⁰⁵ Cogley 1973, 155-156; Dolan 1985, 173-174, 282.

¹⁰⁶ Gibson 2003, 67-68.

¹⁰⁷ Puzo 1969, 14.

Kay ei ole italialainen eikä katolilainen, vaan hän on lähtöisin angloamerikkalaisesta perheestä, on protestantti ja opiskelee yliopistossa. Hänen isänsä on baptistisaarnaaja (engl. minister) ja Puzo mainitsee että isää pidetään alallaan oppineena. Kun Puzon romaanissa poliisit saapuvat Kayn vanhempien kotiin kyselemään Kayn yhteyksistä Michael Corleoneen, Kayn vanhemmat kieltäytyvät uskomasta, että heidän tyttärensä olisi voinut sekaantua rikolliseen. Kay toimii tarinassa ulkomaailman moraalin edustajana, sillä juuri hän esittää kysymyksiä ja tuo esiin kritiikkiä Corleonen perheen rikollisista toimista. Romaanissa kerrotaan, että hänen ja Michaelin lapsia ei kasteta aluksi katolilaisiksi, vaan protestanteiksi.¹⁰⁸ Baptistikirkossa tosin ei kasteta pieniä vauvoja, vaan kirkossa on käytössä uskovien kaste, joten Puzo on mitä ilmeisemmin tehnyt tässä asiassa virheen. Baptistikirkkojen näkemys tosin siitä, minkä ikäisenä lapsi on valmis uskovien kasteeseen, vaihtelee. Varhaisimmillaan lapsi voidaan kastaa jo viisivuotiaana, suuri osa 8-11-vuotiaana. Toisissa seurakunnissa kastettavan on oltava jo selkeästi aikuinen. Baptistien virkateologian mukaan paikallista seurakuntaa johtavat vanhimmat ja diakonit, joista käytetään myös nimitystä pappi (engl. minister) joiden tehtävänä on vastata seurakunnan hengellisestä elämästä.¹⁰⁹

Naisten asema oli herättänyt Yhdysvaltojen katolisessa kirkossa 1900-luvulla kiivaita keskusteluja. Vuonna 1918 piispojen laatimassa sosiaalinen oikeudenmukaisuusjulistuksessa oli muun muassa vaadittu tasa-arvoisen palkan maksamista naisille, mutta yleisen äänioikeuden myöntämiseen suhtauduttiin varauksellisesti. Naisten äänioikeuden nähtiin vaarantavan kristillisen elämäntavan ja naisen roolin yhteiskunnassa ja perheessä, minkä vuoksi naisesta ei saanut tulla poliitikassa tasa-arvoista miehen kanssa, vaikka sukupuolten samanarvoisuus muuten kyllä tunnustettiin. Suurin osa piispoista ja papeista kuitenkin suhtautui naisten äänioikeuteen myönteisesti ja kun naisten äänioikeus sitten hyväksyttiin elokuun 20. päivänä vuonna 1920, piispat kehottivat naisia käyttämään heille myönnettyä oikeutta, vaikkakin naisia varoitettiin menemästä mukaan ”feministiseen hullutukseen”. Vuoden 1930 kiertokirjeessään *Casti Connubii* paavi Pius XI otti tiukan kielteisen kannan sellaisiin modernin ajan ilmiöihin kuin aviorikokset, ehkäisy, abortti ja naisten vääränlainen tasa-arvoisuus aviomiestensä kanssa.¹¹⁰

¹⁰⁸Puzo 1969, 21-22, 234, 395-396, 443 ; Cowie 1997, 196.

¹⁰⁹Leonard 2005, 80-81, 142, 147-148.

¹¹⁰Carey 2004, 74-75; Rubio 2007, 90.

Päinvastoin kuin *Humanae Vitae* vuosia myöhemmin, *Casti Connubii* sai hyvin kunnioittavan ja suorastaan ylistävänkin vastaanoton niin uskonnollisissa kuin maallisissakin lehdissä. Moni katolilainen, niin maallikkojen kuin papistonkin parissa, koki sen sisällön kuitenkin varsin raskaaksi, sillä se velvoitti esimerkiksi papiston aktiivisesti käsittelemään saarnoissaan seksiä, ehkäisyä, aborttia ja masturbaatiota. Lisäksi heidän oli kuulusteltava rippituolissa olevia aviopareja selvittääkseen käyttivätkö nämä ehkäisyä. Toisaalta katolisten perheiden kannalta *Casti Connubii* oli ongelma, koska vuonna 1930 koko maailma ja erityisesti Yhdysvallat kärsi pahasta lamakaudesta, joka oli alkanut vuonna 1929 ”mustana tiistaina”, jolloin pörssiromahdus syöksi maan lamaan. Moni perhe päättyi köyhyyteen, johon lisääntyvä lapsimäärä ei varsinaisesti tuonut helpotusta. Kuitenkaan *Casti Connubii* ei synnyttänyt suurta julkista vastarintaa ja nekin harvat, jotka käyttivät ehkäisyä, yleensä tunnustivat sen rippituolissa papilleen.¹¹¹

Vaikka Vatikaanin II kirkolliskokous ei ollutkaan varsinaisesti käsitellyt juuri naisten asemaa päätöksissään, se oli kuitenkin tunnustanut naisten oikeuden tasa-arvoiseen kohteluun. Tasa-arvoliike ja kirkolliskokouksen kannanotto synnyttivät Amerikan katolisessa kirkossa yhä kasvavia vaatimuksia naisten aseman parantamiseksi kirkossa. Naisliike vaati naisille oikeutta osallistua entistä enemmän ja näkyvämmiin kirkon päätöksentekoon ja teologiaan niin seurakunnissa kuin koko kirkonkin mittakaavassa ja suurempaa roolia liturgiassa. Lisäksi he vaativat sukupuolineutraalia uskonnollista kielenkäyttöä ja naisille oikeutta tulla vihityiksi papeiksi. Amerikan katolinen kirkko vastasi naisten vaatimuksiin perustamalla piispainkokouksessaan toimielimen vuonna 1972, joka oli tarkoitettu vastaamaan naisten huolenaiheisiin, mutta moni oli hyvin tyytymätön kyseisen elimen toimintaan ja päätöksiin.¹¹²

Muuttunut uskonnollisuus näkyi naisten lisääntyneenä aktiivisuutena. Katoliset ihmisoikeusliikkeet saivat riveihinsä runsaasti vahvistusta naisista. Muutos näkyi sääntökuntienkin elämässä. Ne alkoivat toimimaan entistä näkyvämmiin sosiaalisen yhdenmukaisuuden hyväksi esimerkiksi perustamalla ruokaloita kodittomille ja osallistumalla näkyvästi erilaisiin mielenosoituksiin. Vatikaani ja Amerikan katolisen kirkon johto suhtautui tällaiseen toimintaan varsin myötämieleisesti 1960-luvulla.¹¹³

¹¹¹ Greeley 2004, Tentler 2004, 72-76, 82-84, 86-87; 378-379.

¹¹² Gallup&Castelli 1987, 47; Gillis 1999, 118-119, 239-240; Steinfels 2003, 145, 254, 277, 293; Carey 2004, 142-143.

¹¹³ Gillis 1999, 96-97.

Kuitenkin naisten uskonnollisuudessa tapahtunut muutos toi sääntökuntien elämään toisenkin muutoksen, johon Vatikaani ja kirkon johto ei suhtautunut lainkaan niin myötämielisesti. Katolinen feministinen teologia alkoi nousta pinnalle juuri sääntökunnista, joissa oli alettu panostamaan yhä kasvavissa määrin naisten teologiseen koulutukseen. Itse paavi Pius XII oli perustanut jo niinkin varhain kuin vuonna 1943 Roomaan instituution, jossa koulutettiin naisia teologian opettajaksi. Sääntökuntiin kohdistuneita muutosvaatimuksia alettiin esittää jo 1950-luvulla, mutta vasta 1960-luvulla nunnat ja naispuoliset teologit todella kyseenalaistivat naisvaltaisten sääntökuntien käytännöt, tarkoituksen, päämäärät ja niiden miesvaltaisen johdon. Yliopistossa koulutettujen nuorten katolilaisten naisten määrän kasvun myötä perinteiset katoliset naisten vaimon, äidin ja nunnan roolit, kyseenalaistettiin. Naisten tasa-arvolike johti vaatimuksiin pappisviran avaamisesta naisille. Naispappeutta kannattavien määrä oli vielä minimaalinen vuonna 1965, mutta jo 15 vuoden kuluttua kannatus oli kasvanut niin suureksi, että kun paavi Johannes Paavali II vieraili Amerikassa ensimmäistä kertaa vuonna 1979, hänelle esitettiin julkinen toivomus pappisviran avaamisesta naisille.¹¹⁴

Samanaikaisesti sääntökuntien jäsenmäärät olivat syöksykierteessä. Siinä missä 1920-luvulla naisille tarkoitetut sääntökunnat kasvattivat valtavasti suosioaan Yhdysvalloissa, neljäkymmentä vuotta myöhemmin tilanne oli täysin päinvastainen eikä sääntökunnista eroavien määrä jäänyt hetkelliseksi ilmiöksi, vaan jatkui tasaisena aina vuosituhanen vaihteeseen asti. Lähtijöistä suurin osa oli nuoria naisia. Kun samanaikaisesti sääntökuntiin liittyvien ja hakeutuvien naisten määrä putosi rajusti, oltiin jo vuosituhanen vaihteessa tilanteessa, jossa aiemmin niin suurten sääntökuntien keski-ikä oli jo lähemmäs 70 vuotta ja usea sääntökunta oli todellisessa vaarassa kuolla sukupuuttoon Amerikassa. Samalla pienenevät jäsenmäärät johtivat siihen, että tehtävät, jotka olivat perinteisesti kuuluneet nunnille, kuten katolisten koulujen ja sairaaloiden ylläpitäminen, oli siirrettävä maallikoille. Toisaalta moni sääntökunta ei enää edes halunnut itselleen näitä perinteisiä tehtäviä, vaan vaativat oikeutta määritellä tehtävänsä uudelleen Vatikaanin II konsiilin hengessä.¹¹⁵

Myös papistossa tapahtui muutos 1960-luvun puolenvälin jälkeen. Pappien määrä oli 1920-luvulta lähtien aina 1960-luvun puoleenväliin asti kasvanut Yhdysvalloissa tasaisesti, mutta 1960-luvun loppupuolelle tultaessa pappien määrä alkoi laskea. Vuoteen 1977 mennessä noin 10 000 papin arvioitiin jo jättäneen

¹¹⁴ Gillis 1999, 96-97; Cornwell 2001, 185; Steinfels 2003, 278-279.

¹¹⁵ Gillis 1999, 96-98; Cornwell 2001, 184-185; McGreevy 2003, 129; Steinfels 2003, 326-327.

tehtävänsä. Samalla papiksi opiskelevien seminaarilaisten määrä kääntyi rajuun laskuun, mikä johti siihen, että useita seminaareja oli suljettava. Kun samanaikaisesti kuitenkin katolilaisten määrä oli kasvussa jouduttiin joitain kirkkoja jopa sulkemaan henkilöstöpulan takia. Sosiologien arvioiden mukaan useat syyt vaikuttivat pappien ja sääntökuntalaisten määrien vähenemiseen. Halu avioitua, tyytymättömyys Vatikaanin II kirkolliskokouksen tuomiin muutoksiin (joko niiden nopeuteen tai hitauteen), pettymys kirkon hallintoon tai omaan uskonnolliseen rooliin sekä kritiikki kirkon seksuaalietiikan opetusta kohtaan johtivat siihen, että yhä useampi pappi jätti ennen aikojaan virkansa. Kuitenkin pappispula johti seurakuntalaisten aktiivisuuden lisääntymiseen ja jotkut seurakunnat siirtyivät lähes kokonaan maallikoiden ylläpidettäviksi.¹¹⁶

Michaelin ja Kayn suhde on ilmeisen lämmin ja perustuu molemminpuoliseen kunnioitukseen ja luottamukseen, mutta Michaelin palatessa Sisiliasta muuttuneena miehenä ja hänen avioituessaan Kayn kanssa myös Kay muuttuu, vaikka se ei ole varsinaisesti sen enempää Michaelin kuin Kaynkaan tavoitteena. Kuitenkin mafioson vaimona eläminen asettaa tiettyjä vaatimuksia ja hitaasti Kay alkaa – Michaelin tapaan – taipua perinteen edessä mafioson vaimon rooliin.¹¹⁷

Viimeinen perinteen edessä taipuminen johtaa siihen, että Kay kääntyy katolilaiseksi. Joutuessaan viimein hyväksymään sen tosiasian, ettei hänen miehensä suinkaan ole vain tavallista kovaotteisempi oliiviöljykauppias, vaan kylmäverinen murhaaja, Kay yrittää ensin jättää miehensä. Tom Hagen kuitenkin vakuuttaa Kayn siitä, että kaikki mitä Michael on tehnyt, tämä on tehnyt perheensä, vaimonsa ja lastensa suojelemiseksi. Niinpä Kay palaa takaisin miehensä luokse ja tekee sen mitä naisen on tehtävä.¹¹⁸

A week after she returned to Michael she went to a priest for instruction to become a Catholic... She emptied her mind of all thoughts of herself, of her children, of all anger, of all rebellion, of all questions. Then with a profound and deeply willed desire to believe, to be heard, as she had done every day since the murder of Carlo Rizzi, she said the necessary prayers for the soul of Michael Corleone.¹¹⁹

Samalla Kay kastaa lapsensakin katolilaisiksi, vaikka Michael ei tästä pidäkään, koska protestanttisuus olisi hänestä amerikkalaisempaa. Kirkkokohtaus ei päässyt mukaan Coppolan *Kummisetä*-elokuvaan, vaikka Coppola olisi toivonutkin voivansa liittää sen elokuvaan. Kuvaillessaan kohtausen merkitystä Coppola

¹¹⁶ Fichter 1983, 486-487; Dolan 1985, 436-439; Gillis 1999, 247-249; Carey 2004, 119-120; Greeley 2004, 18.

¹¹⁷ Puzo, 358-368; *Kummisetä* (The Godfather) 1972.

¹¹⁸ Puzo 1969, 447.

¹¹⁹ Puzo 1969, 448.

sanoi että kohtauksen ei pitäisi olla millään tavalla uskonnollinen. Hänen tulkintansa mukaan Kayn kääntyminen katolilaiseksi ei itse asiassa edes ollut varsinaisesti uskonnollisuutta, vaan oljenkorsiin tarttumista pahuuden edessä.¹²⁰

Elokuvassa *Kummisetä II* Kayn ja Michaelin suhde muuttuu. Kay huomaa päätyneensä Michaelin omaisuudeksi, jonka liikkeitä Michael katsoo voivansa rajoittaa. Michael sulkee Kayn ja lapsensa täysin pois elämästään, keskittyen pelkästään bisneksiinsä ja kostonhimoonsa eikä kykene lohduttamaan edes Kayta, kun uskoo tämän kärsineen keskenmenon. Senaatinkuulusteluissa Kay vielä istuu uskollisena vaimona miehensä vierellä, mutta lopulta kaikki illuusionsa aviomiehestään menettänyt Kay nousee kapinaan ja päättää jättää Michaelin. Hän paljastaa, että hänen keskenmenonsa oli oikeasti abortti:¹²¹

It was an abortion, Michael, an abortion just like our marriage, something that's unholy and evil... I wouldn't bring another son of yours into the world, not as long as this Sicilian thing that's been going for two thousand....¹²²

missä vaiheessa Michael keskeyttää Kayn lyömällä tätä kasvoihin.

Se, että Coppola ja Puzo kirjoittivat Kayn hahmon tekemään abortin – katolisen kirkon silmissä syyllistymään kuolemansyntiin – jakaa elokuvakriitikoiden mielipiteitä. Elokuvakriitikko Peter Cowie ymmärtää Kayn toimintaa ja asettaa päävastuuseen Michaelin. Michael on monella tapaa jo luopunut perheestään ja kuten koko elokuvan aikana, kun hänen 'omaisuutensa' kääntyy häntä vastaan, Michael vastaa aggressiolla. Hän erottaa Kayn lapsistaan ja sallii tälle vain lyhyitä vierailuja lasten kanssa. Kun Kayn lasten hyvästely kestää liian kauan, Michael kävelee hitaasti Kayta kohti silmissään jääkylmä katse ja paiskaa oven tämän naaman edessä kiinni. Peter Cowien mielestä Michael syyllistyy kaikkein ankarimpaan rikokseen amerikkalaisitalialaisessa yhteisössä erottaessaan äidin lapsistaan.¹²³

Täysin päinvastaisella kannalla on elokuvakriitikko ja -historioitsija Carlos Clarens, joka syyttää kirjassaan *Crime Movies* Coppolaa siitä, että Kayn hahmo on molemmissa elokuvissa tavattoman tyhmä henkilöhahmo. Erityisen närkästynyt Clarens on siitä, että *Kummisetä II*:a Coppola ja Puzo kirjoittavat Kayn tekemään abortin ja Michaelin tapa paiskata ovi Kayn kasvojen edessä kiinni on hänestä täysin oikeutettua. Clarensin mukaan abortti liittyy Kayn elokuvasarjan muiden ”epäluonnollisten” angloamerikkalaisten joukkoon. Muut ”epäluonnolliset”

¹²⁰ Puzo 1969, 442-443; Cowie 1997, 34.

¹²¹ *Kummisetä II b* (The Godfather Part II) 1974, 0:34:40; Cowie 1997, 188.

¹²² *Kummisetä II b* (The Godfather Part II) 1974, 0:34:40.

¹²³ Clarens 1980, 287; Cowie 1997, 188.

ovat Clarensin mukaan ensimmäisessä elokuvassa esiintynyt tuottaja Jack Woltz – joka on pedofiili – ja toisen elokuvan senaattori Pat Geary – joka on prostituoitujen palveluksia käyttävä sadisti.¹²⁴

Kriitikkojen keskustelu kuvaa hyvin amerikkalaisen yhteiskunnan ja samalla Amerikan katolisen kirkon jakautumista aborttiasian suhteen. Kun *Casti Connubii* vuodelta 1930 nimesi abortin yhdeksi avioelämään mahdollisesti kuuluvaksi synniksi, amerikkalaiset piispat ohjeistivat papistoaan käsittelemään aborttia saarnois-
saan. Suurin osa näistä saarnoista osoitettiin naisille. Tämä osoitti kirkon hyvin kaksijakoista suhtautumista naisiin: toisaalta heidät nähtiin ”heikompana sukupuolena”, mutta seksuaaliasioiden suhteen naisia pidettiin perheen moraalisenä selkärankana miehen sijaan. Papisto näki nimenomaan naiset syypäänä ehkäisyn ja abortin yleistymiseen ja osoituksena naisen luonteenomaisesta itsekkyydestä, vaikka seurakuntapapisto ei juurikaan syyllistynyt saarnoissaan avoimeen naisvihaan. Huolestuneisuus laittomien aborttien yleistymisestä ja ehkäisyn käytöstä johti siihen, että papisto alkoi suuntamaan puheitaan erityisesti nuorille naimattomille naisille avioparien sijaan.¹²⁵

Abortti pysyi kuitenkin kirkonmiesten mielessä melko pienenä ongelmana aina 1960-luvun loppuun asti. Vatikaanin II konsiili ei ottanut siihen mitään uutta kantaa, mutta kun Iso-Britannia laillisti abortin vuonna 1967, keskustelu abortin sallimisesta käynnistyi todenteolla Yhdysvalloissakin. Koko keskustelu sidottiin osaksi seksuaalisuuden vapautumista ja naisten tasa-arvoon ja oikeuteen päättää omasta ruumiistaan. Vuonna 1973 Yhdysvaltojen korkein oikeus linjasi päätöksessään *Roe vs. Wade*, että osavaltioiden abortinvastaiset lait olivat perustuslain vastaisia. Katolisen kirkon kannalta päätös tuli äärimmäisen huonolla hetkellä, sillä tulinen keskustelu *Humanae Vitaesta* oli vasta päättynyt ja kirkon uskottavuus seksuaalietiikan suhteen oli aallonpohjassa. Piispojen vuonna 1975 antama abortinvastainen julistus sai viileän vastaanoton useimpien katolisten teologien ja seurakuntalaisten parissa. Siitä huolimatta piispat kampanjoivat puheissaan ja kirjoituksissaan raivokkaasti aborttia vastaan.¹²⁶

Roe vs. Wade päätöksestä eteenpäin abortti on ollut Amerikassa kuuma poliittinen, uskonnollinen ja moraalinen peruna, josta keskustellessa ei olla päästy yksimielisyyteen edes siitä, minkä keskustelun alle abortti tulisi edes liittää. Onko

¹²⁴Clarens 1980, 287.

¹²⁵Tentler 2004, 95-98.

¹²⁶Gillis 1999, 179-180, 183, 189; McGreevy 2003, 259, 277-278; Steinfelds 2003, 82-83; Carey 2004, 133-134.

abortti poliittinen, henkilökohtainen, uskonnollinen vai moraalinen asia? Kirkon hierarkian kanta abortin suhteen on yksinkertainen: abortti on vakava synti, jonka tekeminen johtaa välittömään ekskommunikaatioon kirkosta. Samalla abortin vastustaminen on johtanut yllättäviin liittolaissuhteisiin, kun katolinen kirkko on päätenyt vastustamaan aborttia yhdessä kristillisen oikeiston ja evankelikaalisten kanssa.¹²⁷

Katolilaiset maallikot ja teologit sen sijaan jakaantuivat aborttiasian suhteen. Vuodesta 1974 lähtien yhä kasvava joukko katolilaisia on kääntynyt puoltamaan korkeimman oikeuden päätöstä. Vuonna 1984 tehdyssä tutkimuksessa 60 prosenttia katolisista hyväksyi raiskauksen ja inestin aiheuttaman raskauden abortoimisen, mutta samalla 65 prosenttia vastusti kaikille mahdollista aborttia ja 60 prosenttia kannatti aborttioikeuden rajaamista lainsäädännöllä. Katolilaiset eivät kuitenkaan suuremmin poikkeaa mielipiteiltään liberaaleista protestanteista ja osa katolilaisista on jopa sitä mieltä ettei suhtautuminen aborttiin vaikuta siihen, onko ihminen hyvä vai huono katolilainen.¹²⁸ Mielipiteet ja näkemykset abortin suhteen siis jakavat katolisia ja näin ollen katsojien oman vakaumuksen varaan jää sekin, miten he näkevät Kayn teon.

¹²⁷ Gillis 1999, 179-180, 183, 189; McGreevy 2003, 259, 277-278.

¹²⁸ Gillis 1999, 179-180, 182-183, 242-244; Gibson 2003, 66; Carey 2004, 133-135.

3. Sovituksen, synnin ja pahuuden teemat elokuvassa *Kummisetä III*

3.1. Murhattiinko paavi? - Kolmen paavin vuosi ja Vatikaanin pankkiskandaali

Vuotta 1978 kutsutaan nimellä ”kolmen paavin vuosi”, koska tuolloin peräti kolme eri miestä istui eri aikoina Pietarin istuimella. He olivat Paavali VI, Johannes Paavali I ja Johannes Paavali II.

Paavali VI eli Giovanni Battista Montini valittiin paaviksi vuonna 1963. Hänen edeltäjänsä paavi Johannes XXIII oli kutsunut koolle kirkon uudistamiseen tähtäävän Vatikaanin II kirkolliskokouksen vuonna 1962.¹ Kun Johannes XXIII kuoli, vastuu konsiilin jatkamisesta päätökseen siirtyi Paavali VI:n harteille, joka johti konsiilin menestyksekkääseen päätökseen.²

Vaikka Paavali VI olikin monella tavalla edeltäjänsä linjoilla ja uudisti paaviutta näkyvästi esimerkiksi osallistumalla ekumeniaan kaikkia edeltäjiään vahvemmin, hänen jälkimaineensa on ristiriitainen.³ Estääkseen kirkon hajoamisen Paavali VI teki joitain myönnytyksiä konservatiiveille, mikä ei kuitenkaan tyydyttänyt ketään. Konservatiivit eivät olleet tyytyväisiä myönnytysten määrään, liberaalit taas kokivat, ettei niitä olisi pitänyt tehdä lainkaan.⁴

Paavi sai jo eläessään pilkkanimen Hamlet, koska hän ei arvostelijoidensa mielestä osannut tehdä päätöksiä. Kaikkein vahvimmin paavin maineeseen vaikutti hänen vuonna 1968 julkaisemansa kiertokirje *Humanae Vitae*, jossa paavi otti kantaa ehkäisyyn ja kielsi sen käytön katolilaisilta. Paavali VI oli järkyttänyt ihmisiä jo vuosia aiemmin, kun hän veti ehkäisyopetuksen käsittelyn pois kirkolliskokoukselta oman päätösvaltansa alle. Useita vuosia myöhemmin julkaistu kiertokirje shokeerasi katolilaisia, koska ehkäisyä käsitellyt asiantuntijakomitea oli paaville luovuttamassaan lausunnossa päättänyt suosittelemaan ehkäisyopetuksen muuttamista ehkäisylle myönteiseksi.⁵ Paavin kantaa on pidetty konservatiiviseksi tiedetyn kuurian suorittaman lobbauksen ansiona ja kiertokirje nostatti katolilaisissa julkisten vastalauseiden myrskyn. Monet seurakuntalaiset ja jopa papit jättivät kirkon protestina kiertokirjettä vastaan. Vastustus ja kiertokirjeen synnyttämä

¹ Hebblethwaite 1984, 435.

² Hebblethwaite 1993, 13, 318; Heininen 2004, 160.

³ Hebblethwaite 1993, 1-2, 7, 345-346.

⁴ Hebblethwaite 1993, 13, 339-340, 344-347.

⁵ Hebblethwaite 1986, 37-38; Hebblethwaite 1993, 299, 443, 515-519.

raivo järkytti Paavali VI:a niin, ettei hän enää koskaan tämän jälkeen julkaissut kiertokirjeitä.⁶

Paavali VI kuoli sydänkohtaukseen kesällä 1978. Ennätysasuuri konklaavi kokoontui valitsemaan uutta paavia elokuun 25. päivänä ja uusi paavi oli valittu jo seuraavana päivänä. Valituksi tuli Venetsian patriarkka, kardinaali Albino Luciani. Hän teki paaviuden historiaa valitsemalla ensimmäisenä paavina itselleen kaksoisnimen Johannes Paavali molempien edeltäjiensä kunniaksi.⁷

Luciania ei oltu pidetty ennakkosuosikkina eikä hänen nimeään oltu mainittu median spekuloidessa tulevasta paavista. Omien sanojensakin mukaan hän oli korkeintaan C-listan ehdokas paaviksi. Yllättävä valinta ja paavinvaalin nopeus sai osan uskomaan, että Lucianin valinta oli Pyhän Hengen erityistä työtä. Kyynisemmat taas uskoivat, että Luciani tuli valituksi, koska osa kardinaaleista halusi estää konservatiiviseksi tiedetyn kardinaali Giuseppe Sirin valinnan paaviksi.⁸

Johannes Paavali I ihastutti katolilaisia vaatimattomuudellaan ja ujolla hymyllään, mistä hän sai heti lisänimen ”hymyilevä paavi”. Johannes Paavali I kieläytyi perinteisestä paavin kruunauksesta eikä halunnut, että häntä kannettaisiin kantotuolilla. Ilmeisen huumorintajuisen Johannes Paavali I:n katsottiin muistuttavan enemmän Johannes XXIII:a kuin etäisenä pidettyä Paavali VI:a. Yhtäläisyydet Johannes XXIII:n ja Johannes Paavali I:n välillä herättivät monissa katolilaisissa toiveita siitä, että uudistukset kirkossa jatkuisivat.⁹

Albino Luciani oli kirkollisen kasvatuksen asiantuntija. Hän oli syntynyt vaatimattomissa oloissa vuonna 1912 Pohjois-Italiassa Canale d'Agordon pienessä kylässä, jossa oli noin tuhatkunta asukasta. Luciani vihittiin papiksi vuonna 1935. Vuonna 1946 hän valmistui teologian tohtoriksi ja toimi pappisseminaarin opettajana siitä eteenpäin. Vuonna 1958 paavi Johannes XXIII vihki Lucianin Vittorio Veneton hiippakunnan piispaksi. Luciani työskenteli hiippakunnassa kymmenen vuotta, kunnes hänet vuonna 1969 siirrettiin Venetsian patriarkaksi, jolloin hänetä tuli myös kardinaali. Teologina Luciani oli monella tapaa arvoituksellinen; hän oli toisaalta konservatiivi, mutta toisaalta joiltain kannanotoiltaan hän vaikutti uudistusmieliseltä. Hän esimerkiksi ollessaan vielä kardinaali onnitteli lehdistön kautta koeputkihedelmöityksen avulla syntyneen brittiläisen lapsen vanhempia,

⁶ Hebblethwaite 1986, 37-38; Hebblethwaite 1993, 539; Heininen 2004, 160-163; Hanska 2005, 166-168.

⁷ Cornwell 2004, 62; Heininen 2005, 166-167.

⁸ Greeley 1978, 132; Yallop 1984, 80; Cornwell 1989, 8-9.

⁹ Greeley 1978, 162; Cornwell 2004, 62-63; Heininen 2004, 166-167; Hanska 2005, 169.

vaikka mainitsikin paavi Pius XII:sta aikanaan kieltäneen keinotekoisien hedelmöityksen käytön.¹⁰

Syyskuun 28. päivänä 1978 Vatikaani ilmoitti paavi Johannes Paavali I:n kuolleen keskellä yötä vuoteeseensa sydänkohtaukseen. Paavin valtakausi oli kestänyt ainoastaan 33 päivää ja oli näin ollen yksi historian lyhyimmistä paavin valtakausista. Uutinen oli shokki koko maailmalle; paavi oli ollut kuollessaan vasta 66-vuotias eikä julkisuudessa ollut esitetty mitään tietoja siitä, että paavin terveydentila olisi ollut heikko.¹¹

Kardinaalit kokoontuivat kriisitunnelmissa vuoden 1978 toiseen konklaaviin. Johannes Paavali I:n yllättävän kuoleman vuoksi tunnelma oli varsin kamottavakin kardinaalien ja sivullisten yrittäessä arvioida kardinaalien terveydentilaa ja siten heidän mahdollisuuksiaan kestää paaviuden tuomat taakat. Paaviksi valittiin Krakovan arkkipiispa-kardinaali Karol Wojtyła. Hän oli jo ensimmäisessä konklaavissa saanut muutaman äänen, mutta oli silti myös melko yllättävä valinta. Hän ei ollut kuurian ehdokas paaviksi, vaan kuuria-kardinaalit olivat jälleen tukenet Giuseppe Siriä. Paaviksi tultuaan Wojtyła valitsi itselleen nimen Johannes Paavali II. Hän oli ensimmäinen ei-italialainen paavi sitten vuoden 1522 ja kaikkien aikojen ensimmäinen puolalainen paavi. Jo varhain lehdistö kiinnitti huomiota Wojtyłan teologiseen konservatiivisuuteen.¹²

Paavi Johannes Paavali I:n äkkinäisestä kuolemasta alkoi nopeasti liikkua erilaisia huhuja ja salaliittoteorioita. Niille loi pohjaa Vatikaanin virallisen ja epävirallisen tiedotuksen paha yskähtely, jonka vuoksi julki annettiin ristiriitaisia tietoja, joita myöhemmin korjailtiin. Ensimmäinen julki tullut tieto paavin kuolemasta oli, että hänet olisi löytänyt kuolleena sängystä sisar Vincenza niminen nunn, joka oli ollut tuomassa paaville kahvia. Kuolleen paavin sylistä oli löytynyt kuurian asiakirjoja, joita hän olisi lukenut ennen kuolemaansa.¹³

Pian Vatikaani kuitenkin korjasi ensimmäistä tiedonantoa: paavin ruumiin löysi paavin yksityissihteeri isä John Magee. Paavin sylistä ei löytynyt asiakirjoja, vaan Tuomas Kempiläisen kirja *Kristuksen seuraamisesta*. Ristiriitaiset tiedot eivät loppuneet tähän: eräiden lähteiden mukaan paavin ruumis olisi löytynyt oikeasti tuntia aiemmin kuin oli julkisesti kerrottu ja hän olisi lukenut jesuiitoille osoitetun puheen luonnosta. Huhut muuttuivat entistä villimmiksi: ruumisauto ja

¹⁰ Greeley 1978, 132-133, 138-139; Cornwell 1989, 7-8.

¹¹ Hebblethwaite 1986, 38; Cornwell 1989, 9-10.

¹² Greeley 1978, 177, 186-187, 218-226; Hebblethwaite 1986, 38-39; Cornwell 2004, 64-66.

¹³ Greeley 1978, 177; Cornwell 1989, 9-10, 13-14, 19-20; Heininen 2004, 164.

hautausurakoitsijat oli huhujen mukaan tilattu paikalle jo puolta tuntia ennen paavin ruumiin löytymistä; että paavi oli ollut hyvässä fyysisessä kunnossa ja että korkea-arvoisia kirkonmiehiä olisi liikkunut Vatikaanin alueella tuona yönä. Myös paavin kuolinsyy joutui kritiikin kohteeksi: millä perusteilla lääkäri – joka huhujen mukaan ei ollut koskaan edes tutkinut paavia tämän ollessa elossa – saattoi julistaa kuolinsyyksi sydänkohtauksen, vaikka ruumiinavausta ei tehty? Oliko paavin ruumis balsamoitu poikkeuksellisella kiireellä? Oliko paavi murhattu, ja Vatikaani yritti salata sen kieltäytymällä tekemästä ruumiinavausta paaville? Ja jos paavi murhattiin, kuka murhan takana oli? Liberaalit, vapaamuurarit, KGB? Andrew Greeley kertoo kirjassaan *The Making of the Popes 1978* miten salaliittoteoriat ja usko siihen, että kuuria oli murhannut paavin levisivät kulovalkean tavoin vain muutamassa päivässä, kun uutinen paavin kuolemasta tuli julkisuuteen.¹⁴

Salaliittoteorioista kenties kuuluisimman esitti brittiläinen rikoskirjailija David A. Yallop vuoden 1982 kirjassaan *In Gods name: An Investigation into the Murder of Pope John Paul I*. Hänen mukaansa paavi Johannes Paavali I päätyi kuurian korkea-arvoisten kirkonmiesten murhaamaksi, koska aikoi erottaa Vatikaanin pankkia eli IOR:ä johtavan piispa Paul Marcinkuksen ja käynnistää tutkimukset pankin toiminnasta. Tutkimukset taas olisivat tuoneet päivänvaloon pankin ja kuurian yhteydet järjestäytyneeseen rikollisuuteen ja vapaamuurareihin. Lisäksi liberaali paavi aikoi vaihtaa muitakin kuurian virkamiehiä ja uudistaa Vatikaanin opetuksen ehkäisystä kumoamalla *Humanae Vitaen*. Estääkseen tämän mafia yhdessä korruptoituneiden kirkonmiesten kanssa myrkytti paavin iltateen ja yritti myöhemmin salata totuuden medialta. Yallopin mukaan murhaan ja salaliittoon syyllistyivät piispa Paul Marcinkus, kardinaalivaltiosihteeri Jean Villot, Chicagon arkkipiispa-kardinaali John Cody, mafiaan yhteyksissä olevat pankkiirit Michele Sindona ja Roberto Calvi sekä Licio Gelli, joka johti rikollista vapaamuurariloosia Propaganda Duea eli P2:a.¹⁵ Vaikka David Yallopin kirja onkin vauhdikkaasti kirjoitettu, Yallop ei juuri esitä todisteita hurjien väitteidensä tueksi. Lisäksi jotkut Yallopin kirjassaan mainitsevat motiivit murhalle ovat melko kaukaa haetun tuntuisia.

Yallopin ja muiden salaliittoteorioille toi lisää uskottavuutta vuosina 1972-1982 paljastuneet lukuisat taloudelliset väärinkäytökset ja skandaalit, joihin Vatikaanin pankki ja korkea-arvoiset kirkonmiehet olivat sekaantuneet. Vuonna

¹⁴Greeley 1978, 175, 179-181; Cornwell 1989, 13-20; Hanska 2005, 169-170.

¹⁵Yallop 1984.

1982 Milanossa toiminut Banco Ambrosiano, joka teki yhteistyötä IOR:n kanssa, romahti ennätysmäisesti. Tilitutkimuksissa paljastui, että pankin tileiltä puuttui 1.3 miljardia dollaria. Yhtymäkohdat vuoden 1974 pankkiskandaaliin, jolloin Yhdysvalloissa romahti samanlaisissa oloissa Franklin National Bank ja Italiassa Banca Privata Finanziaria, olivat liiankin selvät. Jo vuonna 1972 FBI oli epäillyt IOR:n sotkeutuneen väärennettyjen ja varastettujen velkakirjojen pesuun.¹⁶

Kaikki skandaalit kietoutuivat kolmen miehen, Michele Sindonan, Roberto Calvin ja Paul Marcinkuksen ympärille. Michele Sindona johti Franklin National Bankia ja Banca Privata Finanziariaa, Roberto Calvi taas oli Banco Ambrosianon johtaja. Molemmat toimivat lisäksi Vatikaanin pankin IOR:n finanssineuvojina, jonka johtaja piispa Marcinkus oli. Poliisin tutkimukset paljastivat, että Sindonalla ja Calvillä oli yhteyksiä järjestäytyneeseen rikollisuuteen ja Licio Gellin P2:een.¹⁷

Sindona ja Calvi molemmat pääsivät kontaktiin Vatikaanin kanssa paavi Paavali VI:n kautta. Ollessaan vielä Milanon arkkipiispa Montinin sihteeri Pasquale Macchi tutustutti tulevan Paavali VI:n Michele Sindonaan, joka auttoi Montinia keräämällä rahaa tämän hyväntekeväisyshankkeisiin. Paaviksi tultuaan Paavali VI tapasi Sindonan vuonna 1969 ja antoi tälle valtuudet myydä Vatikaanin osakkeet maailmanlaajuisesta rakennus- ja kiinteistöyhtiöstä Società Immobiliaresta, jotta Vatikaani pystyisi parantamaan kassavajettaan. Kun Sindona siirtyi Yhdysvaltoihin vuonna 1971, Roberto Calvi korvasi hänet Vatikaanin finanssineuvojana. Piispa Paul Marcinkus nousi IOR:n johtoon paavi Paavali VI:n määräyksestä vuonna 1969.¹⁸

Sindonan ja Calvin toimintatavat muistuttivat toisiaan. He hankkivat itselleen erilaisia yrityksiä ja pankkeja joko ostamalla tai sitten valtaamalla ne ja nostattivat keinotekoisesti osakkeidensa arvoa voidakseen myöhemmin myydä ne. Molemmat perustivat lukuisia erilaisia yhtiöitä, joiden välillä rahat kulkivat. He auttoivat rikollisia pesemään rahansa pankeissaan ja siirsivät laittomasti pankkien sa ja muiden yritystensä varoja rikollisille.¹⁹

Molempien miesten kohtalotkin olivat samanlaisia. Sindonan Franklin National Bank ja Banca Privata Finanziaria romahtivat vuonna 1974. Sindona päätyi lukuisten värikkäiden vaiheiden jälkeen, yritettyään esimerkiksi lavastaa oman kidnappauksensa, vankilaan, jossa hän kuoli maaliskuussa 1986 juotuaan myrky-

¹⁶Cornwell 1989, 15-16, 131-132; Hebblethwaite 1993, 618.

¹⁷Cornwell 1989, 15-16, 131-132; Hebblethwaite 1993, 618.

¹⁸Cornwell 1989, 41; Hebblethwaite 1993, 618, 623.

¹⁹Cornwell 1989, 93-94, 130-133.

tettyä kahvia. Murhaajaa ei ole saatu selville. Calvin onni puolestaan kääntyi vuonna 1981, jolloin hänet tuomittiin neljäksi kuukaudeksi vankeuteen veropetosista. Hän sai senkin jälkeen jatkaa Banco Ambrosianon johdossa ja Vatikaanin pankki jatkoi yhteistyötä hänen kanssaan aina kesäkuuhun 1982, jolloin Banco Ambrosianon osakekupa puhkesi ja pankki alkoi romahtaa. Calvi pakeni maasta välttääkseen syytteet. Hänet löydettiin Lontoosta 18. kesäkuuta 1982 Blackfriars-sillan alta hirttoköydestä. Kuolinsyyksi todettiin aluksi itsemurha, mutta uusimmissa tutkimuksissa on päädytty pitämään Calvin kuolemaa murhana, josta vastuussa ovat todennäköisesti Licio Gelli ja sisilialainen Corleones-mafiaperhe. Todennäköisesti Calvin yksityissihteerikin, joka kuoli pudottuaan Banco Ambrosianon rakennuksen ylimmästä kerroksesta kadulle päivää Calvin kuolemaa myöhemmin, murhattiin.²⁰

Skandaalien kaikki yksityiskohdat ja niihin johtaneet tapahtumat eivät ole tähänkään päivään mennessä kunnolla selvinneet viranomaisille. Näin ollen sekin, mitä paavi Paavali VI, Vatikaanin pankki ja sitä johtanut piispa Paul Marcinkus todella tiesivät Sindonan ja Calvin toimintatavoista on selvittämättä. Vaikka IOR kokikin kaikissa skandaaleissa valtavat rahalliset tappiot, monet ovat yhä vakuutuneita siitä, että Marcinkus tiesi Calvin ja Sindonan epärehellisistä keinoista ja siitä, että nämä käyttivät Vatikaanin nimeä hyväkseen, mutta katsoi sitä läpi sormiensa. Hänen uskotaan auttaneen Calvia ja Sindonaa esimerkiksi kirjoittamalla vuonna 1981 vankilasta vapautuneelle Calville niin sanotut tukikirjeet, joiden avulla tämä saattoi jatkaa Banco Ambrosianossa. Eräiden arvelujen mukaan Marcinkus aktiivisesti osallistui pankkihuujauksiin hyötyäkseen niistä taloudellisesti.²¹

Todisteita näille väitteille ei ole juuri saatu. Vuoden 1972 tutkimuksissa FBI totesi, ettei Marcinkus ollut väärinkäytöksistä tietoinen. Vuoden 1982 skandaalin jälkeen Italian poliisi yritti saada Marcinkuksen kuulusteltavaksi, mutta Marcinkus vältti sen pysyttelemällä Vatikaanin alueella aina eläkkeelle jäämiseensä saakka, jolloin hän muutti takaisin Yhdysvaltoihin. Hän kiisti loppuun asti, että olisi tuntenut henkilökohtaisesti Sindonan ja Calvin, vaikka myönsikin, että hänen toimistonsa oli tehnyt näiden kanssa yhteistyötä. Banco Ambrosianon romahduksen myötä IOR myöntyi vuonna 1984 maksamaan 250 miljoonaa dollaria Banco Ambrosianon velkojille, jotka syyttivät IOR:n olevan osavastuussa pankin veloitusta.²²

²⁰ Cornwell 1989, 16, 94-95; Hebblethwaite 1993, 618; Dickie 2004, 363-364.

²¹ Cornwell 1989, 18-19, 41, 94-95; Hebblethwaite 1993, 278, 623.

²² Cornwell 1989, 48, 94-95, 133-136; Cornwell 2001, 59.

Englantilainen toimittaja ja historioitsija John Cornwell laati vuonna 1989 Vatikaanin pyynnöstä puolueettoman tutkinnan paavi Johannes Paavali I:n kuolemasta ja siihen johtaneista syistä. Cornwellin tulos oli, että paavia ei murhattu, mutta sen sijaan Vatikaanin viranomaiset syyllistyivät useisiin laiminlyönteihin, jotka maksoivat paavin hengen. Luciani oli vakavasti sairas jo tullessaan valituksi paaviksi, mutta hänen lääkityksestään ja terveydentilansa valvonnasta ei huolehdittu. Lisäksi paavi hukutettiin työhön ja muuten kuuria jätti hänet käytännössä yksin ilman ystäviä. Paavi kuoli ilmeisesti veritulppaan. Cornwell esittää hypoteesin, että paavi kuoli mahdollisesti työhuoneensa lattialle, josta paavin yksityisihmiset nostivat paavin ruumiin paniikissa vuoteeseen, jottei kukaan saisi tietää, että paavi oli jätetty yksin. Sen jälkeen he poistuivat huoneesta ”löytääkseen” paavin ruumiin uudelleen sopivammalla ajalla. Sisar Vincenza ehti kuitenkin huoneeseen ennen heitä ja löysi kuolleen paavin, mutta tämä yksityiskohta muutettiin myöhemmin, jottei kukaan saisi mahdollisuutta kehitellä tarinoita nunnasta paavin makuuhuoneessa. Mitä taas Marcinkukseen tuli, Cornwellin mielestä Marcinkus ei ollut tietoisesti osallistunut Sindonan ja Calvin rikoksiin, mutta syyllistyi kyllä välinpitämättömyyteen ja siihen että yritti tuoda maallisen bisnesmaailman ajattelun kirkkoon – mikä oli osaltaan synnyttämässä skandaalia, kun moraalista edustava organisaatio paljastui olevan kytköksissä talousrikoksiin.²³

3.2. Kummisetä III:n juoni

Kummisetä III sijoittuu vuoteen 1979, vaikka elokuvassa kuvatut tapahtumat todellisuudessa sattuiivat vuotta aiemmin. Michael Corleonen johtama rikollisperhe on paisunut valtavaksi miljardiomaisuutta hallitsevaksi organisaatioksi, ja Michaelista itsestään on tullut eräänlainen lakimiestensä välityksellä toimiva ”rockefeller”, joka ei enää henkilökohtaisesti sekaannu kyseenalaisempiin bisneksiin. Iän, diabeteksen ja syyllisyydentuntojensa rasittama Michael haluaa irrottautua lopullisesti rikollisesta maailmasta ja siirtää perheensä lailliseen liiketoimintaan taatakseen paremman elämän lapsilleen. Tämä ei kuitenkaan osoittautu helpoksi, kun Michaelin edesmenneen isoveljen Sonнын avioton poika Vincent Mancini liittautuu mafioso Joey Zazan kanssa. Michael ottaa Vincentin siipiensä suojaan tarkoituksenaan koulia tästä seuraaja itselleen.²⁴

Yrityksissään parantaa mainettaan suuren yleisön silmissä ja helpottaakseen syyllisyyttään Michaelista on tullut suuri hyväntekijä, mikä on tuonut hänet teke-

²³ Cornwell 1989, 261-276; Heininen 2004, 165; Hanska 2005, 173.

²⁴ *Kummisetä III* (The Godfather Part III) 1990, 0:00:25-0:37:46.

misiin katolisen kirkon kanssa. Elokuvan alussa kirkko palkitsee Michaelin myöntämällä tälle Pyhän Sebastianin ritarikunnan jäsenen kirkollisessa seremoniassa.²⁵ Pian Michaelin siunannut arkkipiispa Gilday pyytää Michaelilta apua: Vatikaanin pankkia johtava Gilday on mennyt luottamaan vääriin ihmisiin ja nyt pankin tileiltä puuttuu 769 miljoonaa dollaria. Gilday tarjoaa Michaelille mahdollisuuden pestä puhtaaksi perheen verirahat Vatikaanin suosiollisella avustuksella. Kummisetä on luonnollisesti valmis auttamaan ystäväänsä ja suostuu lahjoittamaan kirkolle 500 miljoonaa dollaria. Vastineena Gilday lupaa järjestää asiat niin, että Corleonet saavat päätösvalan Vatikaanin osittain omistamassa maailmanlaajuisessa rakennus- ja kiinteistöyhteisö Immobiliaressa.²⁶

Kauppa vahvistetaan Yhdysvalloissa ilman suurempia ongelmia. Sen sijaan Vatikaanissa, jossa muiden Immobiliaren osakkaiden tulisi vain muodollisesti hyväksyä kauppa ennen paavin lopullista vahvistusta, asiat eivät sujukaan niin hyvin. Immobiliaren muut osakkaat, johdossaan pankkiiri Keinszig ja eteerisesti hymyilevä Lucchesi, ilmoittavat että kauppaa ei hyväksytä ainakaan näillä ehdoilla. Arkkipiispa kohottelee harteitaan ja vakuuttaa, että tämä on vain tilapäinen viivästys, mutta kunhan vakavasti sairaana oleva paavi toipuu, paavi tulee järjestämään asiat.²⁷ Samanaikaisesti Michaelin tytär Mary ja Vincent Mancini rakastuvat toisiinsa.²⁸

Yrittäessään maksaa itsensä ulos mafiamaailmasta Michael joutuu keskelle röyhkeää helikopterihyökkäystä, jossa Yhdysvaltojen mafiapäälliköitä tapetaan. Michael on harvoja henkiin jääneitä ja uskoo, että isku oli suunnattu juuri häntä vastaan. Pääepäilyksi tulee keikarimainen Joey Zaza, joka loukkaantui Michaelille siitä, että tämä syrjäytti hänet bisneksistä, mutta Michael uskoo, että joku muu ohjailee Zazaa taustalta. Diabetesta sairastavan Michaelin maatessa sairaalassa Vincent Mancini ampuu Joey Zazan keskellä uskonnollista kulkuetta Michaelin sisaren Connien käskystä.²⁹

Toivuttuaan Michael vie perheensä Sisiliaan oopperalaulajaksi ryhtyneen poikansa Anthonyn ensi-iltaan. Paikalle saapuu myös Michaelin entinen vaimo Kay, jonka kanssa Michael yrittää hieroa sopua kaikkien vuosien jälkeen. Ensimmäisen kerran elämässään Michael myöntää Kaylle että hänen rakkautensa perhetään kohtaan on johtanut hänen oman moraalinsa tuhoutumiseen. Toisaalta Mic-

²⁵ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 0:02:30-0:05:45.

²⁶ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 0:37:41-0:41:11.

²⁷ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 0:41:11-0:51:22.

²⁸ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 0:51:22-0:53:45, 1:09:40-1:13:21.

²⁹ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 0:54:43-1:05:14, 1:13:21-1:16:29.

hael kuitenkin vaikuttaa kykenemättömältä ymmärtämään, että hänen halunsa muuttua tulee joidenkin henkilöiden, erityisesti Kayn mielestä liian myöhään.³⁰

Samalla Michael pyrkii ottamaan selvää, kuka suunnitteli iskun häntä vastaan. Epäilyt kohdistuvat Michaelin vanhaan perheystävään, mafiamaailman suuren rauhantekijänä esiintyvään don Altobelloon, joka on vetäytynyt Sisiliaan eläkkeelle. Hänen kauttaan taas löytyvät yhteydet arkkipiispa Gildayhin, Keinsziin ja Lucchesiin, ”todelliseen mafiaan”.³¹

Sisiliassa Michael joutuu kohtaamaan entistä enemmän menneisyyden aaveita, kuten muiston ensimmäisestä vaimostaan Apolloniasta ja tämän kuolemasta Michaelin sijaan mafiasodassa. Halu säästää Mary mafiavaimon kohtalolta saa hänet vastustamaan raivokkaasti Maryn ja Vincentin orastavaa rakkaussuhdetta.³²

Vatikaanin virkailijoiden väärinkäytökset saavat Michaelin hakemaan apua rehelliseksi ja hyväksi mieheksi tiedetyltä kardinaali Lambertolta, jolle Michael uskoutuu juonitteluista. Samassa tapaamisessa Michael päätyy ripittäytymään ensimmäisen kerran yli 30 vuoteen ja hakemaan anteeksiantoa kirkolta ja Jumalalta siitä, että määräsi veljensä Fredon tapettavaksi. Vaikka Lamberto tuokin julki epäilynsä siitä, ettei usko Michaelin todella muuttuvan, hän antaa tälle synninpäästön. Michael puolestaan vakuuttuu Lambertin hyvydestä ja haluaa suojella tätä, jotta Lamberto todella voisi muuttaa asioita.³³

Pitkään sairastellut paavi Paavali VI kuolee ja konklaavi kokoontuu valitsemaan uutta paavia. Valituksi tulee kardinaali Lamberto, joka ottaa nimekseen paavi Johannes Paavali I. Hän käynnistää tutkimukset Vatikaanin pankissa, mikä saa Gildayn tukijoineen paniikkiin. Pankkiiri Keinszig katoaa kiinnijäämisen pelossa ja hermostunut Gilday joutuu selittämään muuttunutta tilannetta Lucchesille.³⁴

Samanaikaisesti don Altobello Lucchesin ohjeistuksen mukaisesti hankkii Mosca-nimisen legendaarisen palkkatappajan hankkiutumaan eroon Michael Corleonesta. Mosca lähtee tapporetkelle papiksi pukeutuneena ja ensimmäinen uhri on Michaelin ystävä don Tommasino.³⁵ Michael tajuaa että kukaan –edes paavi – ei ole turvassa tappajilta. Menneiden syntiensä taakan alla kamppaileva Michael ei kuitenkaan enää mielestään pysty suojelemaan perhettään, joten Vincent Mancini

³⁰ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 1:53:00-1:58:31; Cowie 1997, 188-189, 197.

³¹ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 1:21:28-1:24:42.

³² Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 1:27:06-1:27:50.

³³ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 1:34:42-1:40:20.

³⁴ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 1:40:26-1:40:42, 1:58:32-2:01:02.

³⁵ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 1:43:08-1:44:40, 1:46:40-1:47:24, 1:52:15-1:53:00.

lupautuu ottamaan vastuun perheen suojelusta. Ennen suostumistaan tähän Michael vaatii Vincentia kuitenkin katkaisemaan suhteensa Michaelin tyttäreeseen Maryyn. ”Se on hinta, joka sinun on maksettava tästä elämästä, jonka olet itsellesi valinnut”, Michael sanoo veljenpojalleen, joka hetken itsensä kanssa kamppailtuaan suostuu. Niinpä Michael ja hänen lähimmät miehensä tunnustavat Vincentin Vincent Corleoneksi ja uudeksi don Corleoneksi.³⁶

Anthony'n oopperan ensi-ilta alkaa. Samalla kun Mosca väijyy papinpuvussa oopperasalissa tilaisuutta ampua Michael, Corleonen mafiosot lähtevät liikkeelle Vincentin ohjeiden mukaisesti tehdä tilit selviksi perheen vihollisten kanssa. Connie Corleone myrkyttää oopperassa olevan don Altobellon, Keinszig tukahdutetaan tyynyllä ja hänen ruumiinsa päätty roikkumaan hirttoköydessä roomalaisen sillan alle, ikään kuin itsemurhan tehneenä. Michaelin pitkäaikainen henkivartija Calo uhraa oman henkensä tappaakseen Lucchesin ja Michaelin ’oikea käsi’ Al Neri matkaa Vatikaaniin, jossa hän ampuu palatsissa keskellä yötä hiipäilevan arkkipiispa Gildayn. He eivät kuitenkaan yrityksistään huolimatta ehdi pelastaa paavia, jolle Gilday ja muut salaliittolaiset ovat juottaneet myrkytettyä teetä. Paavin ruumiin löytää nunna, jonka nimi lopputekstien mukaan on sisar Vincenza. Samanaikaisesti Michael Corleone seuraa poikansa oopperaa, joka huijautuu Kristuksen ristiinnaulitsemiseen ja ylösnousemiseen.³⁷

Oopperan päätyttyä Corleonen perhe siirtyy oopperatalon rappusille, jolloin Mosca ehtii ampua kohti Michaelia ennen kuin joukko oopperaa seuraamassa olleista papeista tarttuu häneen ja estää häntä ampumasta uudelleen, minkä jälkeen Vincent ampuu hänet. Michael on juuri pysähtynyt riitelemään Maryn kanssa Vincentistä ja Moscan ampuma luoti osuukin Michaelin sijasta Maryyn, joka kuolee isänsä käsivarsille.³⁸

Elokuvan viimeisessä kohtauksessa epämääräistä aikaa myöhemmin valkohiuksinen ja mahdollisesti sokeutunut Michael istuu ypöyksin sisilialaisella pihalla tuijottaen eteensä, kunnes hitaasti hänen ruumiinsa kaatuu eteenpäin pölyiselle pihalle. Ainoastaan pihalla liikuskaleva koira kiinnittää huomiota siihen, että Michael Corleone on kuollut.³⁹

³⁶ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 2:02:30-2:06:59.

³⁷ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 2:07:00-2:29:17.

³⁸ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 2:29:18-2:34:07.

³⁹ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 2:35-2:36:01.

3.3. "We're back with the Borgias!"⁴⁰ - Vuoden 1978 tapahtumat ja kirkon kahdet kasvot

Francis Ford Coppola on kertonut halunneensa tehdä kolmannen *Kummisetä*-elokuvan voidakseen liittää Johannes Paavali I:n kuolemasta syntyneet teoriat, joiden hän itse uskoo olleen tosiasioita, ja Vatikaanin pankkiskandaalit osaksi Michael Corleonen tarinaa.⁴¹ *Kummisetä III* onkin kieltämättä edeltäjiään paljon vahvemmin kiinni historiassa tai ainakin historian yhdessä tulkinnassa.

David A. Yallopin *In God's Name* on erittäin selkeästi vaikuttanut *Kummisetä III*:n käsikirjoittaneisiin Coppolaan ja Mario Puzoon, vaikka kumpikaan ei kirjaa mainitsekaan mitenkään erityisen merkittävänä lähteenä.⁴² Monet elokuvassa esiintyvät henkilöhahmot pohjautuvat todellisiin ihmisiin aina ulkonäköjään myöten ja jotkut vuorosanat ovat suoria lainauksia kirjasta. Niin ikään osa elokuvan tapahtumista pohjautuu Yallopin teorioihin, joskin yksinkertaistettuina.

Coppola on kutsunut katolista kirkkoa kaksikasvoiseksi. Se on toisaalta hengellinen yhteisö, mutta tietyt tapahtumat ovat osoittaneet, että se on aivan yhtä lailla maallinen yhteisö, joka tekee liiketoimintaa, ajoittain epäeettisinkin keinoin.⁴³ Kirkon kahdet kasvot tuodaan valkokankaalle konkreettisesti siten, että elokuvassa esiintyy lukuisia pappeja ja kirkon kanssa tekemisissä olevia miehiä, jotka edustavat selkeästi jompaakumpaa kirkon 'kasvoista'. Hengellisten ja maallisten, korruptoituneitten arvojen välinen yhteentörmäys tuodaan esiin heidän kauttaan.

Pyhän Sebastianin ritarikunnan jäsenyyden Michaelille antava arkkipiispa Gilday edustaa puhtaimmillaan korruptoitunutta maallista valtakoneistokirkkoa.⁴⁴ Hänen valtavankokoisen toimistonsa, joka muistuttaa pikemminkin kuninkaan vastaanottosalia, seinälle on kuvattu koko maailman kartta.⁴⁵ Kartan läsnäolo viittaa luultavasti paavi Aleksanteri VI:een, eli Rodrigo Borgiaan, joka jakoi 'löydetyn' Amerikan mantereen Espanjan ja Portugalin kesken.⁴⁶ Tämä ei jää elokuvan ainoaksi viittaukseksi Borgioihin.

Arkkipiispa Gilday on kiinnostunut rahasta eikä niinkään sielujen pelastamisesta. Hän ei näe mitään vikaa siinä, että tunnettu rikollinen voisi pestä verirahansa puhtaaksi Immobiliaren kautta, kunhan vain kirkko saa omansa pois.⁴⁷ Gilday

⁴⁰ *Kummisetä III* (*The Godfather Part III*) 1990, 0:51:03-0:51:15.

⁴¹ Cowie 1997, 112, 114; Phillips 2004, 131-132, 135.

⁴² Hanska 2005, 173.

⁴³ Phillips 2004, 135.

⁴⁴ Phillips 2004, 136.

⁴⁵ *Kummisetä III* (*The Godfather Part III*) 1990, 0:37:41-0:41:11.

⁴⁶ Hanska 2005, 98.

⁴⁷ *Kummisetä III* (*The Godfather Part III*) 1990, 0:37:41-0:40:29; Phillips 2004, 136.

vaikuttaa aluksi heikkotahtoiseksi ja herkältä kirkonmieheltä, joka on naiiviuttaan joutunut Lucchesin ja Keinszigin terrorisoimaksi. Elokuvan edetessä katsojalle kuitenkin paljastetaan, että Gilday komentaakin Keinszigia ja on koko ajan ollut mukana huijaamassa ja murhauttamassa Michaelia.⁴⁸ Gilday on don Altobellon ohella elokuvan kavalin hahmo.

Gildayn hahmo perustuu ilmeisesti ainakin osittain amerikkalaissyntyiseen piispa – sittemmin arkkipiispa – Paul Marcinkukseen. David A. Yallop väitti kirjassaan, että Marcinkus olisi osallistunut paavi Johannes Paavali I:n murhaan ja vuosina 1972, 1974 ja 1982 sattuneisiin pankkiskandaaleihin. Yallopin mukaan Marcinkus tunsikin henkilökohtaisesti Michele Sindonan ja Roberto Calvin ja tiesi näiden epärehellisestä tavasta hankkia rahaa.⁴⁹ Gildayn kytkökset pankki- ja liike-maailmaan ovat hyvin samankaltaiset.

Ulkoisesti arkkipiispa Gilday ei juuri muistuta Paul Marcinkusta. Gilday on arvokkaasti käyttäytyvä lyhyehkö, hoikka, harmaahiuksinen ja silmälasipäinen mies, Marcinkus taas oli pitkä ja jykevärakenteinen, ulkoisesti ehkä jopa karskinoloinen ja selvästi kaljuuntunut mies, joka Yallopin mukaan käyttäytyikin karskisti. Hänen kollegansa ja Italian lehdistö käyttivät hänestä lempinimeä 'gorilla'. Lempinimi viittasi Marcinkuksen ulkoisen olemuksen lisäksi hänen henkilöhistoriaansa: hän oli toiminut eräänlaisena paavi Paavali VI:n epävirallisena henkivartijana ja hän oli syntynyt ja kasvanut Chicagon lähiössä nimeltä Cicero. Samanaikaisesti Cicerossa oli pitänyt päämajaansa maailman kenties kuuluisin mafioso Al Capone.⁵⁰ Tämä varhainen yhteys järjestäytyneeseen rikollisuuteen ei jää Yallopilta huomaamatta hänen laatiessaan kuvaa häikäilemättömästä rikollisesta piispasta.

Cornwellin haastattelema Marcinkus kiisti kaikki Yallopin esittämät syytökset ja väitteet: hän ei tuntenut henkilökohtaisesti sen enempää Calvia kuin Sindonakaan. Hän ei toiminut epävirallisena henkivartijana, vaikka paavin matkoille osallistuikin, vaan paavilla oli apunaan alan ammattilaiset, jotka vastasivat paavin turvallisuudesta. Ja mitä Ciceroon tuli, kaupunginosa oli hyvin rauhallinen ja idyllinen, eikä mafia näkynyt mitenkään sen alueella.⁵¹

Joka tapauksessa arkkipiispa Gildayta ei kovin helposti voi kuvitella 'gorillaksi', vaan hän muistuttaa ulkoisesti paljon enemmän toista Yallopin 'konnagal-

⁴⁸ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 1:05:14-1:06:21.

⁴⁹ Yallop 1984, 38, 41-49.

⁵⁰ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990; Yallop 1984, 102-103.

⁵¹ Cornwell 1989,

lerian' pappia, Vatikaanin kardinaalivaltiosihteeri Jean Villot'a. Villot on ollut monille murhasalaliittoa epäilleille tutkijoille vaikea pala, koska hän ei ollut sekaantunut Vatikaanin pankin toimintaan eikä hänen työhistoriastaan ole löytynyt muutakaan sellaista, joka antaisi Villot'lle motiivin paavin murhaan. Kuitenkin kardinaalivaltiosihteerinä toimimisensa ohella Villot oli kardinaali camerlengo. Paavin kuollessa camerlengo on vastuussa ruumiin hoitamisesta ja hautajaisjärjestelyistä. Mikäli paavi todella murhattiin ja murhan yksityiskohdat haluttiin salata, salaliittolaiset olisivat tarvinneet camerlengon puolelleen onnistuakseen.⁵²

Yallop omistaa kirjastaan hyvän osan laatiakseen Villotille uskottavan motiivin. Yallopin mukaan paavi Johannes Paavali I halusi Vatikaanin pankin puhdistamisen lisäksi korjata kirkon opetuksen ehkäisystä ja aikoi korvata Villot'n uudistusmielisemmällä kardinaalivaltiosihteerillä. Estääkseen tämän vallanhimoisen äärikonservatiivi Villot oli valmis tappamaan paavin.⁵³

Ehkä hieman ironista kyllä, Cornwellin kirjan mukaan Jean Villot todella syytti itseään paavi Johannes Paavali I:n kuolemasta. Ei tosin siksi, että hän olisi murhannut tai salannut paavin murhan, vaan koska eläkkeelle valmistautuva valtiosihteeri hukutti yhdessä muun kuurian kanssa vastavalitun ja terveydeltään heikon paavin työhön. Villot ei siis suinkaan halunnut pitää kiinni valtiosihteerin tehtävästään, vaan halusi pikemminkin siitä eroon.⁵⁴ Yallopin teoria Villot'n motiivista ei ole päässyt elokuvaan lainkaan, ja arkkipiispa Gilday eroaa toisessakin suhteessa esikuvistaan – Gilday ammutaan elokuvan päätteeksi, kun taas Marcinkus ja Villot kuolivat molemmat aikanaan luonnollisen kuoleman.⁵⁵

Tekopyhää materialismia edustaa Gildayn ohella kaikkein selvemmin Immobiliaren johtokunta, joka aloittaa kokouksensa rukouksella ja on ylpeä asemastaan Vatikaanissa. Toisaalta he ovat täysin valmiita murhaamaan, varastamaan ja huijaamaan. Heidän valtavan kokoushuoneensa seinällä on niin ikään nähtävissä koko maailman kartta.⁵⁶ Rukous kokouksen alussa on todennäköisesti viittaus Roberto Calvin johtamaan Banco Ambrosianoon, jossa johtokunta aloitti kokouksensa rukouksella. Pankki oli tunnettu hurskaudestaan ja se hyväksyi asiakkaikseen ainoastaan kastetut katolilaiset, joiden tuli esittää kastetodistuksensa ennen tilin avaamista.⁵⁷

⁵² Cornwell 1989; Heininen 2004, 12; Hanska 2005, 171.

⁵³ Yallop 1984, 3, 213-214, 220; Hanska 2005, 171.

⁵⁴ Greeley 1978, 164; Cornwell 1989.

⁵⁵ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 2:26:50-2:29:18; Yallop 1984, 272; Phillips 2004, 131.

⁵⁶ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 0:47:26-0:49:10; Phillips 2004, 134.

⁵⁷ Hebblethwaite 1984, 20; Phillips 2004, 134.

Tajuttuaan joutuneensa Vatikaanin huijaamaksi Michael purkaa pettymystään karjumalla ”Me olemme palanneet Borgioihin!”⁵⁸ Michael viittaa renessanssijan ehkä kuuluisimpaan paaviin Rodrigo Borgiaan, joka hallitsi vuosina 1492-1503 nimellä Aleksanteri VI. Aleksanteri ilmeisesti lahjoi kardinaalit tullakseen valituksi paaviksi ja paavina ollessaan hän keskittyi lähinnä rakastajattariinsa ja rahan hankkimiseen itselleen ja lapsilleen, joita hänellä oli ainakin seitsemän kappaletta. Lisäksi paavin on huhuttu hankkiutuneen eroon kardinaaleistaan myrkyn avulla: väitetään jopa että paavi itsekin sai surmansa juotuaan vahingossa toiselle tarkoittamansa myrkyn.⁵⁹

Epärehellinen sveitsiläinen pankkiiri Frederick Keinszig, johon elokuvassa viitataan lempinimellä Jumalan pankkiiri, on ilmiselvästi saanut vaikutteita milanolaisesta Roberto Calvista aina ulkonäköään myöten. Calvikin tunnettiin lempinimellä Jumalan pankkiiri, koska hän toimi Vatikaanin finanssineuvojana. Keinszig ja Calvi molemmat kavalsivat ja pesivät rikollista rahaa pankeissaan.⁶⁰

Vaikka Keinszig johtikin puhetta Immobiliaren johtokunnassa ja torjui halveksuen Corleonet, todellisuudessa hän totteli Lucchesin ja Gildayn määräyksiä. Roberto Calvin perhe on niinkään pitänyt kiinni väitteestään, että Calvi joutui muiden manipuloimaksi ja lopulta murhatuksi.⁶¹

Kun Lamberton käynnistämät tutkimukset uhkaavat paljastaa Immobiliaren laittomuudet, Keinszig pakenee mukanaan tärkeitä asiakirjoja, kuten Calvikin pakeni Roomasta vuonna 1982 välttääkseen joutumisen oikeuteen.⁶² Molempien kohdalla pako johti kuolemaan – Corleone-perheen tappajat tukahduttavat Keinszigin tyynyllä ja ripustavat hänen ruumiinsa roikkumaan hirttoköydessä roomalaisen sillan alle. Calvi taas löydettiin heinäkuun 17. päivä 1982 Lontoosta Blackfriars-sillan alta niin ikään hirttoköydestä.⁶³ Suurta ironiaa on, että murhan takana olivat oikeassakin maailmassa Corleonesit.

Arvoituksellinen ja taitava manipulaattori Lucchesi, joka liikkuu sujuvasti niin virallisen kuin epävirallisenkin vallan parissa, on selkeästi saanut vaikutteita laitonta vapaamuurariloosia P2:a johtaneesta Licio Gellista, joka sai lempinimen Nukkemestari manipulointitaitojensa vuoksi. Hänen uskotaan sekaantuneen usei-

⁵⁸ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 0:51:03-0:51:15.

⁵⁹ Heininen 2004, 58-59; Hanska 2005, 98.

⁶⁰ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 1:59:47-2:01:02; Dickie 2004, 363-364; Phillips 2004, 136.

⁶¹ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 1:05:14-1:06:21; Cornwell 1989

⁶² Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 1:59:47-2:01:02; Dickie 2004, 363.

⁶³ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 2:26:50-2:29:18; Dickie 2004, 363-364.

siin murhiin ja talousrikoksiin ja parhaimmillaan Gellin verkostoon oli kytköksissä useita merkittäviä italialaisia poliitikkoja, kirkonmiehiä ja mafiosoja.⁶⁴

Päinvastoin kuitenkin kuin Lucchesi, Gelliä ei ole murhattu, vaan hän elää tällä hetkellä oikeuden määräämässä kotiaarestissa Toscanassa rangaistuksena osallisuudestaan Banco Ambrosianon konkurssiin. Hänen epäillään olevan lisäksi sotkeutunut Roberto Calvin murhaan.⁶⁵

Papinpuvussa murhaava Mosca vie kirkon edustamien hengellisten arvojen häpäisemisen kaikkein pisimmälle. Mosca ei ole oikea pappi, mutta papinpuvut tappajat eivät ole olleet poikkeuksellisia mafian ja kirkon historiassa. Mafiosopapit ja munkit eivät olleet ennenkuulumattomia Sisiliassa. Esimerkiksi vuonna 1962 oikeuteen vietiin neljä fransiskaanelijää, jotka olivat vuosikausien ajan terrorisoineet ja kiristäneet luostarinsa lähistöllä sijaitsevaa Mazzarinon kylää ja murhanneet tielleen asettuneita ihmisiä. Ensimmäisessä oikeudenkäynnissä 'Mazzarinon isät' todettiin syyttömiksi oikeutta seuranneiden ihmisten ja isiä tukemaan saapuneiden korkea-arvoisten kirkonmiesten riemuitessa. Vasta seuraava – suljetujen ovien takana pidetty – oikeudenkäynti johti vankeustuomioihin.⁶⁶

Kirkon ja mafian edut ovat monesti olleet samansuuntaisia, mistä johtuen ne ovat tehneet yhteistyötä ja kirkko on monesti kääntänyt katseensa pois mafian toimista. 1800-luvulla yhteinen vihollinen oli uusi Italian valtio, 1900-luvulla kommunismi ja vasemmistoterroristit. 1990-luvulle tultaessa kirkon ja mafian suhde kuitenkin muuttui dramaattisesti. Vieraillessaan Sisiliassa ja Palermon kaupungissa vuonna 1982 paavi Johannes Paavali II ei puheissaan sanallakaan viitannut mafiaan, vaikka samanaikaisesti oli käynnissä verinen mafiasota, jossa kuoli useita kymmeniä ihmisiä – mukaan luettuna viattomia sivullisia – Corleonesin perheen tuhotessa Palermon mafiaperheitä.⁶⁷

Vuonna 1992 mafia murhasi häikäilemättömästi kaksi tuomaria, Giovanni Falconen ja Paolo Borsellinon, tehdäkseen lopun näiden mafiatutkimuksista. Murhien aiheuttama järkytys ja raivo synnyttivät kuitenkin Italiassa ennennäkemättömän laajan mafian vastaisen kansanliikkeen ja vetivät mafian julkisuuteen. Vuonna 1993 paavi Johannes Paavali II vieraili kolme päivää Sisiliassa ja teki historiaa olemalla ensimmäinen paavi, joka julkisesti tuomitsi mafian. Vierailunsa toisena päivänä paavi piti Palermossa puheen, jossa hän jyrkin sanoin totesi mafian ole-

⁶⁴ Yallop 1984, 115-116; Cowie 1997, 116, 179-180; Dickie 2004, 364.

⁶⁵ Lunde 2004, 66.

⁶⁶ Lewis 1964, 223, 227-228, 231; Cowie 1997, 215.

⁶⁷ Dickie 2004, 415-416.

van epäinhimillinen ja evankeliumin sanoman vastainen kuolemankulttuurin osa ja kaikkien siihen kytköksissä olevien olisi tehtävä parannus ennen viimeistä tuomiota. Vastauskin tuli melko pian perässä, kun mafia ensin räjäytti kahdessa eri kirkossa pommit ja myöhemmin ampui mafianvastaisesta taistelusta tunnetun palermolaisen papin, isä Pino Puglisiin, tämän kotiovelle.⁶⁸

Coppolan mainitsemaa hengellistä kirkkoa elokuvassa edustaa kardinaali Lamberto, sittemmin paavi Johannes Paavali I. Kuullessaan Vatikaanin ja Immobiliaren mafiakytköksistä Lamberto ottaa suihkulähteen pohjalta pienen kiven näyttäen sen Michaelille.⁶⁹

Look at this stone. It has been lying in the water for very long time, but the water has not penetrated it. The same thing has happened to men in Europe. For centuries they have been surrounded by Christianity, but Christ has not penetrated.⁷⁰

Kardinaali Lambertin lausahdus on lähes suora lainaus David A. Yallopin kirjasta *In God's Name*, jossa Yallop puolestaan siteeraa patriarkka Lucianin vuonna 1976 kirjoittamaa kiertokirjettä. Kirje julkaistiin Venetsian hiippakuntalehdessä ja se käsitteli köyhille tarkoitetun kirkon arvoja. Yallopin mukaan Luciani kehotti kirjeessään hiippakuntansa pappeja luopumaan turhasta omaisuudestaan köyhien hyväksi. Kirjeen inspiraationa olisi toiminut aiemmin Vatikaanissa pidetty piispojen kokous, jossa piispat olisivat muun muassa keskustelleet Vatikaanin pankkia johtavasta piispa Marcinkuksesta ja tämän osallisuudesta kaksi vuotta aiemmin sattuneeseen Michele Sindonan aiheuttamaan pankkiskandaaliin, jossa Vatikaani olisi menettänyt arviolta noin 100 miljoonaa dollaria. Yallopin mukaan Luciani oli ollut pöyristynyt Marcinkuksen keskittymisestä raha-asioihin ja kirje oli hänen vetoomuksensa sellaisen kirkon puolesta, jota ei hallinnut bisneshenki.⁷¹

Lamberto tarjoaa Michaelille vihdoinkin anteeksiannon ja reitin kohti sovittua. Kun Michael yrittää kiemurrella irti mahdollisuudestaan tunnustaa syntinsä sillä verukkeella, että niiden kertominen veisi liikaa aikaa, Lamberto toteaa hymyillen ”Minulla on aina aikaa pelastaa sieluja”.⁷² Ero materialistiseen arkkipiispa Gildayhin on selvä.

Saatuaan tietää Immobiliareen liittyvistä juonitteluista hän käynnistää paaviksi tultuaan tutkimukset, jotka johtaisivat Gildayn, Keinszigin ja Lucchesin paljastumiseen. Tämän seurauksena paavi murhataan tuomalla hänelle myrkytettyä

⁶⁸ Dickie 2004, 166-167, 286-287, 415-416.

⁶⁹ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 1:34:42-1:35:42; Cowie 1997, 205; Phillips 2004, 136.

⁷⁰ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 1:35:12-1:35:42.

⁷¹ Yallop 1984, 54-57.

⁷² Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 1:37:33-1:37:50.

teetä. Myöhemmin nunna, jonka nimeksi on lopputeksteissä merkitty sisar Vincenza, löytää vuoteellaan kuolleenä makaavan paavin⁷³

Ulkonäöltään Raf Vallonen esittämä Lamberto/Johannes Paavali I ei muistuta silmälasipäistä ja ujosti hymyilevää hoikkaa Albino Luciani/Johannes Paavali I:ä. Asenne on kuitenkin sama; Yallopin kuvauksessa Luciani on vaatimaton, ystävällinen ja vahvasti moraalinen sielunhoitaja, joka halusi puhdistaa Vatikaanin ja kirkon kaikesta korruptiosta ja väärinkäytöksistä.⁷⁴ Yallop ja Coppola luovat paavi Johannes Paavali I:stä kuvan suoranaisenä pyhimyksenä, jonka kohtaloksi koitui halu puhdistaa Vatikaani.

John Cornwellin luoma kuva poikkeaa jokseenkin tästä kuvasta. Hänen kuvansa mukaan paavi Johannes Paavali I oli yksinäinen, hermostunut ja työtaakansa alle musertuva vakavasti sairas mies, joka oli kaikkea muuta kuin valmis tehtäväänsä. Hän oli viimeisinä päivinään alistunut ja hänen puheessaan huokui suoranaisten fatalismi. Kuuria puolestaan ei oikein osannut ottaa paavia vakavissaan tai jopa moitti tätä siitä, ettei paavi hoitanut kunnolla hänelle uskottuja tehtäviä.⁷⁵ Mistään tällaisesta ei Yallopin kirjassa tai Coppolan elokuvassa näy merkkiäkään.

3.4. Synnin, sovituksen ja anteeksiannon teemat elokuvassa *Kummitä III*

Coppola on todennut elokuvastaan *Kummitä III*, että se poikkeaa kahdesta aikaisemmasta *Kummitä*-elokuvasta siinä suhteessa, että Michael on kolmannessa elokuvassa erilainen.⁷⁶ Michael Corleone on elokuvassa yli 60-vuotias, siis samanikäinen kuin isänsä Vito ensimmäisessä elokuvassa. Päinvastoin kuitenkin kuin isäänsä aikoinaan, Michaelia riivaavat syyllisyydentunteet siitä mitä hän on tehnyt ja se, että on vieraantunut perheestään. Koko elokuvan ajan Michael pyrkii sovitamaan tekonsa ja saamaan anteeksiannon perheeltään ja Jumalalta. Anteeksiannon ja sovituksen etsiminen taas tuo Michaelin tekemisiin katolisen kirkon organisaation kanssa, jonka avulla Michael yrittää tehdä liiketoimistaan laillisia. Koko elokuvan teemana onkin idealismin ja hengellisten arvojen yhteentörmäys raa'an bisnesajattelun ja korruption kanssa anteeksiantoa etsivän mafioson elämässä.⁷⁷

⁷³ *Kummitä III* (*The Godfather Part III*) 1990, 1:59:47-2:01:02, 2:21:49-2:22:51, 2:24:19-2:24:54.

⁷⁴ Yallop 1984.

⁷⁵ Greeley 1978, 163; Cornwell 1989.

⁷⁶ Phillips 2004, 133

⁷⁷ Cowie 1997, 111-112, 188, 204; Phillips 2004, 131, 133-134.

Elokuva alkaa jälleen kirkollisella seremonialla. Tällä kertaa keskiaikaiseen kaapuun pukeutunut Michael astelee kirkon alttarille ottaakseen arkkipiispa Gildayltä vastaan ”korkeimman kunnianosoituksen, jonka kirkko voi maallikolle antaa” eli Pyhän Sebastianin ritarikunnan jäsenyyden. Ritariksi lyöminen on kirkon kiitos siitä hyväntekeväisyystyöstä, jota Michaelin perustama ja hänen tyttärensä Maryn johtama ”Vito Corleone Foundation” on tehnyt erityisesti Sisiliassa.⁷⁸ Ritariksi lyöminen on todennäköisesti viittaus Vatikaanin pankkiskandaaliin osalliseen pankkiiriin Roberto Calviin, joka oli Maltan ritarikunnan jäsen.⁷⁹ Tosi-asiassa mitään Pyhän Sebastianin ritarikuntaa ei ole olemassa.

Heti alusta alkaen Coppola tuo esiin Michaelin omatunnustukset ja hänen edustamansa maailman ja kirkon edustamien ihanteiden välisen ristiriidan. Kun arkkipiispa Gilday seremonian aikana rukoilee Ave Marian, Michaelin ajatukset karkaavat kahdenkymmenen vuoden taakse, jolloin hänen veljensä Fredo rukoili ennen kuolemaansa Ave Marian.⁸⁰ Urkujen ja kuorolaulun pauhatessa taustalla kohtausta saa suorastaan kolkkoja ja pelottavia sävyjä.

Coppola antaa eräiden elokuvan henkilöiden tuoda ääneen esiin halveksuntansa kirkon kaksinaamaisuudesta ja siitä, että Michael on kyennyt ”ostamaan” itselleen moisen kunnianosoituksen. Kirkonmenoja seuranneessa juhlassa – jossa arkkipiispan kanssa seurustelun ohella Michael selvittelee Joey Zazan ja Vincent Mancinin välistä riitaa – eräs toimittaja ja Michaelin entinen vaimo Kay tuovat esiin halveksuntansa seremoniaa kohtaan. Kay kutsuu koko seremoniaa, jossa Michael piiloutuu kirkon selän taakse, häpeälliseksi. Ja kun toimittaja keskeyttää kunniamerkkiä esittelevän Michaelin alaisen välihuudoillaan Michaelin rikollisista yhteyksistä, alainen toteaa hänelle halveksuvasti naurahtaen: ”Uskotko tietäväsi asiat paremmin kuin paavi?”⁸¹ Kyseessä on luultavasti jälleen ironinen viittaus Vatikaanin pankkiskandaaliin, jossa niin Michele Sindona kuin Roberto Calvikin toimivat paavin hyväksyminä neuvonantajina.

Korruptoitunut, kaksinaamainen kirkko ja anteeksiantoa ja rehellistä maailmaa etsivä Michael ovat tästä eteenpäin elokuvan keskiössä. ”Älkää yliarvioiko

⁷⁸ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 0:02:30-0:08:15; Cowie 1997, 204; Phillips 2004, 134.

⁷⁹ Yallop 1984, 140; Cowie 1997, 113.

⁸⁰ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 0:03:13-0:03:54; Cowie 1997, 204; Phillips 2004, 136-137.

⁸¹ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 0:08:09-0:08:15, 0:16:15-0:16:18, 0:22:34-0:28:28; Phillips 2004, 134.

anteeksiantamisen voimaa”, Michael huomauttaa korruptoituneelle arkkipiispalle, jota kiinnostaa lähinnä pankkitilin saldo.⁸²

Michael pysyy koko elokuvan ajan jossain määrin häikäilemättömänä manipulaattorina. Esimerkiksi elokuvan alkupuolella Michael ei epäröi käyttää epärehellisiä keinoja voidakseen tuoda perheensä laillisen liiketoiminnan pariin. Michael kylläkin myi omistamansa kasinot ja lopettaa uhkapelibisneksen, mutta ei epäröi tarttua arkkipiispa Gildayn epärehelliseen tarjoukseen hankkiakseen itselleen päätösvallan Immobiliassa. Immobiliaren kautta Michaelilla olisi mahdollista pestä rikollisin keinoin hankitut rahat niin että niiden alkuperää ei enää voi jäljittää. Toisaalta Michael ei halunnut päästää muita perheitä osingolle Immobiliaresta, vaan piti kiinni siitä, että Immobiliaren olisi pysyttävä rehellisenä. Ja vakuuttaessaan tyttärelleen Marylle, että ”Vito Corleone Foundation” on täysin aito järjestö, jonka takana ei ole mitään rahanpesuyrityksiä, Michael osoittaa yhä pysytvänsä kiertämään totuutta varsin näppärästi.⁸³

Immobiliare ja Michaelin yritykset saada se hallintaansa on saanut jossain määrin vaikutteita todellisista tapahtumista. Immobiliare, oikealta nimeltään Società Generale Immobiliare, jonka osakkeita Vatikaani omisti – 15 prosenttia oikeassa maailmassa, 25 prosenttia elokuvassa – oli yksi osa Vatikaanin finanssineuvojana toimineen pankkiiri Michele Sindonan pörssikeinottelu- ja rahanpesuoperaatiota 1970-luvulla. Paavi Paavali VI oli antanut hänelle oikeuden myydä Vatikaanin osuus Immobiliaren osakkeista ja Sindona oli ostanut hallintaansa kolmanneksen Immobiliaren osakkeista vuonna 1969.⁸⁴

Näillä rahoilla Sindona osti osan Gulf + Western-yhtiöstä sen toimitusjohtajalta Charlie Bluhdornilta keväällä 1970, joka sai vastineeksi Immobiliaren osakkeita. Gulf + Western taas omisti Paramount-tuotantoyhtiön, joka taas omisti *Kummisedän* elokuva-oikeudet. Kun Sindonan tähti alkoi laskea, Gulf + Western osti omaisuutensa takaisin, mutta sitä ennen tuolloin ensimmäistä *Kummisetä*-elokuva filmaava Francis Ford Coppola oli ehtinyt tavata Sindonan. Kun Coppola oli kysynyt Bluhdornilta, kuka Immobiliaren todella omisti, tämä oli vastannut yksiselitteisesti että paavi. *Kummisetä III* omistettiinkin Charlie Bluhdornille, koska hän oli kaupoillaan ”inspiroinut” elokuvaa.⁸⁵

⁸² *Kummisetä III* (*The Godfather Part III*) 1990, 0:37:41-0:41:11; Cowie 1997, 204.

⁸³ *Kummisetä III* (*The Godfather Part III*) 1990, 0:43:55-0:45:20; Cowie 1997, 204; Phillips 2004, 133-134, 141.

⁸⁴ Hebblethwaite 1993, 530.

⁸⁵ Cowie 1997, 114-115, 204.

Michaelin tavoitellessa anteeksiantoa ja sovitusta Corleonen perheen väkivaltaisimmat puolet jäävät Vincent Mancinin ja Connie Corleonen, Michaelin sisaren, harteille. Erityisesti Connien rooli on kolmannessa elokuvassa täysin erilainen kuin kahdessa aiemmassa elokuvassa. Conniesta tulee jopa eräällä tavalla Michaelin neuvonantaja, kulissien takaa tappokäskyjä antava mustiin pukeutunut juonittelija, jonka roolia Coppola vertasi Lady Macbethiin ja kommunistisen Kiinan johtajan Mao Zedongin vaimoon.⁸⁶

Connie ja Vincent jatkavat Corleone-perheen tapaa pitää kirkon traditioita jopa pilkkanaan. Kun Michael makaa diabeteskohtauksen takia sairaalassa, Vincent, Connie ja Michaelin henkivartija Al Neri kokoontuvat sairaalan kappelissa neuvottelemaan mitä heidän tulisi tehdä. Vincent haluaisi tappaa Joey Zazan, Neri vastustaa. Lopullisen päätöksen tekee Connie, joka sähähtää Vincentille ”Tee se!” sinetöiden samalla Zazan kohtalon. Sen jälkeen hän polvistuu ristin eteen rukoilemaan.⁸⁷

Zaza kohtaa loppunsa uskonnollisen kulkueen aikana. Neitsyt Mariaa ja Jeesus-lasta esittävää patsasta kantavat miehet ollessaan Zazan kohdalla paljastavat kaapujensa alta katkaistut haulikot eli luparat ja ampuvat Zazan henkivartijat. Samalla patsas putoaa maahan särkyen palasiksi. Poliisiksi pukeutunut Vincent taas ampuu Joey Zazan, mikä viittaa elokuvaan *Kummisetä*, jossa poliisiksi pukeutunut Al Neri ampui don Barzinin Michaelin käskystä.⁸⁸ Uskonnollinen kulkue on luultavasti jälleen sama New Yorkissa säännöllisesti vietettävä festa ”Our Lady of Mount Karmel”, joka on omistettu neitsyt Marialle. Tähän ainakin viittaisi Mariaa esittävien patsaiden määrä. Lisäksi kyseessä on mitä ilmeisemmin sama juhla, jollaisen aikana Vito tappoi don Fanuccin, mikä on jälleen uusi viittaus aiempiin elokuviin ja Corleone-suvun väkivaltaiseen menneisyyteen ja perinteisiin.⁸⁹

Elokuvan edetessä Michaelin parannuksentekijän rooli kasvaa entisestään. Saadessaan sairaskohtauksen hän huutaa veljensä nimeä ennen luhistumistaan. Jo sitä ennen Michael on tyttärelleen Marylle vakuuttanut perheensä tärkeyttä ”Palaisin helvetissä vuoksesi”.⁹⁰ Sisiliassa Michael ensimmäisen kerran myöntää Kaylle, että hänen rakkautensa perhettään kohtaan ovat johtaneet hänen oman moraalinsa tuhoutumiseen. Toisaalta Michael kuitenkin vaikuttaa kykenemättömältä ymmär-

⁸⁶ Cowie 1997, 114; Phillips 2004, 138-139

⁸⁷ *Kummisetä III* (*The Godfather Part III*) 1990, 1:06:22-1:06:59; Cowie 1997, 204.

⁸⁸ *Kummisetä III* (*The Godfather Part III*) 1990, 1:13:21-1:16:29; Cowie 1997, 204.

⁸⁹ Dolan 1985, 217, 237

⁹⁰ *Kummisetä III* (*The Godfather Part III*) 1990, 0:45:12-0:45:20, 1:04:22-1:04:28.

tämään, että hänen halunsa muuttua tulee joidenkin henkilöiden, erityisesti Kayn mielestä liian myöhään.⁹¹

Sisiliassa Michael joutuu kohtaamaan entistä enemmän menneisyyden aaveitaan, kuten muiston ensimmäisestä vaimostaan Apolloniasta ja tämän kuolemasta.⁹²Tämän vuoksi hän vastustaa raivokkaasti Maryn ja Vincentin orastavaa rakkaussuhdetta, koska haluaa säästää tyttärensä mafioson vaimon kohtalolta. Niinpä kun järjenpuhuminen Marylle ei auta, Michael pakottaa Vincentin luopumaan Marysta ennen kuin tunnustaa tämän perijäkseen. Samalla Michael joutuu myöntämään, että Vatikaanin 'todellinen mafia' on kenties jo liikaa hänen kyvyilleen. Hän ei enää pysty olemaan tarpeeksi häikäilemätön tuhotakseen vihollisensa.⁹³

Lopulta Michael päätyy todella tunnustamaan syntinsä ja tavoittelemaan parannusta. Ollessaan tapaamassa ”rehellistä ja hyvää” kirkonmiestä kardinaali Lambertoa Michael tulee yllättäen huonovointiseksi diabeteksensa vuoksi. Juolessaan Lamberton tarjoamaa appelsiinimehua Michael kertoo Lambertolle diabeteksestaan ja siitä miten se vaivaa häntä stressin aikana. ”Mieli kärsii ja ruumis huutaa”, Lamberto sanoo ymmärtäväisesti ja kysyy sen jälkeen haluaisiko Michael ripittäytyä. Michael vastustelee aluksi, mutta suostuu sitten lopulta tunnustamaan syntinsä, kun Lamberto vakuuttaa, että hänellä on aina aikaa synnintunnustukseen.⁹⁴

Lamberto ja Michael siirtyvät uuteen osaan puutarhasta, paikkaan jossa Lamberto sanojensa mukaan kuuntelee aina pappiensa synnintunnustukset. Michael ja Lamberto asettuvat seisomaan atsaleaseinämän viereen ja kardinaali Lamberto kääntyy sivuttain niin että heillä ei ole katsekontaktia toisiinsa.⁹⁵ Tilankäyttö tuo mieleen katolisen kirkon rippituolin.

Michael epäröi yhä, mutta päätyy lopulta takellellan tunnustamaan syntinsä.

I betrayed my wife, I betrayed myself, I killed men and I ordered men to be killed. I ordered the death of my brother. He injured me. I killed my mother's son. I killed my father's son.

Jokaisen tunnustuksen myötä kardinaali Lamberto kehottaa Michaelia jatkamaan ja kirkonkello lyö jossain kaukaisuudessa tunnustusten välissä.⁹⁶

⁹¹ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 1:53:00-1:58:31; Cowie 1997, 188-189, 197.

⁹² Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 1:27:06-1:27:50.

⁹³ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 2:02:30-2:07:00; Cowie 1997, 119-201; Phillips 2004, 138

⁹⁴ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 1:35:12-1:37:33; Cowie 1997, 205-206.

⁹⁵ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 1:37:50-1:39:47; Cowie 1997, 206-207.

⁹⁶ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 1:39:47-1:40:20.

”Syntisi ovat kammottavia ja kärsimyksesi on oikeutettua”, kardinaali Lamberto toteaa lopuksi itkevälle Michaelille ja jatkaa hiljaisella äänellä, että Michael ei voi saada vapahdusta, koska tämä ei tule muuttumaan. Kuitenkin heti tämän tuomionsa jälkeen hän ojentaa kätensä Michaelin ylle siunaavaan eleeseen ja julistaa Michaelille synninpäästön.⁹⁷ Kohtaus antaa ymmärtää, että kaikesta tapahtuneesta huolimatta kirkko ottaa vastaan ja tarjoaa armahduksen ja anteeksiannon langenneille lampaille.

Myöhemmin istuessaan ystävänsä don Tommassinon arkun vieressä Michael päätyy lähes pohtimaan omaa lankeemustaan ja ”tunnustamaan” syntinsä jälkeen kerran lähes rukousta muistuttavalla tavalla:⁹⁸

Goodbye, my old friend. You could have lived a little longer. I could be closer to my dream. You were so loved, don Tommassino. Why was I so feared, and you so loved? What betrayed me? My mind? My heart? Why do I condemn myself so? I swear on the lives of my children – give me a chance to redeem myself, and I will sin no more.⁹⁹

Lupauksensa jälkeen Michael ei enää katso pystyvänsä suojelemaan perhettään vaan mantteli siirtyy Vincentille, joka ottaa vastuun perheen suojelusta. Riippäytymisensä myötä Michael on alkanut tuntemaan yhteenkuuluvuuden tunnetta kardinaali Lambertoa, myöhempää paavi Johannes Paavali I:ä kohtaan. Vatikanin juonitteluun pettynyt Michael toteaa Connielle uskovansa, että Johannes Paavali pystyy muuttamaan asiat, puhdistamaan Vatikanin Gildayn, Keinzigin ja Lucchesin kaltaisista ihmisistä. Ja kun Vatikanin ”kyiden” todellinen häikäilemättömyys Michaelille lopulta paljastuu, hän antaa hyväksyntänsä sille, että ”kyyt” tapetaan. Paavia hän ei pysty pelastamaan, mutta kenties hän pystyy pelastamaan Vatikanin ja työn, jonka Johannes Paavali aloitti.¹⁰⁰ Michaelin parannuskenteko jää siis loppujen lopuksi melko vaillinaiseksi. Hän on koko ajan tietoinen niistä rikoksista, joita hänen ympärillään tapahtuu.

Loppujen lopuksi Michael ei saa todellista anteeksiantoa. Elokuvan käsikirjoittaneet Coppola ja Mario Puzo olivat aluksi käsikirjoittaneet elokuvan päättyvän siten, että salamurhaaja Mosca todella saisi Michaelin tapettua oopperan portaille ja että elokuva päättyisi näyttäviin hautajaisiin. Coppola kuitenkin muutti mieltään ja päätti että Maryn olisi kuoltava Michaelin sijaan. Maryn kuolema on jälleen viittaus ensimmäiseen elokuvaan ja Michaelin ensimmäiseen vaimoon Apolloniaan. Mary ja Apollonia olivat samanikäisiä ja ennen kaikkea molemmat

⁹⁷ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 1:40:20-1:40:26.

⁹⁸ Cowie 1997, 206-207.

⁹⁹ Kummisetä III (The Godfather Part III) 1990, 2:01:03-2:02:26.

¹⁰⁰ Cowie 1997, 206-207.

kuolivat Michaelin sijaan mafiasodassa, jonka Michael on aiheuttanut. Molempien kuolema vaikuttaa Michaelin persoonaan ja kohtaloon. Coppola ei halunnut päästää Michaelia liian helpolla tämän teoista, joten Michael joutuu elämään rikosten-seurausten kanssa.¹⁰¹ Niinpä Michael ei kirkon anteeksiannosta huolimatta pääse aloittamaan alusta, vaan hän joutuu kärsimään tekojensa jälkiseurauksista ja lopulta kuolemaan yksin, koska yrityksissään pelastaa perheensä Michael on päätenyt ensin kieltämään perheensä ja lopulta konkreettisesti tuhoamaan sen.

¹⁰¹ Cowie 1997, 113-114, 126; Phillips 2004, 140.

4. *The Sopranos* – katolista identiteettiä etsimässä uudella vuosituhannella

4.1. *The Sopranos*- televisiosarja lyhyesti

Sopranos-sarjan päähenkilönä on New Jersey'n osavaltiossa asuva keskiportaan mafiapäällikkö Anthony 'Tony' Soprano ja hänen molemmat perheensä, biologinen ja rikollisperhe. Sarjan alussa Tonylla, joka on viralliselta ammatiltaan jätehuollon asiantuntija, on näennäisesti kaikki hyvin: hän asuu komeassa kartanotyyllisessä talossaan perheensä kanssa rikkaiden turvallisella esikaupunkialueella kaukana keskustan rikollisuudesta. Hänellä on kaunis vaimo, kaunis tyttöystävä ja kaksi lasta, joista toinen pärjää koulussa erinomaisesti ja toinenkin sentään käy siellä. Rahasta ja maallisesta omaisuudesta ei ole pulaa ja ura mafiahierarkiassa on noususuunnassa.¹

Kuitenkin eräänä iltapäivänä Tony saa uima-altaallaan paniikkikohtauksen ja menettää tajunsa; kun fyysistä syytä ei laajoista lääketieteellisistä tutkimuksista huolimatta löydy jää jäljelle vain yksi vaihtoehto – vaiva on psyykkinen. Niinpä Tony hakeutuu pitkin hampain psykiatrin vastaanotolle ja psykoterapiaan.² Mafioso psykiatrin sohvalle on koko sarjan perusidea. Psykoterapian kautta katsoja ja Tonyn psykiatri Jennifer Melfi pääsevät tutustumaan Tonyn maailmaan, hänen ystäviinsä ja perheeseensä ja toinen toistaan surkeampiin ja tragikoomisiin ihmiskohtaloihin.

Vaikka Sopranos-sarjan keski-ikäiset, enemmän tai vähemmän ylipainoiset äkkipikaiset ja rääväsuiset tuulipukumafiosot ovatkin kaukana Kummisetä-trilogian hillityn charmanteista ja siisteihin pukuihin pukeutuvista mafiosoista, molempien fiktioden teemoissa on tiettyjä yhtäläisyyksiä. Tony Soprano ja hänen hilpeät veikkonsa Christopher Moltisanti, Paulie 'Walnuts' Gualtieri, Silvio Dante ja Big Pussy Bonpensiero, ovat maallistuneita ja perinteistä irrottautuneita oikeastaan lähes kaikissa suhteissa. Heidän siteensä niin omaan kulttuuriseen amerikkalaisen perinteeseen, ”mafia-perinteeseen” ja roomalaiskatoliseen kirkkoon ja kristinuskoon ovat täysin poikki tai sitten lähes täysin olemattomia. Henkilöiden yritykset vahvistaa näitä siteitään saavat sarjassa ajoittain lähes surkuhupaisan koomisia piirteitä, kun esimerkiksi mallia ’oikeanlaiseen’ mafiapuheeseen ja käytökseen haetaan katsomalla televisiosta *Kummisetää*.³

¹Sopranos (The Sopranos) 1999.

²Sopranos (The Sopranos) 01/1999.

³Sopranos (The Sopranos), 17/2000.

Joidenkin arvioiden mukaan yksi syy *Sopranos*-sarjan menestykseen on se, että sarja ei kuitenkaan varsinaisesti ole 'mafiasaaga' samalla tavoin kuin *Kummit*, jossa pyrittäisiin kuvaamaan mafiaa. Sen sijaan sarjan ansioiksi on luettu sen kyky kuvata modernia amerikkalaista elämää ja perhettä kaikkine kipukohtineen. Sarjan ironinen huomio on, että mafiapäällikön elämä on yllättävän samanlaista kuin kenen tahansa keskiluokkaisen amerikkalaisen.⁴

Kussakin tuotantokaudessa on tietynlainen teemallinen juoni, mutta jaksot toimivat usein itsenäisinä juonikokonaisuuksina, joissa saatetaan vain ohimennen hipaista kauden pääjuonta. Jaksot eivät keskity pelkästään Tonyyn, vaan sivuhenkilöt ja heidän kohtalonsa saattavat olla monissa jaksoissa varsinaisina päähenkilöinä.

Ensimmäinen tuotantokausi keskittyy pitkälti Tony ja Jennifer Melfin haipuileviin yrityksiin luoda jonkinlainen terapiasuhde. Samalla Tony joutuu tasapainottelemaan eri perheidensä välillä: vaimo Carmela seurustelee Tonyin mielestä turhan paljon seurakunnan papin Phil Intintolan kanssa ja yhteiset keskustelut tuntuvat usein päätyvän huutokilpailuksi; vanhin lapsi Meadow on muuttamassa pois kotoa ja nuorin lapsi Anthony Junior eli AJ pärjää huonosti koulussa; omista psyykkisistä ongelmistaan kärsivä äiti Livia ei enää pärjää yksin kotona, mutta vastustaa viimeiseen asti siirtymistä hoitokotiin. Bisneksissä taas ongelmia tuottaa hierarkian kuohunta: virallinen pomo istuu vankilassa elinkautista ja virkaatekevä pomo Jackie Aprile on kuolemassa syöpään. Myrskyisässä avosuhteessa tyttöystävänsä Adrianan kanssa elävä sukulaispoika Christopher haaveilee yhdenaikaisesti mafioson ja käsikirjoittajan urasta ja toimii ensin ja ajattelee sitten. Tonyin setä Corrado 'Junior' Soprano taas tahtoo "kalifiksi kalifin paikalle" ja aiheuttaa ongelmia kunnianhimoisuudellaan ja tuittupäisyydellään. Eikä muille mafiosoille saa missään nimessä paljastua, että Tony käy terapiassa. Kausi huipentuu Junior-sedän ja Livia-äidin yhteiseen yritykseen saada Tony tapettua.⁵

Seuraavalle tuotantokaudelle tullessa murhayrityksestä selvinnyt ja viholliset tieltään raivannut Tony on noussut New Jerseyyn mafiaperheen viralliseksi virkaatekeväksi pomoksi. Junior-setä istuu vankilassa ja äiti Livia Tonyin hylkäämänä sairaalassa. Kuitenkin terapiasuhde tohtori Melfiin on poikki ja kun kaupunkiin palaavat lähes yhdenaikaisesti Tonyin eksenttrinen ja hippiaikaan jämähtänyt isosisko Janice – hindunimeltään Parvati – ja vankilasta vapautunut mafioso Richie Aprile, edesmenneen Jackien Aprilen isovelji, Tonyin ongelmat pahenevat, varsin-

⁴Kaveny 9.2.2007.

⁵*Sopranos* (The Sopranos) 1999.

kin kun Richie ja Janice päättävät vielä mennä keskenään naimisiin. Lisäksi Tonyn hyvä ystävä Salvatore ”Big Pussy” Bonpensiero on salaa FBI:n ilmiantaja.⁶

Christopher tekee vihdoin päätöksensä ja päättää seurata Tonyn jalanjäljissä mafiosoksi, mutta loukkaantuu pahoin ampumavälikohtauksessa tuoden mafiakollegoilleen viestejä tuonpuoleisesta. Jennifer Melfi puolestaan joutuu miettimään omaa suhdettaan Tonyyn ja terapian jatkamisen mielekkyyttä. Kauden päättyessä Tony joutuu tekemään päätöksiä äitinsä, Richien ja Big Pussyn suhteen samalla kun FBI aloittaa syytetoimet häntä vastaan.⁷

4.2. Maallistuminen ja katolinen identiteetti *The Sopranos*-sarjassa

Jo heti ensimmäisessä jaksossa Tony nostaa esiin ahdistuksensa ja irrallisuuden tunteensa: ”Joskus minusta tuntuu siltä kuin kaikki olisi jo ohi”, hän sanoo psykiatrilleen Jennifer Melfille kuvaillessaan elämäänsä.⁸ Tonyn tunnetilat ovat eräiden tutkijoiden mielestä erittäin tyypillisiä piirteitä nykyajan ihmisissä, joiden kokemusmaailmaan kuuluu jatkuvuuden tunteen puute ja ”historian raiteiltaan suistuminen.” Ihminen ei enää koe olevansa osa jotain suurempaa kokonaisuutta ja yhtenäiset symbolit, kuten muun muassa kristinusko, ovat menettäneet merkityksensä, koska niiden ymmärtäminen edellyttäisi historiantajua.⁹

Tonyn ja kumppaneiden suhde uskontoon tuntuu monesti lähes olemattomalta. He eivät näytä osallistuvan kirkon toimintaan sitäkään vähää mitä Michael Corleone, ja heidän tietämyksensä kirkon opetuksesta tuntuu monesti olevan melko lailla olematonta tai sitten vaihtoehtoisesti varsin omalaatuista. Esimerkiksi Christopher ei ole selvillä siitä, mikä on kiirastuli ja miten se toimii, joten Paulie valistaa häntä:

You see, you add up all your mortal sins and multiply that number by fifty. Then you add up all your venial sins and multiply that by twenty-five. You add them together and that's your sentence. I figure I'm going to have to do about 6000 years before I get accepted into heaven. And 6000 years is nothing in eternity time. I could do that standing on my head.¹⁰

Paulien näkemys on täysin omintakeinen, sillä katolinen kirkko ei ole määritellyt oppiaan kiirastulesta tällä tavalla. Katolisen kirkon katekismus määrittelee kiirastulen paikaksi, jossa ne ihmiset, jotka eivät ole ajallisessa elämässä

⁶Sopranos (The Sopranos) 2000.

⁷Sopranos (The Sopranos) 2000.

⁸Sopranos (The Sopranos) 01/1999, 0:04:05-0:04:30.

⁹Nouwen 1988, 14-15.

¹⁰Sopranos (The Sopranos) 22/2000, 0:20:01-0:22:15.

täydellisesti puhdistuneet käyvät puhdistautumassa synneistään ennen pyhitystään. Puhdistuminen on välttämätöntä niille ihmisille, jotka ovat yhä synnin tilassa ja se vapauttaa ihmisen synnin ajallisista rangaistuksista.¹¹ Vaikka katolinen kirkko siis määrittelee kiirastulen ajalliseksi tilaksi, se ei ole määritellyt kiirastulessa vietettävää aikaa niin ”matemaattisesti” kuin Paulie. Lisäksi kirkko korostaa, että kiirastuli ei ole rangaistus, mikä taas Paulien ajatuksien mukaan se selvästi on. Tiedon ja ymmärryksen puute oman uskonnon suhteen on eri raporttien mukaan kasvanut suurissa määrin Yhdysvaltojen katolilaisten parissa.¹²

Seuraavakaan sukupolvi ei vaikuta sarjassa vanhempiaan tietävämmältä. Tonyn ja Carmelan tytär Meadow ei ole uskonnollinen lainkaan ja poika AJ varastaa kavereineen koulunsa kappelin ehtoollisviinin. Samassa yhteydessä paljastuu että pojat eivät ole täysin selvillä siitä, onko viini jo pyhitettyä vai ei ja mikä ero pyhitetyllä ja pyhittämättömällä ehtoollisviinillä tarkalleen ottaen edes on.¹³

Nuoret katolilaiset ovatkin yksi Yhdysvaltojen katolisen kirkon vaikeimpia ikäryhmiä, sillä osa nuorisosta oli 1900-luvun loppupuolella joko täysin tai sitten osittain irtaantunut kirkon toiminnasta ja ainoastaan 10 prosenttia nuorista voitiin luokitella vakaumukselliseksi katolilaisiksi, jotka hyväksyivät kaikki Vatikaanin opit. Nuoret eivät myöskään osallistuneet kirkon toimintaan kovin runsaasti, vain 27 prosenttia nuorista osallistui vuonna 2001 tehdyn *Young Catholics*-tutkimuksen mukaan messuun viikoittain ja 39 prosenttia määritteli kirkon itselleen tärkeäksi. He eivät myöskään tunteneet kirkon perusoppeja yhtä hyvin kuin aiemmat sukupolvet tai osanneet asettaa niitä minkäänlaiseen tärkeysjärjestykseen. Nuorten arvot olivat muuttuneet entistä enemmän yhteiskunnallisiksi. He kokivat kohtaavansa pyhän ennemmin osana arkea kuin kirkon seremonioissa. Samalla kasteiden määrä putosi 2000-luvun alussa alle miljoonaan kasteeseen vuodessa.¹⁴

Eräiden sosiologien mukaan Yhdysvaltojen katolilaiset voidaan jakaa kolmeen ryhmään Vatikaanin II:n konsiilin toimiessa vedenjakajana: konsiilia edeltäneeseen sukupolveen, konsiilin aikana eläneeseen sukupolveen ja konsiilin jälkeisiin sukupolviin. Yhdysvaltojen katolisessa kirkossa 1960-luvulla alkanut kuohunta tyyntyi suuremmaksi osaksi 1970-luvun loppupuolella, mutta jätti kuitenkin jälkeensä muutoksia. Konsiilin jälkeiset sukupolvet ovat selkeästi erilaisia kahteen

¹¹Katolisen kirkon katekismus 1997, 272-273, 380.

¹²Katolisen kirkon katekismus 1997, 272-273; Gibson 2003, 78; Steinfels 2003, 204.

¹³Sopranos (The Sopranos) 07/1999, 0:01:40-0:03:26.

¹⁴Cornwell 2001, 13, 107, 111-112; Gibson 2003, 77-79; Steinfels 2003, 209.

muuhun verrattuna. Siihen kuuluvat ovat kolmannen, neljännen ja viidennen sukupolven amerikkalaisia ja he ovat yleisesti ottaen vähemmän sitoutuneita kirkkoon ja tuntevat teologisia ja dogmaattisia oppeja ja keskustelujia aiempia sukupolvia huonommin. Lisäksi he ovat taipuvaisempia noudattamaan ennemmin omaatuntoaan kuin kirkon moraaliopetusta.¹⁵ Tony Soprano kumppaneineenkin edustaa Vatikaanin II:n konsiilin jälkeistä sukupolvea.

Mahdollisia syitä tapahtuneeseen muutokseen sukupolvien välillä on esitetty useita. Yksi mahdollinen syy on muuttunut asumiskulttuuri. Aiempina vuosikymmeninä eri maista tulleet siirtolaiset elivät yhdessä samoissa kaupunginosissa ja kortteleissa, ja ympäröivän protestanttisen maailman asenne heitä kohtaan oli usein epäluuloinen ja vihamielinen. Toisaalta katolilaisten yhteydet toisiin katolilaisiin eivät olleet nekään erityisen vahvoja. Amerikanirlantilaiset, amerikanitalialaiset, amerikansaksalaiset ja niin edelleen elivät kaikki omissa yhteisöissään, ja yhtenäisestä uskonnosta huolimatta yhteyksiä eri etnisten ryhmien välillä oli vähän. Rajanveto eri etnisten katolilaisten välillä oli aivan yhtä tiukka kuin katolilaisten ja protestanttien välillä. Eri ryhmillä oli omat kirkkonsa, juhlapyhänsä ja pappinsa, jotka eivät juurikaan seurustelleet eri etnisyyttä edustavien kollegojensa kanssa hierarkian korkeimpia tasoja lukuun ottamatta, jonka edustajat olivat usein irlantilaista syntyperää. Samalla Yhdysvaltoihin syntyi kokonainen katolinen kulttuuri katolisine sairaaloineen, kouluineen ja yliopistoineen.¹⁶

1900-luvun loppupuolella asuinympäristöt koostuvat kuitenkin pikemminkin samaa toimeentuloa edustavista ihmisistä, eivätkä enää niinkään samaa etnistä alkuperää tai uskontoa edustavista ihmisistä. Näin ollen aiempien vuosikymmenten uskonnon yhtenäistävä merkitys on kadonnut.¹⁷ Tony ja Carmela asuvat niin ikään esikaupunkialueella ja ovat hyvin vähän tekemisissä naapureidensa kanssa. Ainoat naapurit, joihin heillä on jonkinlainen suhde, ovat Cusamanot. Heitäkään Tony ei tosin laske varsinaisiksi amerikanitalialaisiksi, vaan kutsuu heitä ”jenkeiksi” ja ”valkoisiksi”, tarkoittaen tällä sitä, että he ovat hylänneet ne loputkin perinteet, joita Tonyn mielestä ”oikeat amerikanitalialaiset” noudattavat, ja valinneet keskiluokkaisen amerikkalaisen elämäntavan.¹⁸

Jotkut taas ovat syyttäneet muutoksesta katolisten oppilaitosten, jollaista Meadow ja AJ:kin käyvät, muuttumista. 1800-luvun puolesta välin lähtien katoli-

¹⁵Gillis 1999, 19-20; Cornwell 2001, 107; Steinfels 2003, 38.

¹⁶Cogley 1973, 78; Gillis 1999, 60-61, 63; Gibson 2003, 89, 90-91; Steinfels 2003, 109-110.

¹⁷Gillis 1999, 38.

¹⁸Sopranos (The Sopranos) 10/1999, 0:02:34-0:03:50,0:25:05-0:25:48.

nen koulu oli ainoa oikea vaihtoehto katolilaisille lapsille ja nuorille. Tosiasiassa suurin osa nuorista kävi tästä huolimatta julkisia kouluja, mutta katoliset koulut muodostivat kuitenkin sen perustan, jonka varassa katoliset arvot ja uskonto siirrettiin eteenpäin. 1900-luvun puolenvälin jälkeen tilanne alkoi kuitenkin muuttua. Oppilaitosten oppilasmäärät alkoivat pudota rajusti 1960-luvun puolenvälin jälkeen niin että oppilasmäärät vähenivät jopa 50 prosenttia vuosituhannen vaihteeseen mennessä. Samalla protestanttien ja muiden uskontokuntien edustajien määrä kasvoi opiskelijoiden joukossa ja katolilaisten opiskelijoiden uskonnonharjoittaminen väheni. Uskonto ei ollut enää määräävä tekijä sen suhteen mihin kouluun opiskelijat hakeutuivat. Tämä asetti koulut identiteettiongelman eteen.¹⁹

Oppilaitosten opettajakunnassa tapahtui myös dramaattinen muutos. Opettajien enemmistö muodostui aina 1960-luvun puoliväliin asti nunnista ja papeista ja maallikko-opettajat olivat selkeä vähemmistö. Kuitenkin kun 1960-luvun jälkeen pappien ja nunnien määrät alkoivat pudota, heidän osuutensa oppilaitosten henkilökunnassa koki dramaattisen laskun. 1990-luvulle tultaessa henkilökunnan tilanne oli kääntynyt päinvastaiseksi: suurin osa opettajista oli nyt maallikoita, jotka kantoivat päävastuun opetuksesta ja papit ja nunnat muodostivat pienen vähemmistön. Samalla koulujen tarjoama uskonnollinen kasvatus oli siirtynyt maallikko-opettajien vastuulle. 1990-luvun puolessavälissä tyypillinen katolisen koulun uskonnonopettaja oli naimisissa oleva keski-ikäinen valkoinen nainen.²⁰ Opettajakunnassa tapahtunut muutos näkyy fiktiossakin: AJ:n ja Meadown katolisten koulujen henkilökunnan joukossa ei näy pappeja tai sisaria lainkaan, ainoana poikkeuksena AJ:n koulun rehtori, joka on pappi.²¹

Moni on nähnyt tässä syypään sille, että katolilaiset nuoret ovat menettämässä käsityksensä katolisesta identiteetistä. Kuitenkin opettajien parissa tehdyt tutkimukset osoittavat, että heidän tietotasonsa katolisen kirkon opeista on varsin korkea. Toiset taas väittävät tilanteen johtuvan siitä, että maallikko-opettajat eivät välttämättä sitoudu henkilökohtaisesti kirkon oppeihin. Tämä pitääkin paikkansa erityisesti seksuaalietiikan alueella. Kuitenkin niin sanottujen perinteisten katolisten oppien ja uskonkäsitysten suhteen, kuten esimerkiksi mitä tulee oppeihin Jeesuksesta ja Jumalasta, opettajien ehdoton enemmistö on sitoutunutta. Kolmas esiin nostettu ongelmakohta koskee koko katolisen uskonopin pedagogiikkaa. Va-

¹⁹Sopranos (The Sopranos) 09/1999, 0:15:00; Sopranos (The Sopranos) 21/2000, 0:15:37-0:15:42; Gillis 1999, 38-39; Steinfels 2003, 110-111, 211, 213

²⁰Gillis 1999, 202-203, 208-209; Steinfels 2003, 212-213, 216; Carey 2004, 120-121.

²¹Sopranos (The Sopranos) 07/1999, 0:04:49-0:07:47.

tikaanin II:n kirkolliskokouksen myötä perinteinen ulkoläksyihin ja katekismukseen perustunut opetus pitkälti hylättiin, mutta kriitikoiden mielestä mitään uutta ei kuitenkaan syntynyt tilalle. Opetus ei enää vastannut ihmisten älyllisiin tarpeisiin vaan jäi pintapuoliseksi.²²

Amerikkalaisten katolilaisten näkemys siitä, kuka on 'hyvä katolilainen' on sekin muuttunut Yhdysvalloissa 1900-luvun loppupuolelle tultaessa. Esimerkiksi säännöllistä messuun osallistumista piti hyvän katolilaisen merkinä vain 33 prosenttia katolilaisista 1990-luvun loppupuolella, ja jopa 90 prosenttia katolilaisista oli sitä mieltä, että esiaviollinen seksi oli sallittua, kunhan pari olisi rakastunut. Säännöllisesti ripittäytymässä kävi enää vain kahdeksan prosenttia katolilaisista. Muutos on siis tapahtunut ennen kaikkea siinä, miten sitoviksi ihmiset tulkitsevat katolisen kirkon opetuksen. Kirkon opetusta ei enää pidetä ehdottomana ja ainoana oikeana vaihtoehtona, vaan varsinkin nuorten ja nuorten aikuisten enemmistön mielestä ihmisen yksilöllisen omantunnon tulisi olla ylin auktoriteetti, joka ohittaa kirkon arvovallan. Siinä missä Vatikaanin II:a konsiilia edeltävät sukupolvet näkivät katolisuuden enemmänkin kirkon ehdottomien sääntöjen noudattamisena, konsiilin aikainen ja jälkeiset sukupolvet eivät enää pitäneet sääntöjä sitovina, vaan näkivät oikeudekseen itse määritellä sääntönsä katolilaisina.²³

Tiukan paikan tullen *Sopranos*-sarjan mafiosot kuitenkin ajattelevat asioista varsin kristillisestikin, kuten käy ilmi jaksossa *From Where to Eternity*, kun koomasta herännyt Christopher kertoo käyneensä rajan toisella puolen, helvetissä, joka italialaisten kohdalla muistuttaa irlantilaisista pubia, jossa irlantilaiset voittavat kaikki uhkapelit. Christopherin kokemus helvetistä saa Tonym ja Paulien molemmat pohtimaan oman sielunsa kohtaloa ja sitä kuka todella ansaitsee joutua helvettiin.²⁴ Tästä voi päätellä, että kumpikin uskoo helvetin olemassaoloon, vaikka Tony ei tosin uskokaan Christopherin näyn aitouteen. Samalla Christopherin ”irlantilainen helvetti” on melko humoristinen viittaus irlantilaisista ja italialaisten ajoittain varsin kireisiin väleihin.

Mielenkiintoista kuitenkin on, että sen enempää Christopherin vakavasti ottava Paulie kuin Tonykaan eivät ensisijaisesti hae apua tai vastauksia kysymyksiinsä kirkolta. Tony pohtii helvettiä ja sitä mahdollisuutta, että Christopher ja hän itse joutuisivat sinne, psykiatrin luona. Paulie puhuu asiasta tyttöystävälleen ja

²²Cornwell 2001, 107-108; Steinfels 2003, 207, 216-217.

²³Gillis 1999, 22-23; Cornwell 2001, 17-18; Gibson 2003, 64-66; Carey 2004, 131; Greeley 2004, 13, 18, 56-57; Tentler 2004, 275-276.

²⁴Sopranos (The Sopranos) 22/2000, 0:11:31-0:13:45.

meedioille, jonka näky Paulien tappamista ihmisistä kuitenkin vain pahentaa hänen ahdistustaan ja vakuuttaa hänet siitä, että hänet on tuomittu kadotukseen. Sitä, miten meedio tiesi Paulien menneisyydestä, ei sarjassa kerrota. Kirkkoon ja papin luo Paulie menee vasta viimeisenä ja silloinkin ainoastaan raivoamaan sitä, ettei kirkko ole pitänyt omaa osuuttaan sopimuksesta ja turvannut häntä, vaikka hän on rahoittanut kirkkoa avokätisesti.²⁵ Henkilöhahmojen helvetinpelko näyttäisi olevan yksi *Sopranos*-sarjaa ja *Kumमितေ*-trilogiaa yhdistävä tekijä: tämän pelko tuntuu näkyvän pohjimmiltaan vihamielisenä suhteena papistoon, jonka vasta Paulie lausuu sarjassa ääneen, kun ahdistus nousee liian suureksi.

Kirkko ja papisto eivät enää ole Yhdysvaltojen katolilaisille ensimmäinen tai itsestään selvä vaihtoehto. Varsinkin nuoret ihmiset haluavat olla sitoutumattomia ja hakea yksilöllisiä ja kokemuksellisia ratkaisuja ja vaihtoehtoja. Päivän sana on pikemminkin spiritualiteetti kuin uskonto. Eräiden tutkijoiden mielestä juuri spiritualiteetin kaipuusta johtuu esimerkiksi erilaisten New Age-uskontojen saavuttama suuri suosio Yhdysvalloissa. Toisaalta katolilaiset kuitenkin pysyvät uskollisesti kirkkonsa jäseninä ja haluavat sen vaikuttavan elämässään erilaisissa juhlissa joihin saatetaan tosin liittää vaikutteita muistakin uskonnoista ja elämänsä katsomuksista.²⁶

Christopher ja Paulie, jotka molemmat uskoivat Christopherin todella käyneen helvetissä, eivät muuta käytöstään mitenkään eivätkä tuon jakson jälkeen enää puhu asiasta lainkaan. Paulie jopa päätyy pistämään välit kirkon kanssa poikki ja poistuessaan kirkosta ovet paukkuen hän vielä pysähtyy mulkoilemaan uhkaavasti Jeesusta esittävää patsasta. Tonykaan ei enää palaa aiheeseen terapiaistunnoissaan.²⁷ Tämänkaltaisen henkilöiden tapa ohittaa täydellisesti katsojan mielestä merkittävätkin havainnot omasta tilanteestaan on täysin tyypillistä *Sopranos*-sarjan tematiikkaa. Toisaalta arvomaailman hajanaisuus ja jopa yksilöiden arvostamien ja edustamien arvojen ja tekojen välinen ilmeinen ristiriita on joidenkin tutkijoiden mielestä niin ikään varsin tyypillinen nykyihmisen ”oire”.²⁸

Tony ja kumppanit ovat passiivisia katolilaisia, mutta he mitä ilmeisemmin kuitenkin mieltävät itsensä katolilaisiksi, mahdollisesti vieläpä kunnollisiksi sellaisiksi, ja ainakin osa myöntää uskovansa Jumalaan. Esimerkiksi kun mafiosot keskustelevat kloonauksesta, Tony tuomitsee koko asian huomauttamalla ”Minä

²⁵ *Sopranos* (The Sopranos) 22/2000, 0:14:45-0:17:00, 0:18:19-0:20:00, 0:33:01-0:36:00.

²⁶ Gillis 1999, 23, 31; Gibson 2003, 86.

²⁷ *Sopranos* (The Sopranos) 2000; *Sopranos* (The Sopranos) 22/2000, 0:44:33-0:45:54.

²⁸ Nouwen 1988, 16-17.

opetan lapsilleni että ainoastaan Jumala luo elämää”. Toisessa tilanteessa hän kehottaa Junior-sedän suututtanutta Christopheria sytyttämään kynttilän pyhälle Antoniukselle.²⁹

Vaikka *Sopranos*-sarjan antama kuva katolisuuden tilasta ja nykypäivän katolilaisista onkin luonnollisesti liioiteltu ja kärjistetty – onhan tarinan päähenkilö kuitenkin perheenisä, joka saa elantonsa rikollisuudesta – tietystä mielessä kuva katolisuudesta vaikuttaa oikealta. Tutkimukset ovat osoittaneet, että vaikka esimerkiksi nuoret ovatkin huomattavasti heikommin sitoutuneita katoliseen kirkkoon kuin vanhempansa tai isovanhempansa, silti jopa yhdeksän kymmenestä konfirmoidusta katolilaisesta on kirkkonsa jäsen vielä 30-vuotiaanaakin ja he kokevat, että katolisuus on osa heidän identiteettiään.³⁰

Miksi sitten amerikkalaiset pysyvät katolisen kirkon jäseninä tilastojen mukaan protestantteja uskollisemmin? Vaikka amerikkalaiset ovatkin Länsi-Eurooppaan verrattuna voimakkaan kirkko- ja uskontomyönteisiä, valtalinnan protestanttien kirkkojen, kuten luterilaisten, episkopaalien ja presbyteerien, jäsenmäärät ovat jatkaneet tasaista laskuaan 1960-luvulta lähtien. Jäsenmäärän lasku ei kuitenkaan näytä pätevän yhtä hyvin katoliseen kirkkoon. Vuonna 1987 ABC-televisio-kanavan teettämän mielipidekyselyn mukaan vain kuusi prosenttia katolilaisista sanoi, että tulisi mahdollisesti jättämään kirkon. Ja vuonna 2002, keskellä kirkon pahinta pedofiiliskandaalia, määrä oli noussut vain 11 prosenttiin.³¹

Yhteisöllisyys on yksi amerikkalaista katolisuutta voimakkaasti määritellyt piirre. Vaikka etniset korttelit alkavatkin jo olla mennyttä aikaa tuon ajan muistot yhdistettynä katolilaisten kokemukseen universaalista kirkosta loivat yhä 1990-luvun loppupuolella kokemuksia yhteisöllisyydestä. Toisaalta amerikkalainen yhteisöllisyys antoi mahdollisuudet valinnanvapauteen: katolisen kirkon tärkein yksikkö amerikkalaisille oli oma seurakunta ja oma pappi, ei niinkään Vatikaani ja sen hierarkia. Kirkkoonsa tyytymätön katolilainen saattoi aina nousta autoonsa ja ajaa toiseen seurakuntaan ja silti pysyä kirkon jäsenenä. Monet paavien ja kuurian antamat asetukset ja määräykset on historian aikana ohitettu olankohautuksin, eikä tämä ole muuttunut vuosituhannen vaihteessa. Katolisuus ei ole katolilaisille itselleen pelkkiä sääntöjä ja dogmeja, vaan se on myös kokonaisvaltaista elämää.³²

²⁹ *Sopranos* (The Sopranos) 02/1999, 0:01:23-0:01:50; *Sopranos* (The Sopranos) 02/1999, 0:43:45-0:43:46; *Sopranos* (The Sopranos) 22/2000, 0:47:28-0:47:38.

³⁰ Gibson 2003, 81.

³¹ Gibson 2003, 73, 83, 85-86; Greeley 104.

³² Gibson 2003, 90-94, 102-103; Greeley 2004, 104-105.

Tämä katolinen elämä tarjoaa katolilaisille esimerkiksi lukuisia rituaaleja ja mahdollisuuksia turvautua niihin – kuten esimerkiksi kynttilän sytyttäminen pyhälle Antoniukselle – ja sitä kautta tehdä yhteistyötä Jumalan kanssa oman pelastumisen ja pyhityksen eteen. Tämä uskonnollinen asennemaailma, jossa oikea palvonta on ainakin yhtä tärkeää kuin oikea oppi on eräiden arvioiden mukaan yksi vaikuttava tekijä siihen, että katolisuus on pitänyt vahvat asemansa sellaistenkin ihmisten keskuudessa, jotka ovat eri mieltä opin kanssa.³³

Mahdollisuus sytyttää kynttilä pyhälle Antoniukselle viittaa toiseenkin amerikkalaisessa katolisuudessa vahvana elävään perinteeseen, eli niin sanottuun katoliseen mielikuvitukseen, johon ovat vaikuttaneet kirkkotaide, kirkkomusiikki ja lukuisat erilaiset uskonnolliset kertomukset ja tarinat, joiden parissa katolilaiset ovat varttuneet.³⁴

Neljäs vastaus löytyy *Sopranos*-sarjan jaksosta *D-Girl*, jossa perheen poika AJ valmistautuu konfirmaatioonsa.³⁵ Konfirmaatio eli vahvistus on katolisen kirkon sakramentti, jossa nuori ottaa vastuun omasta kristillisestä elämästään. Konfirmaatioikä Yhdysvalloissa vaihtelee hiippakunnittain ja seurakunnittainkin, mutta yleensä ikäjakauma on 13 vuodesta 17 vuoteen. Konfirmaatiota tulisi edeltää vuoden tai kahden kestävä valmistautuminen, jolloin konfirmoitava nuori tutustuu katoliseen teologiaan ja kirkon perinteisiin. Konfirmaatio on kuitenkin menettänyt merkitystään: joidenkin arvioiden mukaan 30–40:ä prosenttia Yhdysvaltojen nuorista katolilaisista ei ole konfirmoitu lainkaan.³⁶

AJ ei ole lainkaan innostunut ottamaan vastuuta kristillisestä elämästään. Jouduttuaan vanhempiansa puhutteluun kolaroituaan luvatta käyttöön ottamansa auton AJ aloittaa synkän vuodatuksen siitä, ettei elämällä ole tarkoitusta ja toteaa huipennukseksi, ettei Jumalaa ole olemassa. AJ:n eksistentialistiset ajatukset saavat tukea Meadowlta, ja kun AJ vielä alkaa kysyä vanhemmiltaan elämän tarkoitusta, jää Tonyn ainoaksi vaihtoehdoksi karjaista ”Mene huoneeseesi!”.³⁷ Kun Tony yrittää myöhemmin puhua AJ:lle järkeä, tämä kertoo että Jumala on kuollut. Tämän hän on kuullut koulussa, jossa on kerrottu saksalaisesta ajattelijasta nimeltä ”Nitch”. Tonyn yrittäessä vedota siihen, että konfirmointi on tärkeää Carmelalle, AJ vastaa ettei kuolleen Jumalan palveleminen ole järkevää. Niinpä turhautunut Tony katkaisee keskustelun ärähtämällä ”Vaikka Jumala olisikin kuollut, sinä

³³Gibson 2003, 97-98; Greeley 2004, 108-110.

³⁴Gibson 2003, 94-95; Greeley 2004, 110, 114-115, 119.

³⁵ *Sopranos* (The Sopranos) 21/2000.

³⁶ Gillis 1999, 163; Gibson 2003, 78.

³⁷ *Sopranos* (The Sopranos) 21/2000, 0:05:50-0:07:23.

pussaat silti Hänen takamustaan!” Hän lisäksi valittaa närkästyneenä tohtori Mel-fille AJ:n esittämästä jumalanpilkasta.³⁸

AJ:n eksistentiaalinen kysely ei juuri saa vastinetta. Ainoa henkilö, joka yrittää vastata siihen ja toimia eräänlaisena kristinuskon puolustajana, on AJ:n kummisedän Big Pussyn yliopistossa opiskeleva poika. Ensimmäiseksi hän korjaa AJ:n lausuntaa, ja huomauttaa että AJ:n siteeraama saksalainen filosofi ei ole nimeltään Nitch vaan Nietzsche. Sen jälkeen hän kehottaa AJ:ta tutustumaan Kierkegaardin ajatuksiin.³⁹

Loppujen lopuksi kehoitus lukea Kierkegaardia ei vaikuta, ainakaan AJ ei missään vaiheessa syvenny kirjoihin, vaan päinvastoin jää konfirmointipäivänään kiinni marihuanan polttamisesta.⁴⁰ Loppujen lopuksi avun tuo AJ:n kummisetä Big Pussy, joka vetoaa AJ:n perhearvoihin ja kehottaa tätä tekemään perheelleen mieliksi, vaikka se vastenmielistä olisikin, varsinkin kun AJ on perheelleen ja isälleen erittäin tärkeä. Niinpä AJ menee kiltisti perheensä luo ja poseeraa hymyillen vanhempiensa ja pappinsa kanssa valokuvissa samalla kun Big Pussy, joka kaunopuheisuudestaan huolimatta on itse päättänyt kieltämään ”perhearvot” ja ryhtynyt FBI:n ilmiantajaksi, itkee yksin vessassa.⁴¹

Vaikka katolilaiset suhtautuvatkin vuonna 1999 tehdyn tutkimuksen mukaan kriittisesti institutionaaliseen kirkkoon, he kokivat kuitenkin vahvaa yhteenkuuluvuutta kirkkoon sakramenttien ja sakramentaalisen elämän kautta. Kirkon teologia ja hallinnolliset opit ovat osa katolisuutta, mutta ne eivät muodosta koko katolista identiteettiä. Esimerkiksi kahdeksan kymmenestä vastaajasta luokitteli sakramentit hyvin tärkeiksi itselleen ja nuoretkin jakoivat tämän näkemyksen. Sakramenttien merkitystä ja sitä että ne kattavat ihmisten koko elinkaaren ei tutkimusten mukaan tulisi aliarvioida katolisen identiteetin synnyttäjänä ja ylläpitäjänä.⁴²

Toinen mahdollinen selitys katolilaisten vahvalle identiteetille on katolisuuden asema vähemmistöuskontona katolisuuteen vihamielisestikin suhtautuvien protestanttien keskellä, mikä loi yhteenkuuluvuuden tunteen, joka kestää yhä, vaikka entisten vuosikymmenten katoliset korttelit alkavatkin olemaan jo mennyttä aikaa.⁴³ Ylpeys omasta uskonnosta ja historiasta saa Tonyinkin ylpeänä esittelemään tyttärelleen Meadowlle kirkon, jota Tonyin isoisä veljineen oli rakentamassa

³⁸ Sopranos (The Sopranos) 21/2000, 0:08:40-0:08:50, 0:15:06-0:15:48.

³⁹ Sopranos (The Sopranos) 21/2000, 0:21:25-0:22:50.

⁴⁰ Sopranos (The Sopranos) 21/2000, 0:46:14-0:47:02.

⁴¹ Sopranos (The Sopranos) 21/2000, 0:21:25-0:22:50, 0:47:25-0:49:55, 0:51:59-0:52:46.

⁴² Gibson 2003, 100-101; Steinfels 2003, 210; Greeley 2004, 102, 104-105.

⁴³ Gibson 2003, 86-90

1900-luvun alussa. Ja tuhahtamaan halveksuvasti Cusamanoille, noille ”valkoisille jenkeille”, jotka ovat kääntäneet selkänsä sille mitä todella tarkoittaa olla amerikanitalialainen.⁴⁴

4.3. Mafian naiset ja kirkonmiehet uudella vuosituhanalla

Päinvastoin kuin *Kummisetä*-elokuvatrilogiassa, josta vahvat naishahmot pitkälti puuttuvat, *Sopranos*-televisiosarjassa on useita voimakkaita naishahmoja, kuten muun muassa Tonyn vaimo Carmela, heidän yhteinen tyttärensä Meadow, Tonyn psykiatri Jennifer Melfi ja kaikkia terävällä kielellään ja krokotiilinkyyneileillään terrorisoiva Tonyn äiti Livia. Vaikka *Sopranos*-sarjan miehet ovatkin *Kummisedän* kollegoidensa tapaan vahvasti macho-kulttuurin edustajia eivätkä anna naisille juuri kunniaa, monet sarjan naiset tuntuvat olevan miehiä älykkäämpiä ja vahvemmin vallankahvassa kiinni.

Uskonnon suhteen suurin osa sarjan naisista on kuitenkin aivan yhtä maallistuneita kuin miehetkin eikä uskonto tai kirkko tunnu merkitsevän heille erityisen paljon. Tämä kuvaa hyvin katolisen kirkon tilaa Yhdysvalloissa yleensäkin. Katolisen kirkon absoluuttinen jäsenmäärä on ollut nousussa ja vuosituhanteen vaihteessa katoliseen kirkkoon kuului jo yli 60 miljoonaa ihmistä.⁴⁵ Kuitenkin samanaikaisesti sellaisten katolilaisten määrä, jotka eivät osallistu kirkon toimintaan välttämättä lainkaan eivätkä osallistu sakramentteihin puhumattakaan siitä että tuntisivat kirkon opetusta teologiasta tai moraalista, on ollut nousussa.⁴⁶

Silti sarjassa ei ole ainuttakaan avoimesti uskonnotonta tai ateistista henkilöahmoa. Tiukan paikan tullen naiset ovat turvautumassa kristinuskoon ja katoliseen kirkkoon, kuten esimerkiksi Adriana, joka vei Christopherin sairastuvuoteelle paavi Johannes Paavali II:n kuvan.⁴⁷ Sarjan ainoa eriuskoinen on Tonyn vanhempi sisar Janice, joka on innostunut intialaisista uskonnoista ja kasvissyönnistä.⁴⁸ Sarjan katolisen kirkon ”tiukka ote” jäsenistään vastaa Yhdysvaltojen todellista tilannetta, sillä katolilaiset pysyvät huomattavan uskollisesti kirkkonsa jäseninä, vaikka ainoa yhteys heidän ja kirkon välillä saattaa olla heidän oma kasteensa vuosia aikaisemmin.⁴⁹

⁴⁴ Sopranos (The Sopranos) 01/1999, 0:48:52-0:0:49:28, 0:25:05-0:25:48.

⁴⁵ Gibson 2003, 154.

⁴⁶ Gillis 1999, 17-18; Carey 2004, 142.

⁴⁷ Sopranos (The Sopranos) 22/2000, 0:01:00.

⁴⁸ Sopranos (The Sopranos) 14/2000.

⁴⁹ Gillis 1999, 23; Gibson 2003, 68

Naiset ovat olleet aina Yhdysvaltojen katolisen kirkon uskollisempia jäseniä. He määrittelevät kirkon elämässään tärkeäksi huomattavasti useammin kuin miehet. Uudelle vuosituhannele siirryttäessä naisten sitoutuminen kirkkoon alkoi heikkenemään. Vuonna 1987 kirkon määritteli elämänsä yhdeksi tärkeimmäksi asiaksi 59 prosenttia katolilaisista naisista, kun taas vuonna 1999 heidän osuutensa oli laskenut 48 prosenttiin. Ainoastaan 56 prosenttia heistä oli vakuuttunut siitä, etteivät he tulisi jättämään kirkkoa, kun taas vuonna 1987 heidän määränsä oli 68 prosenttia, mikä kuvastaa Amerikan katolisen kirkon tilanteen tietynlaista kriisitymistä vuosituhanneen vaihteessa.⁵⁰

Tonyn vaimo Carmela sen sijaan on ainoa henkilö sarjassa, joka määrittelee itsensä avoimesti kristityksi katolilaiseksi. Hän käy erilaisissa kirkon tilaisuuksissa, käyttää kristillistä sanastoa puheessaan, kantaa vastuuta Tonyn sielun tilasta ja hänelle on tärkeää, että perheen poika AJ konfirmoidaan.⁵¹ Carmela ei tosin epäröi heittää kristillistä vakaumustaan toisten naamalla loukatakseen, kuten hän teki Tonylle ilmoittaessaan, että Tony joutuu kuollessaan helvettiin.⁵² Tony onkin syyttänyt Carmelaa siitä, että tämä on kristitty ainoastaan silloin, kun se sopii Carmelan tavoitteisiin.⁵³ Syytös on osittain epäreilu riidan aikana heitetty loukkaus, mutta tosiasia kuitenkin on, että Carmela ei kaikissa asioissa seuraa kirkon opetusta sen enempää uskonnonharjoittamisen kuin eettisenkään opetuksen suhteen.

Se, käykö Carmela säännöllisesti messussa ei selviä sarjan aikana, mutta luultavasti hän ei ainakaan pakota perhettään mukaan sinne, koska aihe ei missään vaiheessa nouse esiin riidanaiheena. Vaikka kirkko yhä velvoittaakin kaikkia jäseniään osallistumaan säännöllisesti sunnuntaimessuun, käytännössä messussa kävi säännöllisesti vuosituhanneen vaihteessa enää noin 33 prosenttia kaikista katolilaisista. Ennen kaikkea asenteet messun suhteen ovat muuttuneet: vuonna 1999 yhdysvaltalaisista katolilaisista 77 prosenttia oli sitä mieltä, ettei säännöllinen messussa käyminen vaikuta siihen onko henkilö hyvä vai huono katolilainen, näkökanta mikä todennäköisesti olisi järkyttänyt syvästi monia ennen Vatikaanin II konsiilia varttuneita katolilaisia.⁵⁴

Jaksossa *College* Carmela paljastaa isä Philille ettei käy säännöllisesti ripittäytymässä ja pian hän myöntää, ettei ole omasta mielestään tosiasiasa ripittäytynyt yli 20 vuoteen. Tässä yhteydessä hän lisäksi tunnustaa hylänneensä sen minkä

⁵⁰ Gibson 2003, 67-68, 73.

⁵¹ Sopranos (The Sopranos) 1999; Sopranos (The Sopranos) 20/2000.

⁵² Sopranos (The Sopranos) 01/1999, 0:21:35-0:21:37.

⁵³ Sopranos (The Sopranos) 22/2000, 0:29:18.

⁵⁴ Gillis 1999, 22, 24; Gibson 2003, 66; Carey 2004, 142; Tentler 2004, 276.

tietää oikeaksi ja sulkeneensa silmänsä Tonyn ammatilta materian vuoksi.⁵⁵ Ennen Vatikaanin II:a kirkolliskokousta suurin osa katolilaisista kävi ripittäytymässä kerran viikossa, mutta kirkolliskokouksen jälkeen ripittäytyvien määrät ovat pudonneet jyrkästi ja vuonna 1995 vain 8 prosenttia katolilaisista ripittäytyi kerran kuussa.⁵⁶

Rippiin osallistuvien lasku johtuu oletettavasti osittain muuttuneesta uskon-
tokasvatuksesta, jossa syntiä ja syyllisyyttä ei enää painoteta yhtä paljon kuin
aiemmin ja osittain ihmisten ikävistä kokemuksista rippituoleista ja kiusallisia ky-
symyksiä esittävistä papeista. Rippitilanteet ovat muuttuneet entistä enemmän
keskustelempaan suuntaan eikä rippituoleja enää välttämättä käytetä. Samalla
ihmisten näkemys ripistä ja uskosta on muuttunut eikä sitä enää liitetä yhtä vah-
vasti eukaristiaan kuin aiemmin. Usko nähdään entistä useammin ihmisen ja Ju-
malan välisenä suhteena, johon ei tarvita pappia välittäjäksi.⁵⁷ Myöskään *Sopra-
nos*-sarjassa ei kahden ensimmäisen tuotantokauden aikana olla kertaakaan rippi-
tuolissa ja synnintunnustukset ovat hyvin keskustelunomaisia.

Vaikka rippi ja messussa käyminen onkin vähentynyt, sen sijaan ehtoollis-
seen osallistuminen on yleistynyt katolisessa kirkossa vuosituhanteen vaihteessa.
Kun vuonna 1965 ehkä noin puolet messuun osallistujista nautti ehtoollisen, vuo-
situhanteen vaihteessa sen nautti jo melkein 90 prosenttia messun osallistujista.⁵⁸
Carmelakin nauttii ehtoollisen *Sopranos*-sarjassa.

Carmela tuntuu valitsevan kirkon moraaliopetuksesta ne osat joita haluaa
noudattaa. Kahden ensimmäisen tuotantokauden aikana Carmela on selvästi hi-
taasti päätymässä avioeron ottamiseen Tonysta, mutta kuullessaan ilmeisesti omat
ajatuksensa ääneen Salvatore ”Big Pussy” Bonpensieron vaimolta Angielta hän
ottaa asiakseen tämän ylipuhumisen. Tuossa yhteydessä Carmela vetoaa kirkon
opetukseen: ”Tiedäthän kyllä mitä kirkko asiasta opettaa?”⁵⁹ Carmelan aktiivisuus
Angien eroamisen estämiseksi on sikälikin varsin hyytävää, että Angie aiemmin
tunnusti Carmelalle jopa harkinneensa itsemurhaa, koska on niin onneton
avioliitossaan.

Tilastojen mukaan Yhdysvaltojen katolilaiset eroavat aivan yhtä usein kuin
muutkin yhdysvaltalaiset, vaikkakin katolisen kirkon näkemys on, että avioliitto

⁵⁵ Sopranos (The Sopranos) 05/1999, 0:30:12-0:32:35.

⁵⁶ Gibson 2003, 64.

⁵⁷ Gillis 1999, 168-171; Cornwell 2001, 118-119; Gibson 2003, 64.

⁵⁸ Steinfeld 2003, 29.

⁵⁹ Sopranos (The Sopranos) 1999-2000; Sopranos (The Sopranos) 17/2000, 0:09:48-0:11:51,
0:38:05-0:39:01.

on sakramentti, jota ei voi purkaa eikä kirkko tunnusta siviiliavioeroa. Näin ollen avioeron ottanut ja uudelleen avioitunut katolilainen on kirkon silmissä synnin tilassa eikä saa ottaa vastaan muita sakramentteja. Avioliiton voi päättää ainoastaan hakemalla hiippakunnan tuomioistuimesta avioliiton mitätöintiä, jota joskus kutsutaan ”katoliseksi avioeroksi”. Nimitys on sikäli virheellinen, että kirkon oman ymmärryksen mukaan mitätöity avioliitto tarkoittaa sitä, ettei avioliiton sakramenttia ole koskaan tapahtunut. Se voidaan myöntää lukuisista eri syistä, kuten muun muassa psykologisesta sopimattomuudesta avioliittoon. Moni uskoo yhä, että avioliiton mitätöinti on mahdollinen vaihtoehto ainoastaan rikkaille ja kuuluisille, mutta sen käynnistäminen on kuitenkin sallittua kaikille katolilaisille.⁶⁰

Käytännössä Yhdysvaltojen katolinen kirkko on myöntänyt enemmän avioliiton mitätöintejä kuin yksikään muu paikallinen katolinen kirkko maailmassa. Siinä missä amerikkalaiset katolilaiset muodostavat vain kuusi prosenttia maailman katolilaisista, 76 prosenttia maailman avioliiton mitätöinneistä myönnettiin Amerikan katolisessa kirkossa vuosituhaten vaihteessa. Tästä huolimatta mitätöintiprosessi herättää edelleen kiistanalaisia tunteita ja mielipiteitä, eikä moni hyväksy mitätöintiprosessia tai sen päämääriä lainkaan.⁶¹ Joka tapauksessa avioero on yhä yksi suurimmista kiistanaiheista katolisessa kirkossa ja aihe on saanut monet maallikot kyseenalaistamaan selibaatissa elävien pappien pätevyyden arvioida ihmisten avioelämää ja ihmissuhteita. Big Pussyn vaimokin kivahtaa Carmelalle tämän puhuessa kirkon opetuksesta: ”Pyh... Antaa paavin murehtia sitä!”⁶²

Jaksossa *From Where to Eternity* Carmela vaatii Tonya hankkimaan vasktomian, jottei tämä saisi rakastajatartaan raskaaksi. Tämä on vastoin kirkon opetusta ehkäisystä, mistä miehisyytensä uhatuksi tunteva Tony on kärkevästi huomauttamassa Carmelalle, joka puolestaan ei anna tämän häiritä kantaansa.⁶³

Carmelan mielipide ehkäisystä ei kuitenkaan ole mitenkään poikkeuksellinen. Siinä missä kirkko virallisesti hyväksyy ainoastaan niin sanotun rytmimenetelmän sallittuna ehkäisymuotona, arviolta 90 prosenttia amerikkalaisista katolilaisista käyttää ehkäisyä. Nuorempien katolilaisten tiedot *Humanae Vitaesta* ja sitä aikanaan ympäröineestä polemiikista saattavat olla hyvinkin ohuita, eikä ehkäisyn käyttäminen nouse esiin minkäänlaisena ongelmana useimpien elämässä. Moni hyväksyy abortinkin, jota kirkko puolestaan vastustaa ehdottomasti. Jopa 53 pro-

⁶⁰Gillis 1999, 164-166; Cornwell 2001, 121.

⁶¹Gillis 1999, 164-166; Cornwell 2001, 133-135.

⁶²Gibson 2003, 189; Sopranos (The Sopranos) 17/2000, 0:39:01-0:39:05.

⁶³Sopranos (The Sopranos) 22/2000, 0:29:40-0:29:45.

senttia katolilaisista arvioi vuonna 1999, että ihminen voi olla hyvä katolilainen ja kannattaa silti aborttia.⁶⁴

Jo vuonna 1963 suurin osa yhdysvaltalaisista katolilaisista ilmoitti käyttävänsä ehkäisyä. On arvioitu, että paavi Paavali VI:n kiertokirje *Humanae Vitae* vuodelta 1968 on suurin syy siihen, että yhdysvaltalaisen usko hierarkiseen, keskusjohtoiseen kirkkoon ja erehtymättömään paaviin romahti. Ihmiset olivat muodostaneet oman kantansa ehkäisystä jo vuosia aiemmin ja kun paavi päättikin seurata vuosien valmistelujen ja lykkäysten jälkeen vähemmistön kantaa, enemmistö ei suostunut hyväksymään tai noudattamaan kirkon opetusta. Sen sijaan niin maallikot kuin teologitkin tulivatkin mielessään siihen tulokseen, että kirkko voi muuttua ja paavi voi erehtyä, joten heillä on oikeus esittää oma mielipiteensä ja seurata omaa arvostelukykyään ja silti kutsua itseään hyviksi katolilaisiksi. Tämä asenne-muutos kirkon opetukseen mullisti Yhdysvaltojen katolisen kirkon ja teki samalla lopun niin sanotusta katolisesta alakulttuurista tavalla, josta kirkko ei ole vielä kukaan kunnolla toipunut. Monet katolilaiset ovat kautta aikojen ummistaneet silmänsä sellaisille kirkon opeille ja säännöille, joita eivät ole pitäneet mielekkäinä, mutta *Humanae Vitaen* myötä kirkkoa kritisoitiin jo ääneen ja kirkon opetuksen noudattamatta jättämisestä tuli kaikkien tietämä julkinen salaisuus. *Humanae Vitaen* kriitikoiden mielestä kirkko menettikin sen myötä täysin uskottavuutensa seksuaalietiikan ja ihmiskunnan hyvinvoinnin puolestapuhujana.⁶⁵

Carmelan pettymys avioliittoonsa lähes kroonisesti uskottoman ja ajoittain tunteettoman ja karskin Tonym kanssa purkautuu yrityksenä hakea rakkaussuhdetta toisten miesten kanssa. Ensimmäisellä tuotantokaudella Carmelalla on eräänlainen suhde seurakuntansa papin isä Phil Intintolan kanssa, toisella tuotantokaudella taas leskeksi jääneen remonttimiehensä Vic Muston kanssa. Kumpikin suhde katkeaa oikeastaan heti alkuunsa eivätkä etene muutamaa suudelmaa pidemmälle, isä Philin kanssa eivät edes siihen asti yrityksestä huolimatta. Molemmille suhteille tyypillistä on, että Carmelan ihastuksen kohteina on kaksi periaatteessa tavoittamatonta miestä – isä Phil on selibaattilupauksen antanut pappi, Vic taas avioliiton sakramenttia syvästi kunnioittava leskimies. Molemmat miehet ovat huomattavasti herkempiä, tunteellisempia ja huomaavaisempia kuin Tony.⁶⁶ Se, että onko Carmela täysin vakavissaan näissä suhdeyrityksissään vai jahtaako hän

⁶⁴Gillis 1999, 242-244; Gibson 2003, 65-66; Steinfels 2003, 258-259; Tentler 2004, 275.

⁶⁵Cornwell 2001, 123, 179; Gibson 2003, 65-66; Steinfels 2003, 37, 255, 259, 266; Greeley 2004, 52, 56-58; Tentler 2004, 264-267, 275-276.

⁶⁶Sopranos (The Sopranos) 05/1999, 23/2000.

vain jonkinlaista haavekuvaa on yksi niistä monista asioista, joita katsojalle ei tehdä täysin selväksi.

Samalla tavoin kuin *Kummisedässä*, jossa Kay ja Mama Corleone hakivat lohtua kirkolta, Carmelakin hakee lohtua isä Phililtä ja kirkolta, mutta tällä kertaa lohdun hakemisessa on mukana selkeä seksuaalinen sävy ja entistä korostetumpi molemminpuolinen hyötyminen. Ensimmäisessä jaksossa Carmela kutsuu isä Philiä ”hengelliseksi neuvonantajakseen” ja loukkaantuu syvästi, kun Tony rinnastaa Carmelan ja ”isä Pölkypään” suhteen omiin naisseikkailuihinsa tai esittää epäilyjä Carmelan ja isä Philin suhteen laadusta.⁶⁷ Reaktion tulisuus saa jo alusta alkaen epäilemään, että suhde ei ole pelkästään opettaja-oppilas tai pappi-seurakuntalainen asteella ja niinikään Tonyn tapa nimitellä isä Philiä viittaa siihen, että hänkin on jossain määrin tietoinen eräänlaisesta kolmiodraamasta. Tähän viittaa sekin, että Carmelan lukuisista kehotuksista huolimatta isä Phil ei missään vaiheessa käy tapaamassa Tonya sielunhoidollista keskustelua varten.

Carmelan ja isä Philin suhde saa entistä oudompia sävyjä jaksossa *College*, jossa Carmela ja isä Phil viettävät yhdessä kokonaisen yön. Carmela saa mahdollisuuden purkaa sydäntään ja hakea tukea kirkon uskontraditioista, isä Phil taas saa syödä Carmelan tekemää ruokaa, juoda viiniä ja katsella Tonyn DVD-soittimesta klassikkoelokuvia. Välillä he käyvät syvällisiä keskusteluja Carmelan ja Tonyn avioliitosta, Tonyn sielun tilasta, teologiasta ja elokuvista, kuten muun muassa *Kristuksen viimeisestä kiusauksesta*, mikä todennäköisesti on sarjan tekijöiden tapa viitata Carmelan ja isä Philin kiusaukseen. Kun isä Phil jakaa Carmelalle ehtoollisen, koko tilanne kuvataan seksuaalisesti varsin latautuneeksi ja yhdessä halailu on lopulta johtaakin suuteluun, joskin isä Philin fyysinen, liiasta viininjuonnista aiheutunut krapula keskeyttää tilanteen ennen kuin mitään ehtii tapahtua.⁶⁸

Seuraavan aamun vaivaantuneessa tunnelmassa keskustelun aiheeksi tulee isä Philin seksuaalinen suuntautuneisuus. Isä Philin kerrottua että Carmelan kanssa vietetty yö oli hänen uransa suurin kiusaus, Carmela pohtii huokaisten miksi juuri hänen pappinsa täytyi olla hetero, mikä saa isä Philin naurahtamaan vaivaantuneesti. Ja kun Tony saa kuulla Carmelalta, että isä Phil vietti yön heidän kotonaan, mutta mitään ei tapahtunut, Tony päättelee että isä Philin täytyy olla homo.⁶⁹

⁶⁷ Sopranos (The Sopranos) 01/1999, 0:21:24-0:21:37; Sopranos (The Sopranos) 05/1999, 0:53:36-0: 55:14.

⁶⁸ Sopranos (The Sopranos) 01/1999, 0:24:56-0:25:08; Sopranos (The Sopranos) 05/1999, 0:11:42-0:13:11, 0:16:22-0:17:05, 0:18:44-0:21:11, 0:22:20-0:25:03, 0:28:48-0:32:35, 0:33:43-0:34:11, 0:34:35-0:36:31, 0:37:28-0:39:40.

⁶⁹ Sopranos (The Sopranos) 05/1999, 0:41:50-0:55:14

Katolisten pappien selkeästi erilainen elämäntapa on johtanut siihen, että erilaiset huhupuheet, ennakkoluulot, juorut ja uskomukset pappien seksuaalisesta suuntautumisesta ovat olleet varsin tyypillisiä kautta aikojen eikä tilanne ole muuttunut 2000-luvulle tultaessa, minkä Tonykin osoittaa. Arvioiden mukaan homoseksuaalisten pappien määrä on kuitenkin todella noussut viimeisten vuosikymmenten aikana Yhdysvaltojen katolisessa kirkossa jopa siinä määrin, että papistoon sanotaan syntyneen homoseksuaalisten pappien alakulttuuri. Arviot siitä, kuinka iso osa papistosta on homoseksuaaleja vaihtelee lähteittäin, mutta arviot liikkuvat noin 20 prosentista aina 50 prosenttiin.⁷⁰

Ennen vuoden 2002 pedofiiliskandaalia tähän yleisessä tiedossa olevaan julkiseen salaisuuteen ei suuremmin kiinnitetty Yhdysvalloissa huomiota, koska homoseksuaalit tekivät selibaattilupauksen siinä missä heteroseksuaalitkin. Skandaalin jälkeen asia nousi kuitenkin esiin ja joissain puhevuoroissa koko skandaalista on syytetty selibaattilupauksensa rikkoneita homoseksuaalisia pappeja. Niin sanottu homoseksuaalisten pappien alakulttuurin on väitetty aiheuttaneen ristiriitoja papiston keskuudessa ja vaikuttaneen negatiivisesti seminaariopiskelijoiden määrään. Niinpä jotkut ovat jopa vaatineet ettei avoimesti homoseksuaaleja saisi hyväksyä pappisseminaareihin tai pappisvihkimyksiin lainkaan. Käytännössä vaatimukset eivät ole saaneet katolisen kirkon hierarkian tukea joitain yksittäistapauksia lukuun ottamatta, mutta se on nostanut keskusteluun pappien kollegiaalisuuden ja asenteet seksuaalisuuteen.⁷¹

Carmelan ja isä Philin suhde päättyy, kun Carmelalle paljastuu, että muutkin mafiavaimot käyvät syöttämässä isä Philiä ja antamassa tälle lahjoja. Tämä saa Carmelan katkaisemaan lopulta välinsä omatoimisesti Sopranosten jääkaappia tyhjentävään pappiin ja syyttämään tätä siitä, että tämä käyttää hyväkseen hengellisessä hädässä olevia naisia ja nauttii tällaisen suhteen seksuaalisesta jännitteestä.⁷² Tämän tapauksen jälkeen isä Phil ei enää käy Sopranoseilla eikä kukaan muukaan pappi ota häneen paikkaansa – mahdollisesti koska ketään muuta pappia ei ole.

Vaikka katolilaisten määrä onkin ollut kasvussa, pappien ja papiksi opiskelevien määrät ovat pudonneet rajusti Yhdysvalloissa 1960-luvun puolestavälistä lähtien. Kun katolilaisten määrä on kasvanut 8-12 prosenttia per vuosikymmen,

⁷⁰ Gibson 2003, 178-179, 184, 186-187; McGreevy 2003, 291; Steinfelds 2003, 271, 324; Greeley 2004, 44-45.

⁷¹ Gibson 2003, 172, 176-178, 187-189; McGreevy 2003, 292.

⁷² Sopranos (The Sopranos) 13/1999, 0:37:54-0:38:32, 0:48:21-0:52:35.

samanaikaisesti seurakuntapappien määrät ovat pudonneet 13 prosenttia per vuosikymmen ja sääntökuntapappien 20 prosenttia. Siinä missä 1950-luvulla yksi pappi vastasi keskimäärin noin 650 seurakuntalaisesta, vuonna 1999 yksi pappi vastasi keskimäärin noin 1200 seurakuntalaisesta. Samalla papiston keski-ikä on noussut. Vuosituhanteen vaihteessa vain viisi prosenttia seurakuntapapistosta oli alle 35-vuotiaita ja yli 60 prosenttia oli yli 55-vuotiaita. Papiston keski-ikä oli 62-vuotta ja vuonna 1999 pappeja kuoli enemmän kuin vihittiin uusia.⁷³ Isä Philin kaltainen nuori pappi alkaa jo useissa hiippakunnissa olemaan suorastaan poikkeuksellinen.

Syitä papiston pienevään määrään on löydetty useita: ensinnäkin pappeuteen valmistautuvien seminaariopiskelijoiden määrät putosivat vuosien 1966 ja 1993 välisenä aikana 85 prosenttia. Pappisvihkimysten määrät ovat niinkään pudonneet 1960-luvun loppupuolelta lähtien seitsemän prosentin vuosikymmen vauhdilla. Samanaikaisesti yhä useampi pappi eroaa tehtävistään. 1960-luku oli eroavien pappien kulta-aikaa, mutta senkin jälkeen eroamisluvut ovat pysyneet tasaisina noin 12 prosentin vuosimäärässä. Pappien määrää on yritetty paikata ulkomaalaisten katolisten pappien avulla ja toisaalta laskemalla seminaarien pääsyvaatimuksia. Kumpikaan ratkaisu tuskin tuo lopullista parannusta tilanteeseen, sillä Yhdysvallat ei ole ainoa maa, joka kärsii yhä pahenevasta pappispulasta ja pienenevä opiskelijamäärä pakottaa kirkon hyväksymään sellaisiakin kandidaatteja, joita aiempina vuosikymmeninä ei olisi hyväksytty. Lisäksi paavi Johannes Paavali II:n aikana katolinen kirkko kiristi suhtautumistaan eroaviin pappeihin, eikä vapautusta pappeudesta enää myönnetty yhtä helposti kuin 1960- ja 1970-luvuilla. Toisaalta pappien puuttuminen on lisännyt maallikkoaktiivisuutta ja monia yhdysvaltalaisia seurakuntia käytännössä johtaa diakoni tai sitten maallikkosaarnaaja (englanniksi minister), joista jopa 80 prosenttia on naisia. Heidän määränsä on myös kasvanut 2000-luvulle tultaessa ja on nostanut esiin samalla keskustelun naisten mahdollisuuksista päästä papiksi.⁷⁴

Ongelmaa ei ole suinkaan helpottanut se, että vuoden 1985 jälkeen – jolloin valtakunnallisten lehtien otsikoihin nousi ensimmäisen kerran useita lapsia hyväksikäyttäneet pedofiilipappi Gilbert Gauthe – viihdeteollisuus ei ole kuvannut pappeja imartelevassa valossa, varsinkin kun erilaisia pedofiliskandaaleja alkoi paljastua säännöllisin väliajoin. Papit kuvataan monesti karikatyyreinä, hahmoina,

⁷³Gillis 1999, 246-247; Cornwell 2001, 149-150; Gibson 2003, 55, 154; Steinfels 2003, 316-317

⁷⁴Gillis 1999, 246-247; Cornwell 2001, 155; Gibson 2003, 55-56, 69-70, 154-155; McGreevy 2003, 289-290; Steinfels 2003, 317-319; Carey 2004, 145, 147; Cornwell 2004, 235.

jotka parhaillaankin ovat heikkoja, epämiehekkäitä ja naisellisia ja pahimmillaan tekopyhiä tai sitten puhtaasti pahoja ja rikollisia, minkä uskotaan pudottaneen pappiksi haluavien nuorten miesten määrää entisestään.⁷⁵

Isä Phil ei suinkaan ole ainoa *Sopranos*-sarjassa hieman epäilyttävässä valossa esiintyvä katolinen pappi. Toisella tuotantokaudella Paulie Gualtieri käy tapaamassa omaa pappiaan, joka on ilmeisesti tietoinen Paulien tekemistä lukuisista rikoksista ja murhista. Hän ei ole erityisemmin huolissaan Paulien hengellisestä hädästä vaan tupruttelee kyllästyneen näköisenä tupakkaa tuomiten ohimennen Paulien tapaamaan meedion ”harhaoppiseksi noidaksi”. Vasta kun Paulie ilmoittaa lopettavansa rahalahjoitusten antamisen kirkolle, koska kirkko ei ole pitänyt omaa osuuttaan sopimuksesta – eli hoitanut Paulien suhteita Jumalan kanssa kuntoon – pappi vaikuttaa järkyttyneemmältä.⁷⁶

Katolisuutta vastaan esitetyn ankaran kritiikin vuoksi onkin syytä kiinnittää huomiota siihen, että sarjan italialaissyntyinen luoja ja päätuottaja David Chase ei itse ole katolilainen, vaan protestantti. Hänen äitinsä vanhemmat olivat olleet sosialisteja, jotka olivat aikanaan eronneet katolisesta kirkosta. Hänen äitinsä taas liittyi ilmeisesti vastoin vanhempiensa toiveita Northern Baptist-kirkkoon, jossa hän tapasi Chasen isän, joka niinkään oli italialaissyntyinen protestantti. Sen sijaan valtaosa muusta laajasta suvusta oli roomalaiskatolisen kirkon jäseniä ja Chase on kertonut äitinsä inhonneen katolilaisia erilaisten suku- ja perheriitojen takia. Chase ei myöskään ole ainoa protestantti, joka on ottanut kantaa katolisen kirkon tilanteeseen viihteen keinoin ja erityisesti vuosi 2002 on tuonut televisioon lukuisia katolisuutta voimakkaasti kritisovia kannanottoja.⁷⁷

Sarjassa ei kuitenkaan kritisoida yksinomaan katolisuutta. Ensimmäisellä kaudella jaksossa *Denial, Anger, Acceptance* vakaumuksellinen juutalainen palkkaa Tony'n miehistöineen pakottamaan vävynsä ottamaan eron tyttärestään ja toisen kauden jaksossa *Do Not Resuscitate* Tony tekee bisnestä tummaihoisen kansalaisoikeusaktivistin pastori Herman James Jr.:n kanssa, joka käyttää seurakuntalaisiaan hyväkseen järjestääkseen näyttäviä mielenosoituksia ja mellakoita saaden sitten osan suojelurahoista, kun rakennuttajat palkkaavat mafian lopettamaan mielenosoitukset kovakouraisesti.⁷⁸ Ja hinduismista ja joogasta innostunut Janice/Parvati kuvataan kautta koko toisen kauden varsin oikukkaana ja hieman rasittavana-

⁷⁵ Gillis 1999, 254; Gibson 2003, 158-159, 183; Steinfelds 2003, 43-47.

⁷⁶ *Sopranos* (The Sopranos) 22/2000, 0:44:36-0:46:00.

⁷⁷ Rucker 2000, 139; Gibson 2003, 159.

⁷⁸ *Sopranos* (The Sopranos) 03/1999, 15/2000.

kin vouhottajana, joka kuitenkin on valmis luopumaan monista periaatteistaan tilaisuuden tullen.⁷⁹ Chasen kritiikin kohteena ei siis ole suoranaisesti katolinen kirkko tai sen pappeus, vaan pikemminkin uskonnonvarjolla suoritettu tekopyhyys ja aseman väärinkäyttö. Se, että kohteena useimmiten on katolinen kirkko johtuu ennen kaikkea katolisuuden ja amerikan-italialaisuuden läheisestä kytköksestä toisiinsa.

⁷⁹ Sopranos (The Sopranos) 2000.

5. Tutkimustulokset

Lähdin tutkielmassani ottamaan selvää siitä, millaisen kuvan *Kummitä*-elokuvatrilogia ja *Sopranos*-televisiosarja antavat roomalaiskatolisesta kirkosta ja erityisesti Amerikassa toimivasta katolisesta kirkosta.

Don Vito Corleone esiintyy kaikissa elokuvissa eräänlaisen kulta-ajan edustajana, joka tiettyjen rikollisten taipumustensa ohella on kuitenkin kunnioitettava ja karismaattinenkin herrasmies. Vitolla on selkeitä vakaumuksia, joiden voi sanoa nousevan kristillisestä arvomaailmasta ja erityisesti italialaislähtöisestä roomalaiskatolisesta arvomaailmasta. Vito näkee miehen tehtävänä olevan perheen päänä, suojelijana ja elättäjänä toimimisen ja perhe-elämä edustaa hänelle arvokasta, oikeanlaista elämää. Koska Coppola on itse sanonut, että Corleone-perhe kuvaa hänen näkemystään Yhdysvalloista, on Vitossa selkeästi nähtävissä Amerikan niin sanottujen pioneerivuosien, maan suuruuden rakentajan ja perinteisten amerikkalaisten arvojen edustaja. Perinteiset amerikkalaiset arvot vaikuttaisivat olevan yritteliäisyys, rohkeus, perhearvot, ehkäpä tietynlainen hengellisyyskin sekä ystävien ja tuttavien auttaminen. Viton elämässä kirkollakin on merkityksensä.

Michael Corleone edustaa elokuvissa uudenlaista, amerikkalaista sukupolvea, joka ei enää jaa samoja arvoja kuin aiemmat sukupolvet. Elokuvan *Kummitä* alussa Michael haluaa päästä eroon isänsä edustamasta vanhasta kulttuurista. Myös katolisuus kuuluu tähän vanhanaikaiseen kulttuuriin, joka ei enää ole osa sitä uutta, amerikkalaista sukupolvea, jota Michael edustaa. Michaelin dilemma, miten olla amerikkalainen ja samalla säilyttää oma kulttuurinen perintönsä, oli useiden katolisten siirtolaisten ongelmana 1800-luvulta aina 1900-luvun puoliväliin asti. Michaelin ratkaisu tilanteeseen on eräänlainen maallistunut välinpitämättömyys. Hän ei hylkää kirkkoa tai kulttuurista taustaansa, mutta hänen asenteensa molempiin on hyvin maallistunut ja välinpitämätön. Tämä halu irrottautua näkyy ennen kaikkea Michaelin valinnoissa. Ensin hän irrottautuu isänsä vaikutusvallasta liittymällä merijalkaväkeen ja osallistumalla toiseen maailmansotaan vastoin isän tahtoa; sitten hän aloittaa suhteen Kay Adamsin kanssa. Kay edustaa monella tapaa hyvin lopullista pesäeroa: hän opiskelee yliopistossa eikä ole edes italialainen vaan angloamerikkalainen. Ja kaiken lisäksi baptisti. Se, että baptistien ja katolilaisten perinteisesti hyvin jännittyneet ja latautunut suhde Amerikassa ei millään tavalla nouse esiin Michaelin ja Kayn suhteessa kertoo sekin omalla

tavallaan voimakkaasti maallistumisen voimasta ja oman uskonnollisen identiteetin katoamisesta.

Siinä vaiheessa, kun Michael huomaa päätyneensä jatkamaan isänsä jalanjäljissä, hän ikään kuin palaa juurilleen ja vanhan tradition pariin, mutta ei tee sitäkään kokonaisvaltaisesti. Michael tuntuu noudattavan perinteitään aina silloin, kun se hyödyttää häntä. Hän suostuu sisarensa lapsen kummisedäksi, vaikka tietää tulevansa pian tappamaan lapsen isän. Michaelin toiminta suorastaan häpäisee ne seremoniat, joihin hän osallistuu. Katolisuuden suhteen hän pysyy muutenkin välinpitämättömänä; hänen lapsiaan ei kasteta katolilaisiksi kuin vasta sitten, kun Kay kääntyy katolilaiseksi ja silloinkin Michael suhtautuu lasten kasteeseen ärtyneesti, koska protestanttisuus olisi amerikkalaisempaa. Michaelin hyvin pragmaattinen mielipide protestanttisuudesta ja amerikkalaisuudesta olisi järkyttänyt useita 1950-luvun katolilaisia, jotka kamppailivat päästäkseen hyväksytyiksi amerikkalaisiksi uskonsa kanssa.

Vaikuttaisi siltä, että *Kummisetä*-elokuvien tekohetken tilanne heijastuu Michaelin katoliseen identiteettiin. Michael edustaa hyvin kyynistä sukupolvea: hän ei usko presidenttien ja senaattoreiden perimmäiseen rehtyyteen. Michaelin koko asennemaailma kuvaa 1950-luvun isänmaallisen ja optimistisen amerikkalaisen sijaan pikemminkin ehkä Watergate-skandaalin ja Vietnamin sodan nähnyttä, perimmäisen viattomuutensa menettänyttä 1970-luvun ihmistä. 1970-luvulle tultaessa ”perinteinen” Vatikaanin II:a konsiilia edeltänyt katolinen kirkko oli kadonnut vanhan maailman arvojen kanssa ja tilalle oli tullut epävarmuus ja suoraan traumaattiset muutokset, kuten esimerkiksi raju pettymys *Humanae Vitaeen* ja monien ihmisten – jopa papiston ja nunnien – vieraantuminen, pettymys ja erkaantuminen katolisesta kirkosta. Michaelin ajatus: ”on parempi olla protestantti kuin katolilainen menestyäkseen”, kuvaa hyvin tätä ajattelutavan muutosta, jossa katolisuus ei ole enää merkittävä identiteetin määrittelijä. Samalla se on osuva kuvaus siitä asemasta, jossa katolilaiset ovat pitkään Yhdysvalloissa olleet: katolilaiset olivat eristetty luokka, jonka riveistä esimerkiksi poliitikon nousu valtion johtoon oli käytännössä ennen Kennedyä lähes mahdotonta. Lause huokuu syvää pettymystä ja realismiakin siitä, mikä on pitkään ollut katolisuuden asema Yhdysvalloissa ja mikä on menestyksen salaisuus.

Siinä missä 1950-luvun isänmaallinen amerikkalainen oli nimenomaan tulevaisuudenuskoinen katolilainen, saattoi 1970-luvun katolilainen todella tokaista

kirkossa käyvälle vaimolleen tympääntyneenä Michaelin sanoin: ”Miksi helvetissä sinun täytyy käydä kirkossa joka aamu?”

Toisaalta koska kahdessa ensimmäisessä elokuvassa ja Puzon romaanissa on kovin vähän Michaelin selkeästi uskonnollista pohdiskelua on mahdotonta sanoa ehdottoman varmasti, että Michaelin roolihahmo kuvaisi pikemminkin 1970-luvun ”uuden ajan ihmisen” katolista identiteettiä kuin 1950-luvun. Todennäköisesti se kuitenkin on, koska Corleone-perhe kuvaa Coppolan omien sanojen mukaan Amerikassa tapahtuneita muutoksia. Myös muutos uskonnollisuudessa ja suhde katoliseen kirkkoon olivat niitä asioita, jotka muuttuivat, kun vanhan ajan pioneeriavot, joiden avulla Amerikan suuruus rakennettiin, ja joita Vito edustaa, siirtyivät historiaan Michaelin ajan tieltä. Samalla menetetään Amerikan suuruus, sillä Michaelin ajassa ei ole enää tilaa moraalille, joka itse asiassa teki Viton ajasta niin suuren.

Coppola ja Puzo käyttävät uskontoa ja kirkkoa kuvatakseen henkilöhahmojen moraalista tilaa. Esimerkkinä tällaisesta vaikkapa *Kummisetä*-elokuvan kaste-kohtaus, johon osallistuva Michael Corleone vakiinnuttaa samanaikaisesti valtansa tappamalla muiden mafiaperheiden päälliköt. Michaelin sanat ja teot tässä kohtauksessa muodostavat jyrkän vastakohtan toisilleen.

Samantapainen siirtyminen pahuuden maailmaan nähdään elokuvissa *Kummisetä II* ja *Kummisetä III*, joissa Vito Corleone ja Vincent Mancini molemmat tappavat vihollisensa – don Fanuccin ja Joey Zazan – kesken uskonnollisen kulkueen. Vito väijyy uhriaan pimeässä käytävässä papin siunatessa ulkoa väkijoukon ja Vincentin miehet puolestaan kantavat neitsyt Mariaa esittävää patsasta päästäkseen Joey Zazan luo. On ilmeistä, että nämä tapahtumat symboloivat molempien kohdalla heidän siirtymistään pahuuden maailmaan, jossa niin sanotun normaalin maailman normit eivät enää päde. Kristillinen etiikka ja kristilliset symbolit on selkeästi pistetty edustamaan normaalia maailmaa ja normaalia kristillistä etiikkaa, joihin verrattuna Viton, Michaelin ja Vincentin edustaman maailman väkivaltaisuus ja armottomuus luo hätkähdyttävän voimakkaan kontrastin. Tätä samaa käytäntöä jatkaa myös eräänlaiseksi mafiosoksi varttunut Connie Corleone, joka antaa tappokäskyjä kappelissa ennen polvistumistaan rukoukseen.

Naisten rooli jää Coppolan elokuvissa hyvin pieneksi. *Kummisetä*-elokuvien miehet selkeästi jakavat amerikanitalialaisen ja mafian maailman näkemyksen naisista, joiden paikka on kotona ja joihin ei ole viime kädessä luottamista. Kay Adams ja jossain määrin myös kolmannen elokuvan Mary Corleone edustavat ”ul-

kopuolisen” maailman moraalia, joiden tehtävänä on toimia vastakohtana Michael Corleonen edustamalle moraalille. Puzon romaanissa elokuvarooliaan hieman suuremmassa roolissa on Corleone-perheen matriarkkana toimiva Mama Corleone, joka toimii tyypillisessä amerikkalaisitalialaisen perheen naisen roolissa perheen ”moraalisena selkärankana”, perheen ja Jumalan välisenä välittäjänä ja uskonnollisen perinteen eteenpäin siirtäjänä. Romaanissa Kay ottaa vastaan tämän saman roolin kastaen lapsensa katolilaisiksi ja käymällä säännöllisesti messussa Michaelin pelastumisen puolesta. Onkin mielenkiintoista, että miksi Puzo ja Coppola, joka olisi halunnut kirkkokohtauksen liitettäväksi elokuvaansa, näkivät, että juuri katolinen kirkko kykenee tarjoamaan Kaylle vastauksia? Kayhan on kuitenkin lähtökohtaisesti baptisti, jolla on isänsä kautta vielä varsin vahvat suhteet baptisteihin. Minkä lisäksi Michaelkin kannatti Kayn ja lastensa kuulumista protestanteihin.

Kenties kyse on myös Kayn kohdalla perinteen alle taipumisesta. Michael omaksuu mafioson roolin; Kay omaksuu mafioson vaimon roolin. Toinen vastausvaihtoehto voi löytyä katolisen kirkon rituaaleista ja rukouksista. Kenties niiden voima – katolisen mielikuvituksen voima, kuten Andrew Greeley tällaista käyttäytymistä luonnehti – antaa Kaylle uskottavamman keinon hyväksyä elämässään oleva pahuus ja taistella sitä vastaan. Katolinen mielikuvitus Greeleyn arvion mukaan on yksi suurimpia syitä katolisen kirkon suhteellisen vakaana pysyneeseen jäsenmäärään. Kyse tuskin on Puzon tai Coppolan – kahden katolilaisen – heittämästä piikistä baptisteille, sen verran olematomaksi baptisti-katolilainen vastakkainasettelu jää romaanissa. Elokuvassa koko teemaa ei käsitellä lainkaan.

Kayn tekemä abortti elokuvassa *Kummisetä II* on hänen epätoivoinen vastalauseensa sille maailmalle, jota Michael edustaa. Kuitenkin se miten Kay tämän teon jälkeen nähdään, jakaa kriitikoitakin ja kuvaa samalla amerikkalaisten ja Amerikan katolisen kirkon jakautumista abortin suhteen. Peter Cowie näkee Kayn selkeämmin uhrina; Carlos Clarens taas moraalittomana. Coppolan ja Puzon näkemys tuntuu olevan vastaava kuin Cowien; kolmannessa elokuvassa Corleoneista lopullisesti irrottautuneen Kayn rooli ulkopuolisen maailman moraalin edustajana on paljon voimakkaampi kuin kahdessa ensimmäisessä elokuvassa. Hän tuo julki hyvin selkeästi halveksuntansa Michaelin kanssa yhteistyötä tekevää katolista kirkkoa kohtaan.

Coppolan kuvaus Vatikaanista ja katolisesta kirkosta on hyvin kriittinen kolmannessa elokuvassa. Katsojan mieleen jää kuva tekopyhästä, turmeltuneesta ja

korruptoituneesta valtakoneistosta, joka naamioi rahan- ja vallanhimonsa tekopyhään hurskasteluun. Arkkipiispa Gilday ja Immobiliaren johtokunta rukoilevat ja ovat päällisin puolin hyvin hartaita. Samanaikaisesti he ovat kuitenkin valmiita murhaamaan, varastamaan ja huijaamaan, eivätkä ilmeisesti juuri näe tekojensa välillä mitään ristiriitoja. Papinpuvussa murhaava Mosca – vaikka ei toki varsinaisesti pappi olekaan – on ilmiselvä viittaus kirkon väkivaltaiseen historiaan.

Coppola itse on kertonut olevansa vakuuttunut siitä, että hänen esittämänsä kuvaus katolisesta kirkosta ja paavi Johannes Paavali I:n kuolemasta perustuu tositapahtumiin. Coppola ei mainitse David Yallopin kirjaa *In Gods Name. An Investigation into the Murder of Pope John Paul I* missään vaiheessa, mutta olisi melkoinen yhteensattuma, mikäli *Kummisetä III* ei olisi saanut mitään vaikutteita Yallopin kirjasta, niin selkeä kirjan ja elokuvan yhdenmukaisuus on. John Cornwellin tutkimus *A Thief in the Night. The Death of Pope John Paul I* osoitti kuitenkin, että David Yallop – ja siten Coppolankin – kuvaus ja teorialat paavi Johannes Paavali I:n kuolinsyystä eivät pidä paikkaansa, vaan paavi kuoli luonnollisen kuoleman.

Coppola ei täysin noudata Yallopin kirjan tai yleisesti tiedossa olevia historiallisia tapahtumia elokuvassaan, vaan poikkeaa todellisten tapahtumien aikajanaa ja muokkaa henkilöitä ja heidän nimiään niin että henkilöt eivät varsinaisesti perustu todellisiin henkilöihin. Tunnistettavissa he kuitenkin ovat. Se, kuinka onnistunut Coppolan leikittely historian ja fiktion kanssa on, jää – niin kuin aina taiteesta puhuttaessa – kunkin katsojan itsensä päätettäväksi. Henkilökohtainen mielipiteeni on, että Coppolan yritys sekottaa historiaa ja fiktiota toiseensa tällä tavalla ei ole erityisen onnistunut.

Vaikka Coppolan peruslähtökohta kirkkoa kohtaan siis onkin hyvin kriittinen, kuvaus ei silti ole yksioikoinen. Kardinaali Lamberto edustaa ennen kaikkea pyhää, oikeamielistä ja hurskasta kirkkoa, jonka luota syyllisyydentuntojensa riivaama katuva Michael tulee hakemaan apua. Lamberto ei kieltäydy ottamasta Michaelia vastaan ja tarjoaa tälle hengellisiä neuvoja. Lamberto tapetaan elokuvassa, mikä tekee hänestä eräänlaisen pyhimyshahmon, mutta elokuvassa näkyy muitakin esimerkillisiä pappeja. Andrew Hagen ja hänen ohellaan jo sekin että aseistautuneen Moscan pysäyttävät nimenomaan oopperaa seuraamassa olleet papit, kertoo siitä, ettei Coppola suinkaan väitä kirkon olevan kokonaisuudessaan korruptoitunut ja paha. Sen piirissä toimii hyviä ja vilpittömiä ihmisiä, joiden parista on yhä löydettävissä hengellisiä ja uskonnollisia vastauksia.

David Chasen luoma *Sopranos*-televisiosarja jatkaa samankaltaista maallistumiskehityksen kuvaamista kuin *Kummitä*-elokuvatkin. Tony ja muut sarjan päähenkilöt mahdollisesti Janice Sopranoa lukuunottamatta, ovat katolilaisia. He eivät kyseenalaista katolisen kirkon perusoppeja, kuten esimerkiksi Jumalan olemassaoloa, helvettiä, kiirastulta, pelastusta tai edes pappien asemaa. Kuitenkin Tony Sopranon ja hänen ystäviensä suhde kirkkoon on varsin etäinen eikä uskonto tai kristillisuus juuri näy heidän elämässään. Heidän tietonsa katolisesta uskonopista paljastuu ajoittain kovin ohueksi tai suorastaan olemattomaksi. Ainoa poikkeus on Tonyn vaimo Carmela, joka luonnehtii itseään kristityksi ja katolilaiseksi ja osallistuu kirkon toimintaan muiden mafiosoiden vaimojen kanssa. Kysymykseksi siis jääkin, että miksi *Sopranos*-sarjan katolilaiset todella ovat katolilaisia. Todellisessakin maailmassa sosiologien mukaan Vatikaanin II:n konsiilin jälkeen syntyneet ja varttuneet katolilaiset eroavat huomattavasti aiemmista ikäryhmistä. Vatikaanin II:n konsiilin jälkeiset katolilaiset eivät ole yhtä sitoutuneita kirkkoon kuin aiemmat, eivätkä tunne sen oppeja yhtä hyvin. Kuitenkin he pysyvät katolisina varsin usein.

Sopranos-sarjan kohdalla yksi vastaus liittyy identiteettiin. Tony ja muut ovat hyvin ylpeitä siitä, että he ovat amerikanitalialaisia. Oman suvun tausta – oli kyse nyt vaikkapa mafiatästä – aiheuttaa heille suurta ylpeyttä ja he haluavat jatkaa suvun perinteitä. Tony vie lapsensa katsomaan katolista kirkkoa, jonka hänen isoisänsä rakensi; AJ:n tulee käydä konfirmaatiossa, koska se on osa perhetraditiota. Katolisuuden menestyksen salaisuutena Amerikassa vaikuttaisikin *Sopranos*-sarjan mukaan olevan se, että katolisuus on ollut oma valtaväestön eristämä alakulttuurinsa, jonka edustajat ovat ylpeitä siitä mitä ovat. Tony Soprano ja hänen ystävänsä ovat katolilaisia, koska he ovat historiastaan ja perheistään ylpeitä amerikanitalialaisia. Ja katolisuus on irrottamaton ja luovuttamaton osa tätä identiteettiä. Myös sosiologien tutkimustulokset tukevat tätä *Sopranos*-sarjan huomiota.

Kummitä-trilogian ja *Sopranos*-televisiosarjan mafiosoja vaikuttaa myös yhdistävän helvetinpelko, jota he eivät kuitenkaan juuri ilmaise kuin vasta äärimmäisessä hädässä. Romaanissa *The Godfather* Vito Corleonen syöpään kuoleva ystävä on kauhuissaan kohtalostaan, mutta Vito vakuuttaa hänelle, että naisten ja lasten rukoukset pelastivat ystävän sielun helvetistä; Paulia ja Tony puolestaan ahdistuvat molemmat, kun Christopher kertoo käyneensä helvetissä ja nähneensä heidän edesmenneitä tuttujaan siellä. Tämä helvetinpelko näyttäisi myös osittain selittävän henkilöhahmojen osittain halveksuvaa ja osittain puolustelevaa suhtau-

tumista kirkkoon. Niin Vito, Michael kuin Tonykin muistavat aina muistuttaa, miten he ovat tehneet tekonsa toisten hyväksi; Michaelin ja Tonyn suhde papistoon on osittain ivallinen ja Paulie päätyy lopulta pistämään jopa välinsä kirkkoon kokonaan poikki, koska kirkko on ”huijannut” häntä.

Isä Phil Intintola ja Paulie Gualtierin tapaama – sarjassa nimettömäksi jäänyt pappi – antavat hyvin kriittisen kuvan katolisesta papista. Isä Phil tuntuu leikittelevän Carmelan ja tämän tunteiden kanssa ja suostuu eräänlaiseen romanssinalkuunkin papin roolinsa varjolla. Suhde päättyy, kun Carmelalle paljastuu, että isä Philillä on samanlaisia seksuaalissävytteisiä suhteita muihinkin naisiin, jotka ovat naimisissa mafiosoiden kanssa. Paulien tapaama pappi puolestaan tuomitsee meedion lähes olankohautuksin noidaksi eikä vaikuta suuremmin kiinnostuneelta Paulien hädästä.

Fiktioiden pappiskuvaukset on mitä ilmeisemmin kulkemassa kohti ympyrän sulkeutumista. Ensimmäiset katoliset elokuvapapit 1920-luvulta alkaen olivat häijyjä viettelijöitä ja katolinen kirkko uhkasi ”amerikkalaista elämää”. 1950-luvulla katolinen kirkko kuvasikin ”isänmaallista amerikkalaisuutta” ja sen papit olivat sankarillisia hahmoja. Vuodesta 1985 lähtien, jolloin paljastumaan alkaneet pedofiiliskandaalit ovat värittäneet kirkosta saatua kuvaa, katolinen kirkko ja katoliset papit on taas kuvattu huomattavan kriittisemmin ja karikatyyrimaisemmin. *Sopranos*-sarjassa esitetty kritiikki on mitä ilmeisemmässä jatkumossa tämän kanssa.

Toisaalta *Sopranos*-sarjan menestyksen syynä on sen hyvin monipuolinen henkilökuvaus. Katsoja ei voi loppujen lopuksi olla kovin varma siitä, että tiedostaako isä Phil esimerkiksi lainkaan mafianaisiin kohdistuvaa ”hyväksikäyttöään” tai edes sitä, että onko kyseessä ainoastaan papin huomiosta mustasukkaisuutta ja syyllisyyttä tuntevan Carmelan näkemys. Ja toisaalta Chase ei kritisoi yksinomaan katolista kirkkoa, vaan protestanttisuus ja juutalaisuus saavat osansa kahdella ensimmäisellä tuotantokaudella. Katolisuus joutuu ”pääkohteeksi”, koska sen siteet amerikanitalialaiseen kulttuuriin on niin vahva.

Lisäksi on otettava huomioon tekijöiden oma suhde katolisuuteen. Francis Ford Coppola itse on kertomansa mukaan hyvin maallistunut katolilainen; samoin ovat *Kummisedän* hahmot. David Chase taas ei itse ole lainkaan katolilainen, vaan hän on protestantti, joka varttui kylläkin katolisen suvun ympäröimänä. Hänen mukaansa varsinkin hänen äitinsä suhde katolilaisiin sukulaisiin oli monesti varsin riitaisa. Chasen äidinpuolen isovanhemmat taas olivat kirkosta eronneita kommu-

nisteja; joka tapauksessa lienee selvää, että Chase on varttunut ympäristössä, joka on ollut varsin uskonto- ja kirkkokriittinen.

Kaiken kaikkiaan *Kummitä*-elokuvatrilogia ja *Sopranos*-televisiosarja antavat katolisesta kirkosta hyvin monipuolisen ja joissain asioissa totuudenmukaisenkin kuvan, joskin tekijöiden oma henkilöhistoria ja ajan skandaalit ovat väistämättä värittäneet kirkkokuvausta. Vaikka pintakatsomalta niiden suorat kytkökset Amerikan katoliseen kirkkoon saattavat vaikuttaa ohuilta, syvempää katsottuna niiden yhteydet kirkon tilanteeseen ja kehittymiseen ovat selkeät. Siten ne muodostavat värikkään läpileikkauksen Amerikan katolisen kirkon kehityksestä amerikanitalialaisessa yhteisössä 1900-luvun alusta 2000-luvun alkuun.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Lähteet

Elokuvalähteet

Kummisetä (The Godfather / Mario Puzo's The Godfather). *Valmistusmaa*: USA. *Käsikirjoitus*: Mario Puzo & Francis Ford Coppola perustuen Mario Puzon romaaniin ”The Godfather”. *Ohjaus*: Francis Ford Coppola. *Kuvaus*: Gordon Willis. *Leikkaus*: William Reynolds, Peter Zinner. *Lavastus*: Dean Tavoularis. *Musiikki*: Nino Rota. *Pääosan esittäjät*: Marlon Brando (Don Vito Corleone), Al Pacino (Michael Corleone), James Caan (Santino 'Sonny' Corleone), Richard Castellano (Pete Clemenza), Robert Duvall (Tom Hagen), Sterling Hayden (Capt. Mark McCluskey), John Marley (Jack Woltz), Richard Conte (Emilio Barzini), Al Lettieri (Virgil 'The Turk' Sollozzo), Diane Keaton (Kay Adams), Abe Vigoda (Salvatore 'Sally' Tessio), Talia Shire (Connie Corleone Rizzi), John Cazale (Fredo Corleone), Gianni Russo (Carlo Rizzi). *Tuottaja*: Albert S. Ruddy. *Tuotantoyhtiö*: Alfran Productions for Paramount Pictures. *Ensiesitys*: Maaliskuu 1972. *Pituus*: 175 minuuttia.

Kummisetä II (The Godfather Part II / Mario Puzo's The Godfather Part II). *Valmistusmaa*: USA. *Käsikirjoitus*: Mario Puzo & Francis Ford Coppola, perustuen osittain Mario Puzon romaaniin ”The Godfather”. *Ohjaus*: Francis Ford Coppola. *Kuvaus*: Gordon Willis. *Leikkaus*: Peter Zinner, Barry Malkin, Richard Marks. *Lavastus*: Dean Tavoularis. *Musiikki*: Nino Rota. *Pääosan esittäjät*: Al Pacino (Michael Corleone), Robert Duvall (Tom Hagen), Diane Keaton (Kay Adams), Robert De Niro (Vito Corleone), John Cazale (Fredo Corleone), Talia Shire (Connie Corleone), Lee Strasberg (Hyman Roth), Michael V. Gazzo (Frankie Pentangeli), G. D. Spradlin (Senator Pat Geary), Richard Bright (Al Neri), Gaston Moschin (Fanucci). *Tuottaja*: Francis Ford Coppola *Tuotantoyhtiö*: The Coppola Company for Paramount Pictures. *Ensiesitys*: Joulukuu 1974. *Pituus*: 200 minuuttia.

Kummisetä III (The Godfather Part III / Mario Puzo's The Godfather Part III). *Valmistusmaa*: USA. *Käsikirjoitus*: Mario Puzo & Francis Ford Coppola. *Ohjaus*: Francis Ford Coppola. *Kuvaus*: Gordon Willis. *Leikkaus*: Barry Malkin, Lisa Fruchtmann, Walter Murch. *Lavastus*: Dean Tavoularis. *Musiikki*: Carmine Coppola. *Pääosan esittäjät*: Al Pacino (Michael Corleone), Diane Keaton (Kay Adams), Andy Garcia (Vincent Mancini), Talia Shire (Connie Corleone), Sofia Coppola (Mary Corleone), Joe Mantegna (Joey Zaza), Franc d'Ambrosio (Anthony Corleone), Eli Wallach (don Altobello), Donal Donnelly (Archbishop Gilday), Bridget Fonda (Grace Hamilton), John Savage (Andrew Hagen), Richard Bright (Al Neri), George Hamilton (B. J. Harrison), Raf Vallone (Cardinal Lamberto), Mario Donatone (Mosca), Franco Citti (Calo), Enzo Robbutti (Lucchesi), Helmut Berger (Keinszig). *Tuottaja*: Francis Ford Coppola. *Tuotantoyhtiö*: Paramount Pictures. *Ensiesitys*: Joulukuu 1990. *Pituus*: 161 minuuttia, DVD-julkaisuna 170 minuuttia.

Sopranos (The Sopranos, Season 1, Episodes 1-13). *Valmistusmaa*: USA. *Sarjan luoja*: David Chase. *Käsikirjoittajat*: David Chase, Joe Bosso, Mitchell Burgess, Jason Cahill, Robin Green, Jim Manos Jr., Frank Renzulli, Mark Saraceni. *Ohjaus*: David Chase, Henry Bronchtein, Allen Coulter, Nick Gomez, John Patter-

son, Matthew Penn, Lorraine Senna, Alan Taylor, Tim Van Patten, Andy Wolk. *Pääosan esittäjät*: James Gandolfini (Tony Soprano), Edie Falco (Carmella Soprano), Michael Imperioli (Christopher Moltisanti), Lorraine Bracco (Dr. Jennifer Melfi), Steve Van Zandt (Silvio Dante), Tony Sirico (Paulie 'Walnuts' Gualtieri), Robert Iler (Anthony 'A.J.' Soprano), Jamie - Lynn DiScala (Meadow Soprano), Dominic Chianese (Corrado 'Junior' Soprano), Drea de Matteo (Adriana La Cerva), Vincent Pastore (Salvatore 'Big Pussy' Bonpensiero), Nancy Marchand (Livia Soprano), John Ventimiglia (Artie Bucco), Paul Schulze (Father Phil Intintola). *Tuottaja*: David Chase, Alan Coulter, Ilene S. Landres, Dan Kaplow. *Tuotantoyhtiö*: HBO. Ensiesitys: 10.1.1999 – 4.4.1999. *Jakson pituus*: Noin 55-58 minuuttia.

Sopranos (The Sopranos, Season 2, Episodes 14-26). *Valmistusmaa*: USA. *Sarjan luoja*: David Chase. *Käsikirjoittajat*: David Chase, Mitchell Burgess, Jason Cahill, Robin Green, Michael Imperioli, Todd A. Kessler, Frank Renzulli, Terence Winter. *Ohjaus*: Henry J. Bronchtein, Martin Bruestle, Allen Coulter, John Patterson, Lee Tamahori Tim Van Patten. *Pääosan esittäjät*: James Gandolfini (Tony Soprano), Edie Falco (Carmella Soprano), Michael Imperioli (Christopher Moltisanti), Lorraine Bracco (Dr. Jennifer Melfi), Steve Van Zandt (Silvio Dante), Tony Sirico (Paulie 'Walnuts' Gualtieri), Robert Iler (Anthony 'A.J.' Soprano), Jamie - Lynn DiScala (Meadow Soprano), Dominic Chianese (Corrado 'Junior' Soprano), Aida Turturro (Janice Soprano), Drea de Matteo (Adriana La Cerva), Vincent Pastore (Salvatore 'Big Pussy' Bonpensiero), Nancy Marchand (Livia Soprano), John Ventimiglia (Artie Bucco), David Proval (Richie Aprile). *Tuottajat*: David Chase, Alan Coulter, Ilene S. Landres, Dan Kaplow. *Tuotantoyhtiö*: HBO. *Ensiesitys*: 16.1.2000 – 9.4.2000. *Jakson pituus*: Noin 55-58 minuuttia.

Painetut lähteet

Puzo, Mario
1969 The Godfather. New York: G.P. Putnam's Son's & Penguin Group.

Sanoma- ja aikakauslehdet
CW Commenweal 2007.

Kirjallisuus

Ahtokivi, Ilkka
1994 Joten me päätimme tappaa hänet. Mafian historia. Helsinki: Otava.

Arlacchi, Pino
1986 Mafia Business. The Mafia Ethic and the Spirit of Capitalism. London: Verso.

Briggs, John
1983 Italian-American Catholics. – Christianity in America. A Handbook. Tring Herts: Lion Publishing.

- Carey, Patrick W.
2004 Catholics in America. A History. Westport, CT: Praeger Publishers.
- Clarens, Carlos
1980 Crime movies. From Griffith to the Godfather and Beyond. New York & London: W.W. Norton & Company.
- Cogley, John
1973 Catholic America. New York: Dial Press.
- Collins, Paul
2001 The Modern Inquisition. Seven Prominent Catholics and Their Struggles with the Vatican.
- Cornwell, John.
1989 A Thief in the Night. The Death of Pope John Paul I. London: Viking.
- Cornwell, John
2001 Breaking Faith. The Pope, the People and the Fate of Catholicism. London: Penguin Books.
- Cornwell, John
2004 The Pontiff in Winter. Triumph and Conflict in the Reign of John Paul II. New York: Doubleday.
- Cowie, Peter
1989 Coppola. London: André Deutsch Limited.
- Cowie, Peter
1997 The Godfather Book. London: Faber and Faber Limited.
- Dickie, John
2004 Cosa Nostra. A History of the Sicilian Mafia. London: Hodder and Stoughton.
- Dolan, Jay P.
1985 The American Catholic Experience. A History From Colonial Times to the Present. Garden City, New York: Image Books. A Division of Doubleday & Company.
- Falcone, Giovanni
1991 Cosa Nostra. Tuomari ja kunnian miehet. Artemisia Edizioni Tmi.
- Feeney, Mark
2004 Nixon at the Movies. A Book about Belief. Chicago&London: The University of Chicago Press.
- Fichter, Joseph H.
1983 Change in American Catholicism. – Christianity in America. A Handbook. Tring Herts: Lion Publishing.
- Gallup, George Jr. & Castelli, Jim

1987 The American Catholic People. Their Beliefs, Practices and Values. Garden City: Doubleday & Company Inc.

Gibson, David

2003 The Coming Catholic Church. How the Faithful Are Shaping a New American Catholicism. San Francisco: HarperCollins Publishers.

Gillis, Chester

1999 Roman Catholicism in America. New York: Columbia University Press.

Greeley, Andrew M.

1978 The Making of the Popes 1978. The Politics of Intrigue in the Vatican. Kansas City: Andrews and McMeel Inc. A Universal Press Syndicate Company.

Greeley, Andrew M.

2004 The Catholic Revolution. New Wine, Old Wineskins, and the Second Vatican Council. Berkeley, Los Angeles&London: University of California Press.

Greeley, Andrew M.

2004 Priests. A Calling in Crisis. Chicago & London: The University of Chicago Press.

Hatch, Nathan O.

1983 The Era of Crisis. From Christendom to Pluralism. American Catholicism. - Christianity in America. A Handbook. Tring Herts: Lion Publishing.

Hanska, Jussi

2005 Kristuksen sijaiset maan päällä? Paaviuden historiaa apostoli Pietarista Johannes Paavali toiseen. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 1047. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Hebblethwaite, Peter

1984 John XXIII. Pope of the Council. London: Geoffrey Chapman.

Hebblethwaite, Peter

1986 In the Vatican. London: Sidgwick & Jackson.

Hebblethwaite, Peter

1993 Paul VI. The first modern pope. Mahwah NJ: Paulist.

Heininen, Simo

2004 Ihmistä suurempi. Paaviuden historia. Helsinki: Edita.

IMDb

s.a. The Sopranos. <<http://www.imdb.com/title/tt0141842/>>. Katsottu 11.4.2008.

Katolisen kirkon katekismus

1997 Katolisen kirkon katekismus. Helsinki: Katolinen tiedotuskeskus.

- Kaveny, Cathleen
2007 Salvation & 'The Sopranos'. Redemption in New Jersey? – CW
9.2.2007.
- Korpijärvi, Hanna
2007 Kennedystä Kerryyn. Katolisuuden merkitys Yhdysvaltain presidentin-
vaaleissa 1960-2004. Yleisen kirkkohistorian pro gradu – tutkielma.
HYTTK.
- Lempiäinen, Pentti
2004 Pyhät toimitukset. Helsinki: Kirjapaja.
- Leonard, Bill J.
2005 Baptists in America. New York: Columbia University Press.
- Lewis, Norman
1964 The Honoured Society. The Sicilian Mafia observed. London & New
York: Eland Books & Hippocrene Books.
- Lunde, Paul
2004 Järjestäytynyt rikollisuus. Lontoo: Dorling Kindersley Limited.
- McGreevy, John T.
2003 Catholicism and American Freedom. A History. New York&London:
W.W. Norton &Company.
- Munby, Jonathan
1999 Public Enemies, Public Heroes. Screening the Gangster from Little Cae-
sar to Touch of Evil. Chicago & London: The University of Chicago
Press.
- Nouwen, J.M Henri
1988 Särkymisen viisaus. Hämeenlinna: Kirjapaja.
- O'Brien, David J.
1983 Catholics and the American Nation. – Christianity in America. A Hand-
book. Tring Herts: Lion Publishing.
- Phillips, Gene D.
2004 Godfather. The intimate Francis Ford Coppola. Lexington: University
Press of Kentucky.
- Repetto, Thomas
2004 American Mafia. A History of Its Rise to Power. New York: Henry Holt
and Company, LLC.
- Roach, Michael J.
1983 Archbishop John Carroll. – Christianity in America. A Handbook. Tring
Herts: Lion Publishing.
- Ruben, Julie Hanlon

2007 Marriage, Family, and the Modern Catholic Mind. – American Religions and the Family. How Faith Cope with Modernization & Democracy. Ed. Don S. Browning & David A. Clairmont. New York: Columbia University Press.

Rucker, Allen

2000 The Sopranos. A Family History. London&Basingstoke: Channel 4 Books.

Steinfels, Peter

2003 A People Adrift. The Crisis of the Roman Catholic Church in America. New York: Simon & Schuster.

Tentler, Leslie Woodcock

2004 Catholics and Contraception. An American History. Ithaca&London: Cornell University Press.

Wikipedia

s.a. The Sopranos. <http://en.wikipedia.org/wiki/The_Sopranos>. Katsottu 11.4.2008.

Yallop, David A.

1984 In God's Name. An Investigation into the Murder of Pope John Paul I. New York: Bantam Books.

Henkilöluettelo

Henkilöt on lueteltu aakkosjärjestyksessä, joko sukunimen tai tunnetun nimen mukaan. Lainausmerkeissä lempinimi, sulkeissa arvo, titteli tai entinen sukunimi.

Kummisetä-elokuvatrilogia

Andolini, Antonio – Vito Corleonen isä, jonka paikallinen mafiapäällikkö don Ciccio tapattaa Antonion riitauduttua tämän kanssa. Antonio vain mainitaan elokuvassa *Kummisetä II*, häntä ei nähdä elokuvassa kertaakaan ja elokuva alkaa hänen hautajaissaatollaan.

Andolini, Paolo – Vito Corleonen isovelji, joka vannoi kostavansa isänsä Antonio Andolinin kuoleman don Cicciolle: tämän vuoksi mafiosot tappavat Paolon. Hän näkyy elokuvassa *Kummisetä II* vain hyvin lyhyen aikaa maatessaan jo kuolleen maassa.

Adams, Kay – Michael Corleonen tyttöystävä ja toinen vaimo, Maryn ja Anthony'n äiti. Halusi erota Michaelista tajuttuaan millainen tämä todellisuudessa oli ja teki abortin elokuvassa *Kummisetä II*.

Altobello (don) – Elokuvassa *Kummisetä III* esiintynyt mafiapäällikkö, Corleoneperheen ystävä ja mafiamaailman suuri rauhantekijä. Oikeasti Altobello oli liittoutunut Vatikaanin 'kyiden' kanssa ja yrittää saada Michaelin murhattua. Connie Corleone myrkytti hänet oopperan aikana.

Apollonia – Michaelin ensimmäinen vaimo elokuvassa *Kummisetä*, joka saa surmansa Sisiliassa sattuneessa autoräjähdyksessä.

Barzini, Emilio (don) – Elokuvassa *Kummisetä* esiintynyt mafiapäällikkö, joka oli todellisuudessa Viton murhayrityksen ja Sonнын murhan takana. Hänet tapettiin Michael Corleonen käskystä.

Bonasera, Amerigo – Elokuvassa *Kummisetä* esiintynyt hautausurakoitsija, joka pyytää don Vitoa rankaisemaan kahta nuorta miestä, jotka olivat pahoinpidelleet

ja yrittäneet raiskata Bonaseran tyttären. Vastapalvelukseksi Bonasera siisti kuolleen Sonнын ruumiin hautajaisia varten.

Brasi, Luca – Elokuvassa *Kummitetä* esiintynyt Corleone-perheen pelätty palkkatappaja, joka saa kuitenkin surmansa hänen yrittäessään soluttautua Tataglian ja Sollozzon huumeriin.

Calo – Michaelin henkivartija, joka surmaa Lucchesin elokuvassa *Kummitetä III*.

Clemenza, Pete – Vito Corleonen nuoruudenystävä, josta tuli Corleone-rikollisperheen *capo* eli kapteeni. Palveli Michaelia Viton jäätyä eläkkeelle. Kuolee elokuvien *Kummitetä* ja *Kummitetä II* välillä. Hänen seuraajansa on Frankie Pentangeli.

Ciccio (don) – Elokuvassa *Kummitetä II* esiintynyt sisilialainen mafiapäällikkö tapatti Viton isän, veljen ja äidin ja määräsi myös 9-vuotiaan Viton kuolemaan. Aikuiseksi Yhdysvalloissa varttunut Vito kosti myöhemmin perheensä kuoleman tappamalla don Ciccion don Tommassinon avulla.

Corleone, Anthony – Michael ja Kay Corleonen vanhin lapsi ja ainoa poika. Esiintyy kaikissa elokuvissa. Oli paikalla, kun Vito kuoli elokuvassa *Kummitetä*. Elokuvan *Kummitetä II* alussa seurataan hänen konfirmaatiotaan. Hänen oli määrä mennä kalaan Fredon kanssa, mutta Michael kutsui hänet pois ennen retkeä, koska oli määrännyt Fredon tapettavaksi samalla retkellä. Elokuvassa *Kummitetä III* Anthony keskeyttää lakimiesopintonsa aloittaakseen uran oopperalaulajana. Michael ja muut ovat elokuvan lopussa seuraamassa hänen ensiesiintymistään.

Corleone, Constanza ”Connie” (ent.Rizzi) – Vito ja Mama Corleonen nuorin lapsi ja ainoa tytär. Avioitui Carlo Rizzin kanssa, joka kuitenkin pahoinpiteli häntä. Elokuvassa *Kummitetä II* Connie vietti huoletonta elämää erillään perheestään, mutta elokuvaan *Kummitetä III* mennessä hänestä oli tullut jo Michaelin ”oikea käsi” perheen johdossa. Hänellä on ilmeisesti useita lapsia, joista yhden kummisetä Michael on.

Corleone, Fredo – Vito ja Mama Corleonen toinen poika. Hän oli naimisissa, mutta avioliitossa ei ollut lapsia eikä liittokaan ollut erityisen onnellinen. Fredo oli ”ikuinen epäonnistuja”, joka kadehti perheen johtoon noussutta Michaelia ja liittyi Hyman Rothin salaliittoon, jonka tarkoitus oli saada Michael tapetuksi. Katui tekoaan ja pyysi anteeksi, mutta Michael määräsi hänet silti tapettavaksi.

Corleone, Mary – Michael ja Kay Corleonen nuorin lapsi ja ainoa tytär. Esiintyy kaikissa elokuvissa, mutta elokuvassa *Kummitä III* Mary on varttunut nuoreksi naiseksi, joka johtaa Vito Corleone Foundationia isänsä puolesta. Rakastuu Vincent Manciniin isänsä suuttumukseksi ja saa surmansa oopperatalon portailla Moscan luodeista.

Corleone, Michael – Corleone-rikollisperheen johtaja. Vito ja Mama Corleonen nuorin poika. Ollut aviossa kaksi kertaa, Apollonian ja Kay Adamsin kanssa, jonka kanssa hänellä on kaksi lasta, Anthony ja Mary.

Corleone, Santino ”Sonny” – Corleone-perheen alipäällikkö ja tilapäinen johtaja elokuvassa *Kummitä*. Vito ja Mama Corleonen vanhin poika, joka oli naimisissa Sandra-nimisen naisen kanssa. Heillä oli useita lapsia, joiden nimiä ei kuitenkaan kerrota. Sai surmansa Corleone-Tataglia-sodassa elokuvassa *Kummitä*. Hänellä oli suhde Lucy Mancinin kanssa ja Vincent Mancini on tuosta suhteesta syntynyt poika.

Corleone, Vito (don) – Corleone-rikollisperheen johtaja ja perustaja, Mama Corleonen aviomies, Santinon, Fredon, Michaelin ja Connien isä, Tom Hagenin ottoisä. Antonio Andolinin poika ja Paolo Andolinin pikkuveli. Sai nimen Corleone maahanmuuttoviranomaisilta, jotka nimesivät hänet hänen sisilialaisen kotikaupunkinsa mukaan elokuvassa *Kummitä II*.

Fanucci (don) – Elokuvassa *Kummitä II* esiintynyt don Fanucci hallitsi korttelia, jossa Vito Corleone ystävineen asui. Hänen huhuttiin kuuluvan mafiaan. Vito ampui hänet, kun Fanucci yritti kiristää Vitoa.

Fontane, Johnny – Elokuvassa *Kummitä* ja lyhyesti elokuvassa *Kummitä III* esiintyvä Johnny Fontane on Vito Corleonen kummipoika, joka on ammatiltaan

showlaulaja ja näyttelijä, jolla on ongelmia avioliitossaan. Romaanissa *The Godfather* Fontanen hahmolle annetaan huomattavasti suurempi rooli.

Geary, Pat (senaattori) – Elokuvassa *Kummitä II* esiintynyt nevadalainen senaattori, joka yritti kiristää Michael Corleonea. Geary käytti mielellään prostituotujen palveluja hyväkseen (hän oli sadomasokisti) ja Corleonet lavastivat hänet syylliseksi murhaan saaden siten Gearyn puolelleen senaatin kuulusteluissa.

Gilday (arkkipiispa) – Yksi Vatikaanin 'kyistä'; arkkipiispa lupasi hoitaa Michaelin ja Immobiliaren johtokuntaan ja sai vastineeksi rahaa Corleoneilta. Gilday kuitenkin petti lupauksensa ja yritti tapattaa Michael Corleonen. Oli mukana paa-
vin murhassa. Al Neri ampuu hänet elokuvan lopussa.

Hagen, Andrew – Elokuvassa *Kummitä III* esiintynyt Tom Hagenin poika, josta tuli pappi ja joka pääsi Vatikaaniin töihin.

Hagen, Tom – Vito ja Mama Corleonen irlantilaissyntyinen ottopoika, joka opiskeli lakimieheksi ja ryhtyi Corleone-rikollisperheen consiglieriksi eli neuvonantajaksi. Toimi Viton, Sonny'n ja Michaelin 'oikeana kätenä' kahdessa elokuvassa. Elokuvassa *Kummitä III* hänen kerrotaan kuolleen vuosia aiemmin. Andrew Hagenin isä.

Keinszig (pankkiiri) – Elokuvassa *Kummitä III* esiintynyt pankkiiri; yksi Vatikaanin 'kyistä', joka on mukana huijaamassa Michaelia ja yrittämässä ottaa tämä hengiltä. Paljastuksen pelko saa Keinszigin pakenemaan, mutta Corleone-perheen tappajat löytävät hänet ja hirttävät hänet lavastaen sen itsemurhaksi.

Lamberto (kardinaali) – Elokuvassa *Kummitä III* esiintynyt kardinaali, ”hyvä kirkonmies”, jolla Michael tunnustaa syntinsä. Hänestä tulee elokuvan aikana paa-
vi Johannes Paavali I, joka murhataan, koska hän aloittaa tutkimukset Vatikaanin pankissa.

Lucchesi – Elokuvassa *Kummitä III* esiintynyt Immobiliaren johtokunnan jäsen; yksi Vatikaanin 'kyistä' ja 'todellisesta mafiasta'. Hän johti Gildayn ja Keinszigia

näiden kavaltaessa rahaa ja yrittäessä ottaa Michael Corleonen hengiltä. Michaelin henkivartija Calo tappaa Lucchesin elokuvan lopussa.

Mancini, Lucy – Elokuvissa *Kummitä* ja *Kummitä III* ohimennen esiintynyt nainen, joka oli yksi Connie Corleonen morsiusneidoista; Sonny Corleonen rakastajatar, joka synnytti tälle yhden pojan, Vincentin.

Mancini, Vincent – Elokuvassa *Kummitä III* esiintynyt Sonny Corleonen ja Lucy Mancinin avioton poika, joka tahtoi päästä enonsa Michael Corleonen seuraajaksi. Michael otti hänet siipiensä suojiin ja koului Vincentistä perheen uuden johtajan, vaikka Vincent rakastuikin Michaelin tyttäreeseen. Elokuvan lopussa Vincent nousee perheen uudeksi päälliköksi.

McCluskey, Mark (capt.) – Elokuvassa *Kummitä* esiintynyt korruptoitunut poliisi, joka työskenteli Virgil 'The Turk' Sollozzon laskuun. Yritti järjestää sairaalassa makaavan Viton tapetuksi ja mursi suunnitelman epäonnistuttua Michael Corleonen leuan. Michael Corleone ampui hänet ja Sollozzon italialaiseen ravintolaan.

Mosca – Elokuvassa *Kummitä III* esiintynyt palkkatappaja, jonka Altobello palkkaa tappamaan Michael Corleonen. Mosca naamioituu papiksi ja ampuu elokuvan lopussa vahingossa Mary Corleonen ennen kuin Vincent Mancini ehtii ampua hänet.

Neri, Al – *Kummitä*-trilogiassa esiintynyt Al Neri on Michael Corleonen lähin apuri, henkivartija ja ammattitappaja.

Pentangeli, Frankie – Elokuvassa *Kummitä II* esiintynyt Pete Clemenzan seuraajaksi noussut mafioso, joka ei pitänyt Michaelin tavasta johtaa perhettä ja tehdä bisnestä Rothin kanssa. Suostui todistamaan senaatin kuulusteluissa Michaelia vastaan, mutta muutti mielensä Michaelin uhattua hänen perhettään. Tom Hagen lupasi, että Pentangelin perheestä pidettäisiin huolta, mikäli Pentangeli tappaisi itsensä.

Rizzi, Carlo – Elokuvassa *Kummitä* esiintynyt Connie Corleonen aviomies, joka pahoinpiteli Connieta säännöllisesti. Vito ei erityisemmin arvostanut vävyään ja Carlo joutui Sonнын kanssa vaikeuksiin väkivaltaisuutensa takia, vaikka olikin alunperin ollut Sonнын ystävä. Auttoi Tatagliota ja Barzinia tappamaan Sonнын, minkä vuoksi Michael määräsi hänet tapettavaksi.

Roth, Hyman – Elokuvassa *Kummitä II* esiintynyt Viton entinen liikekumppani, joka haluaa rikastua Kuubassa. Michaelin epärointi ja vaikutusvalta johtaa siihen, että Hyman Roth pyrkii tappamaan Michaelin. Hanke epäonnistuu ja Roth ammutaan lentokentälle hänen palattuaan Israelista.

Sollozzo, Virgil 'The Turk' – Elokuvassa *Kummitä* esiintynyt mafioso, joka halusi siirtyä huumekauppaan ja tarvitsi Corleone-perheen vaikutusvaltaa. Viton kieltäytyttyä Sollozzo yritti tappaa hänet Tataglioiden ja Barzinin sotilaiden avustuksella. Pyysi Michael Corleonea rauhanneuvotteluihin, jonka aikana Michael kuitenkin ampui hänet ja Sollozzon henkivartijan kapteeni McCluskeyn.

Tataglia (don) – Elokuvassa *Kummitä* esiintynyt mafiapäällikkö, jonka perhe liittyi Sollozzon huumekauppaan. Don Vito halveksi Tatagliota, koska he saivat rahansa prostituutiosta. Tatagliat olivat elokuvassa Corleone-suvun päävihollisia, vaikka he oikeasti toimivat yhteistyössä Barsinin kanssa. Sonнын käskystä don Tataglian poika tapetaan ja Michael Corleone tapattaa don Tataglian.

Tessio, Salvatore 'Sally' – Elokuvissa *Kummitä* ja *Kummitä II* esiintynyt mafioso. Elokuvassa *Kummitä II* Vito Corleonen nuoruudenystävä, josta tuli rikollisperheen caporegime eli kapteeni. Liittyi myöhemmin Barzinin puolelle ja yritti houkutella Michaelin tapettavaksi; tämän vuoksi Michael määräsi hänet tapettavaksi elokuvassa *Kummitä*.

Tommasino (don) – Kaikissa kolmessa elokuvassa esiintynyt don Tommasino on sisilialainen mafiapäällikkö ja Corleone-perheen ystävä ja liittolainen. Hän auttoi Vitoa tappamaan don Ciccion, minkä vuoksi häntä ammuttiin jalkaan ja hän menetti osittain kävelykykynsä. Elokuvassa *Kummitä* hän tarjoaa turvapaikan Michaelille. Elokuvassa *Kummitä III* palkkatappaja Mosca surmaa hänet.

Woltz, Jack – Elokuvassa *Kummitä* esiintynyt elokuvatuottaja, joka ei henkilökohtaisten kaunojen vuoksi suostunut antamaan Viton kummipojalle Johnny Fontainelle elokuvaroolia Tom Hagenin suostutteluyrityksistä huolimatta. Niinpä Hagenin käskystä Woltzin suosikkihevonen tapettiin ja pää kuljetettiin Woltzin vuteeseen. Romaanissa *The Godfather* kerrotaan, että Woltz on myös pedofiili.

Zaza, Joey – Elokuvassa *Kummitä III* esiintynyt mafiapäällikkö, joka riitaantui Vincent Mancinin kanssa. Yhdessä don Altobellon ja Vatikaanin 'kyiden' kanssa yritti tappaa Michaelin. Vincent Mancini ampui hänet.

The Sopranos- sarja

Aprile, Jackie – Tonyn ystävä ja mafiaperheen virkaatekevä pomo, jonka kuoleminen syöpään saa Tonyn ja Juniorin kamppailemaan perheen vallasta.

Aprile, Richie – Jackie Aprilen isovelji, joka palaa vankilasta toisella tuotantokaudella. Ei hyväksy Tonyn tapaa johtaa perhettä ja suunnittelee vallankaappausta perheessä. Aikoo avioitua Janicen kanssa.

Bonpensiero, Angie – Salvatore Bonpensieron vaimo, joka harkitsee eroavansa miehestään.

Bonpensiero, Salvatore 'Big Pussy' – Tonyn ystävä ja mafioso, A.J:n kummista. Naimisissa Angien kanssa, perheellinen. Toimi salaa FBI:n tiedonhankkijana.

Cusamano, Bruce – Sopranoiden naapuri, Jeannie Cusamanon aviomies.

Cusamano, Jeannie – Sopranoiden naapuri, Bruce Cusamanon vaimo.

Dante, Silvio – Tonyn ystävä, josta tulee mafiaperheen consigliere Tonyn noustua perheen pomoksi.

Gualtieri, Peter Paul, "Paulie Walnuts" – Yksi Tonyn mafiaporukan jäsenistä, joka nousee kapteeniksi Tonyn tultua pomoksi. Äkkipikainen ja oikukas Paulie on varsin arvaamaton ja hänellä on omituisia neuroottisia päänäpintymiä.

Intintola, Phil (pappi) – Sopranojen kotiseurakunnan pappi, jolla on orastava suhde Carmelan kanssa, joka kuitenkin päättyy ennen alkuaan isä Philin liiallisen humalan takia; isä Phil on muidenkin mafian naisten kanssa Carmelan mielestä epäilyttävän ystävällisissä väleissä.

La Cerva, Adriana – Christopher Moltisantin tyttöystävä ja kihlattu; sukua Aprilen perheelle.

Melfi, Jennifer – Tonyn psykiatri.

Moltisanti, Christopher ”Chris” – Tony kutsuu Chrisiä veljenpojaksi, vaikka todellisuudessa Chris on kaukaista sukua Carmelalle; nimitys kertoo enemmänkin Tonyn ja Chrisin läheisyydestä. Chris yrittää molempien tuotantokausien aikana päästä mafiaperheen täysivaltaiseksi jäseneksi ja kasvaa tuotantokausien aikana hitaasti oikuttelevasta ja äkkipikaisesta pikkurosvosta mafiaperheen sotilaaksi.

Musto, Vic – Remonttimies, jonka Carmela Soprano palkkaa toisella remontoimaan hänen ja Tonyn kotia; hänellä ja Carmelalla on orastava suhteenpoikanen, joka ei kuitenkaan etene suudelmaa pidemmälle.

Soprano, Anthony ”Tony” – Sarjan päähenkilö, New Jerseyssä toimivan mafia-perheen jäsen Anthony eli Tony Soprano nousee sarjan aikana kapteenista perheen pomoksi. Lisäksi hän kärsii paniikkihäiriöistä ja masennuksesta, mikä saa hänet hakeutumaan terapiaan.

Soprano, Anthony Junior ”AJ” – Tonyn ja Carmela Sopranon poika, Meadown pikkuveli, joka kokeilee rajojaan, mutta jonka koulumenestys ei ole melko hyvällä tasolla.

Soprano, Barbara – Tonyn pikkusisko, joka on avioitunut ja muuttanut muualle; ei juuri ole tekemisissä enää perheensä kanssa.

Soprano, Carmella – Tony Sopranon vaimo ja kahden lapsen äiti on onneton avioliitossaan ja hakee lohdutusta tilanteeseensa tukeutumalla kirkkoon ja hake-malla romanssia. Carmela on selkeästi päätyössä kausien aikana avioeroon.

Soprano, Corrado 'Junior' – Tonym setä ja Tonym isän 'Johnny Boy' Sopranon isovelji, joka haluaa päästä perheen pomoksi. Välttääkseen sodan setänsä kanssa Tony on suostuvinaan Juniorin komennettavaksi, mutta johtaa tosiasiassa perhettä itse kulisista. Tämän paljastuessa Junior yrittää ensin tappaa Tonym ja sitten Tony yrittää vuorostaan saada Juniorin hengiltä. Toisella tuotantokaudella Tony ja Junior solmivat välirauhan.

Soprano, Giovanni 'Johnny Boy' – Tonym, Janicen ja Barbaran isä, Livian avio-mies oli yksi New Jersey'n mafiaperheen kapteeneista. Hän kuoli syöpään ennen ensimmäisen tuotantokauden alkua ja esiintyy vain takautumissa.

Soprano, Janice – Tonym isosisko, hindunimeltään Parvati, joka palaa kotikau-punkiinsa toisella tuotantokaudella ja ottaa äiti-Livian hoidettavakseen. Avioituu Richie Aprilen kanssa.

Soprano, Livia – Tonym vakavista mielenterveydellisistä ongelmista kärsivä les-kiäiti Livia terrorisoi ympäristöään ja perhettään käytöksellään eikä suostu mis-sään nimessä muuttamaan vanhainkotiin. Kun Tony pakottaa hänet siihen, Livia suunnittelee yhdessä Juniorin kanssa Tonym murhaamista. Toisella tuotantokau-della Livian tytär Janice ottaa Livian hoiviinsa, mikä synnyttää omat konfliktinsa.

Soprano, Meadow – Tonym ja Carmela Sopranon tytär, joka kokeilee rajojaan, mutta jonka koulumenestys on melko hyvällä tasolla.